

Postoj studentek pomáhajících profesí k mateřství a profesní kariéře

Bc. Monika Nováková

Diplomová práce,
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Nováková**

Osobní číslo: **H14745**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Postoj studentek pomáhajících profesí k mateřství a profesní kariéře**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti rodiny, mateřství a kariéry.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. Sociální politika. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-858-5024-9.

MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 8085850753.

O'DONOHUE, Stephanie. Motherhoods, markets and consumption: the making of mothers in contemporary Western cultures. London: Routledge, 2014. ISBN 978-0-415-51649-5.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

20. listopadu 2015

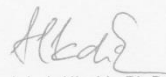
Termín odevzdání diplomové práce:

15. dubna 2016

Ve Zlíně dne 20. listopadu 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 11. 2. 2016

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasažuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou mateřství a profesní kariéry a také kombinováním rodinného a pracovního života u žen. Diplomová práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části se pojednává o rodině jako celku, kterého je žena součástí. Pojednává také o jejím postavení v rodině a mateřství a rodičovství. Dále se zaměřuje na zaměstnání a profesní kariéru ženy, zahrnuje jak historický kontext, tak také dnešní kariérové možnosti. V předposlední kapitole zachycuje pomáhající profese, konkrétně vykresluje sociálního pedagoga a učitelku v mateřské škole. Poslední část teoretické části se krátce zastavuje u postojů a způsobů jejich měření. Praktická část zachycuje postoje v oblasti mateřství a profesní kariéry. Tyto postoje jsou zachyceny u studentek oboru Sociální pedagogika a u studentek oboru Učitelství pro mateřské školy. Cílem je nejen zachytit aktuální postoje, ale také tyto postoje porovnávat dle studovaného oboru.

Klíčová slova: rodina, mateřství, rodičovská dovolená, profesní kariéra, sociální pedagog, učitelka v mateřské škole.

ABSTRACT

This thesis deals with motherhood and career, as well as combining women's work and family life. The thesis is divided into two parts - theoretical and practical. The theoretical part deals with the family as a whole and woman as a part of it. It also discusses her status in the family and motherhood and parenting. It also focuses on woman's employment and career, includes both historical context and today's career options. In the penultimate chapter it captures the helping professions, specifically portrays the social educator and teacher in the kindergarten. The last part of the theoretical part briefly stops at the attitudes and ways of measuring these attitudes. The practical part reflects the positions of motherhood and career. These attitudes are captured at students of social pedagogy and students in field of Study for kindergarten. The aim is not only to capture the current attitudes but compare these according to students' field of study.

Keywords: family, maternity, parental leave, professional career, social educator, a kindergarten teacher.

PODĚKOVÁNÍ

Chci poděkovat vedoucí mé práce Mgr. Evě Machů, Ph.D za její odbornou pomoc a rady, a také za její trpělivost při tvorbě mé diplomové práce.

Dále chci velmi poděkovat mým rodičům, kteří mi byli oporou nejen při psaní diplomové práce, ale v průběhu celého studia mě v mé cestě k cíli podporovali. A velké díky patří také mému příteli za jeho velkou trpělivost.

A samozřejmě chci také poděkovat všem svým přátelům a blízkým, kteří to se mnou v průběhu závěrečného ročníku také neměli jednoduché.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„Přes překážky ke hvězdám.“

Seneca

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RODINA V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA.....	12
1.1 HISTORIE RODINY.....	15
1.2 POSTAVENÍ ŽENY – MATKY VE SPOLEČNOSTI.....	21
1.3 MATEŘSTVÍ A RODIČOVSTVÍ.....	23
2 ZAMĚŠTNÁNÍ A PROFESNÍ KARIÉRA.....	30
2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ KARIÉRY ŽEN.....	35
2.2 DNEŠNÍ KARIÉROVÉ MOŽNOSTI ŽEN.....	38
2.3 SKLOUBENÍ RODINY A KARIÉRY.....	41
3 POMÁHAJÍCÍ PROFESE.....	46
3.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOG.....	49
3.2 UČITELKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	55
4 POSTOJE.....	63
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	69
5 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	70
5.1 VÝZKUMNÝ CÍL.....	70
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY.....	70
5.3 POJETÍ VÝZKUMU.....	71
5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	71
5.5 VÝZKUMNÁ TECHNIKA.....	78
5.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	80
6 ANALÝZA DAT.....	82
7 INTERPRETACE DAT.....	99
ZÁVĚR.....	102
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	104
SEZNAM GRAFŮ.....	110
SEZNAM TABULEK.....	111
SEZNAM PŘÍLOH.....	112

ÚVOD

Mateřství a kariéra je dnes u žen velmi diskutovaným tématem. Od odborníků i z literatury často slyšíme, že je dnes velmi populární odsouvat narození prvního, ale i dalšího potomka na pozdější dobu. Celkově je fenoménem dnešní doby zakládat rodinu v pozdějších letech, než tomu bylo v minulosti. V dřívějších letech bylo běžné, že se žena kolem 20. roku života vdala a rodila děti. Proto narození prvního i následujícího dítěte bylo téměř vždy do 30ti let věku ženy. Při ohlédnutí se do minulosti tomu není ještě tak dávno. Stačí se podívat o jednu či dvě generace zpět.

V dnešní době je spíše trend nejdříve vystudovat vysokou školu určitého zaměření a pro ty, co na VŠ nenastoupí, může být prioritní profesní kariéra. Ostatně, ta může být prvořadá i u dívek, které studují vysokou školu a po státních závěrečných zkouškách chtějí či potřebují získat určité roky praxe, či mají možnost vypracovat se na zajímavou pozici. V tomto okamžiku založení rodiny zřejmě moc neřeší a právě v tomto ohledu můžeme vidět jeden z důvodů odsouvání mateřství na pozdější dobu.

S touto problematikou je bezpochyby spjatá i finanční situace jedince. Troufáme si říci, že téměř každý hodlá založit svou vlastní rodinu až tehdy, kdy je schopen ji finančně zabezpečit. Což může být také dalším důvodem, proč se plánování rodičovství odsouvá do pozdějších let jedinců. Pokud se tedy rozhodnou mít vůbec rodinu. Což je, můžeme říci, také trendem dnešní moderní doby.

Již zmíněný problém se de facto týká každé mladé ženy, řekněme v rozmezí 20 – 30 let věku. Mít první dítě kolem nebo po 30. roku života, je dnes téměř na denním pořádku. Proto tato problematika nedá spát některým odborníkům a vznikají různé instituce a centra na podporu rodiny. Například Marie Oujezdská je odborníkem ve svém oboru. Je ředitelkou Národního centra pro rodinu v Brně a jejím cílem je sledovat postavení rodiny ve společnosti, moderovat podmínky vztahující se k rodinnému společenství a podporovat pro-rodinné aktivity. Dalším odborníkem na oblast rodiny je Dana Hamplová či Michaela Marksová Tominová, jež v současné době zastává post ministryně práce a sociálních věcí.

Jelikož je to téma, které se dotýká velkého množství dívek, rozhodli jsme se zaměřit na studentky z Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, jejichž budoucím posláním bude práce s lidmi. Naším hlavním cílem je zjistit, jaké postoje či záměry mají studentky naší fakulty, konkrétně studentky pomáhajících profesí oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, v rámci dostudování VŠ, následné profesní kariéry a

plánování a založení rodiny. Jak vidí a plánují svou budoucnost, co upřednostňují a s čím naopak nesouhlasí.

Závěry mohou buď jen potvrdit současný trend dnešní doby, anebo přinést zajímavé výsledky, protože ne všechny dívky musí mít jednotný postoj jako většina populace, tedy zakládat rodinu v pozdním věku, kdy jsou ženy po 30. roku života porodníky označovány jako staré matky. Dalším cílem naší práce je porovnat data získaná od studentek oboru Sociální pedagogika a studentek oboru Učitelství pro mateřské školy.

Co se týká teoretických východisek, budeme se profilovat do pěti kapitol. V první kapitole se zaměříme na rodinu, její význam, postavení, funkce, historii, speciálně na postavení ženy jako matky, s čímž je nepochybně spjato i mateřství a rodičovství. Za zmínku určitě stojí i role muže v této situaci. Druhá kapitola se zaměří na zaměstnání, konkrétně na pojetí zaměstnání, význam práce, historický vývoj profesní kariéry ženy a naopak i dnešní možnosti žen na trhu práce. Za zmínku jistě také stojí aspekty, které se vztahují k pracovnímu procesu, tedy propojení rodinného a profesního života. Ve třetí kapitole se zaměříme na naše respondentky, tedy studentky pomáhajících profesí. V první řadě se zaměříme na pomáhající profese obecně, následně vyzvedneme dvě odvětví – Sociálního pedagoga a Učitelku v mateřské škole. Na každý obor se podíváme podrobně z hlediska vymezení, činností, funkcí, kompetencí, vzdělání a uplatnění. Poslední kapitola se zaměřuje na postoje, protože ty v našem výzkumu zjišťujeme. Blíže se tedy podíváme na jejich vymezení, funkce, vlastnosti a charakteristiku. Nesmíme opomenout ani způsoby, jakými se postoje dají měřit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

Rodina je v naší společnosti velmi důležitá primární skupina, ve které se jedinec vyvíjí. Je to skupina, do které se rodí, kde je vychováván a formován. Jedná se o instituci, která je podporovaná jak státem, tak také církví. Manželství je de facto stav, ve kterém se předpokládá, že se do něj vstupuje právě za účelem založení rodiny. Můžeme říci, že každý jedinec má svou vlastní rodinu, která je pro budování jeho identity a osobnosti velmi důležitá.

Učebnice sociologie dlouho hlásaly, že rodina je určitým společenským uskupením, jejíž hlavním cílem je vytvářet prostor pro reprodukci daných jedinců, čímž dochází také k rozšiřování společnosti. Rodina také vytváří prostor, ve kterém chrání své jedince před chaosem a nebezpečím, vyrovnává nerovnosti, nemění svůj útvar, ale zároveň umožňuje vývoj a pokrok. Naopak se jedná o uskupení, které umožňuje dynamiku i podporu právě v tom, že celý společenský systém chrání před chaosem a učí své jedince řádu a povinností. (Možný, 2008, s. 14)

Geist (1992, s. 344) říká, že rodinu nelze jednoznačně vymezit. Považuje ji za instituci jedinců, jejichž počet je minimálně tři a vztahy mezi členy jsou buď pokrevní, adoptivní či sourozenecké a navzájem jsou všichni ve vztahu příbuzenském.

Naopak Matoušek (1997, s. 13, 35, 72) vidí současnou českou rodinu jako rodinu zaměstnané ženy. Rodina je pro jedince prostorem, kde může nacházet oporu, bezpečí, ale také svobodu a budování své vlastní identity.

Podle Čačky (2000, s. 301) si rodinu sice nevybíráme, ale je to primární skupina, ve které jsou vztahy mezi členy pro každého tím nejdůležitějším a rodina je hluboce i široce formující prostředí.

Z nastíněných definic můžeme vidět, že rodinu vymezuje každý autor jinak, ale v jádru věci se shodují. K této oblasti existuje tolik pojetí, kolik autorů se k situaci vyjádřilo. Nicméně souhlasíme s tím, že rodina je pro člověka prostorem, který mu dává oporu, jistotu, ochranu a je pro něj velmi důležitá z hlediska utváření osobnosti, kdy si jedinec přebírá prvky, které mu byly předkládány a ty aplikuje ve své vlastní rodině. Jedná se tedy o jakousi formu napodobování. Rodina je velmi složitou skupinou, která má i velmi důležité funkce. Rodina není jen institucí, která se skládá z ženy, muže a jejich dítěte či dětí, ale jejím posláním je plnit určité funkce, které jsou kontrolovány. Pokud rodina v nějaké ze

svých funkcí selže, nastupuje zásah ze strany společnosti - odborníků v dané oblasti, aby byl zajištěn zdravý vývoj jedince a nebylo ohroženo jeho zdraví, případně i život.

Mezi základní funkce rodiny, které Langmeier a Krejčířová (2006, s. 183) považují za univerzální, patří:

- Funkce reprodukční;
- Funkce hospodářská;
- Funkce emocionální;
- Funkce socializační.

Funkce reprodukční je základní činností, která v rodině probíhá. To zajišťuje zachování lidského rodu. Funkci hospodářskou můžeme popsat jako funkci zajišťující životní potřeby, a to všemi členy. To znamená, že rodiče získávají finance prací a zajišťují základní potřeby svým dětem. Ty jako protislužbu také přispívají do společné domácnosti, ovšem jinou formou, například úklidem, vynášením odpadků, umýváním nádobí a podobně. Samozřejmě obě strany poskytují také služby, na které fyzicky i psychicky stačí. Předposlední funkcí je funkce socializační. Ta spočívá v tom, že rodina je prvním společenským prostředím, se kterým se dítě seznamuje. Rodina dále otvírá brány širokému světu, kde jedinec přijde do kontaktu s velkým množstvím lidí a s těmito lidmi musí umět vycházet a adaptovat se na podmínky prostředí. V dnešní době se za nejdůležitější funkci rodiny považuje funkce emocionální. V současnosti klademe důraz na vztah mezi rodičem a dítětem, který je velmi křehký a dá se snadno zničit oproti tomu, jak těžko se buduje. Ovšem nejen funkce rodiny jsou důležité, ale také výchovný styl, který rodiče ve výchově svých dětí uplatňují.

Lewin (cit. podle Čáp a Mareš, 2007, s. 304) rozlišuje 3 typy výchovného působení rodičů na děti:

1. Autokratický styl (autoritativní, dominantní) se projevuje častým rozkazováním, příkazováním rodiče, častými tresty a málo respektujícím přístupem k dítěti;
2. Slabý styl (liberální vedení, liberální výchova) je typický svým laxním přístupem rodiče k výchově dítěte, neklade požadavky a plnění úkolů nekontroluje;
3. Sociálně integrační styl (sociálně integrativní, demokratický) je styl nejvhodnější, kdy rodič s dítětem komunikuje, bere ho jako rovnocenného partnera. Sděluje mu aktivity či nechá dítě, ať aktivitu navrhne samo. Rodič s dítětem diskutuje, vyskytuje se zde porozumění i nesouhlas.

Styly výchovy jsou důležité – rodiče tím jedinci formují jeho osobnost a celkové dění v rodině si dítě odnáší do dalšího života. Ovšem ne jen vnitřní faktory, tedy jevy uvnitř rodiny jsou zásadně ovlivňující, ale také jevy takzvané externí, tedy vnější.

Podle Gabury (2012, s. 43) se jedná o sociální faktory, které mají vliv na sociální stabilitu rodiny a těmito jevy jsou:

- Migrace obyvatel – tedy pohyb jedinců, stěhování do jiných zemí třeba za lepší práci či lepšími životními podmínkami;
- Urbanizace – mladé rodiny se začaly stěhovat dál od svých vlastních rodičů nebo zde můžeme zařadit stěhování velkých davů z vesnic do měst;
- Atomizace rodiny – autor v tomto ohledu vidí stahování se rodiny do pozadí či zmenšování rodiny a celkově narušení její pevné stability;
- Emancipace – dochází k tomu, že ženy mají více svobody a možnosti uplatnění jak ve společenském, tak také pracovním životě;
- Masová média – jejich vliv je obrovský a odráží se i na stylu výchovy v některých rodinách;
- Oslabení vlivu církve – autor vidí i riziko v oslabení instituce manželství, která byla dřív naprostou samozřejmostí. Dnes spousta lidí založí rodinu i bez této instituce;
- Rozvodovost – je jedním z fenoménů dnešní moderní doby. Dříve bylo manželství uzavíráno až do konce života, dnes se rozvádí každý druhý manželský pár.

Duvallová (1957, cit. podle Plaňava, 2000, s. 138 – 139) prováděla výzkumy v rodině a na základě svých zkušeností rozdělila životní cyklus rodiny do osmi stádií:

1. Manželství bez dětí;
2. Rodina s malými dětmi;
3. Rodina s dětmi školního věku;
4. Rodina s dětmi dospívajícími;
5. Rodina s odcházejícími dětmi;
6. Prarodičovská rodina;
7. Manželství „na odpočinku“.

V tomto členění je zřejmé, že hlavním prvkem v rodině jsou děti a jejich věk, od čehož se odvíjí jejich funkce. Rodina provází lidské generace již od pradávna, je tedy přirozenou součástí života každého jedince. Již v roce 1973 se Plzák (1973, s. 88 - 96) zabýval rodinou, konkrétně manželským soužitím, které provází krize. V rodině není jen harmonie, ale

nastávají také krušné chvílky, tedy krize. Jedná se o přirozený střed dvou či více sil. V tomto konfliktu dojde ke změně, která se projeví následně. Překonáním krize se jedinec posune na další pomyslný vývojový stupínek v životě a pochopitelně se mění. Plzák rozlišuje první manželskou krizi, která nastává mezi třetím až sedmým rokem manželského soužití, které vrcholí kolem pátého roku existence manželství. Druhá manželská krize nastává dle autora mezi 17. až 25. rokem trvání manželství. Předpokladem pro vznik této krize je to, že první krize musí být zdárně překonána a vyřešena a manželství funguje dále. Vrchol této krize je někdy mezi 21. - 22. rokem soužití manželů.

Někteří autoři s těmito krizemi nesouhlasí a tvrdí, že zmiňované krize v manželském životě existují, ovšem není samozřejmé, že dojde k jejich uskutečnění. Krize sama o sobě nemusí být devastační pro rodinu, záleží na ženě a muži, jak tuto situaci zvládnou. Jak uvedl Gabura výše, rozvodem končí každé druhé manželství. Pokud je v tomto manželství dítě či děti, je to pro ně velmi silný zásah do jejich jistot.

V této dnešní hektické a uspěchané době je rodina pevným a stabilním zázemím, které dává jedinci – dítěti jistotu. Samozřejmě i rodina musí reagovat na současné trendy, jinak by nemohla fungovat v rámci času. Nicméně chceme říci, že i když se doba mění, rodina jako základní článek společnosti stále zůstává. Proměnlivost a vývoj v čase můžeme sledovat v následující podkapitole, kde se právě zaměříme na historický vývoj rodiny. Dále se budeme zaměřovat na ženu – matku a její pozici ve společnosti a v neposlední řadě se budeme také věnovat mateřství a rodičovství.

1.1 Historie rodiny

Rodina je od pradávna hlavní jednotkou společnosti. Samozřejmě se během svého působení musela přizpůsobovat situacím a dobám, ve kterých fungovala. To rodině umožnilo její přežití. Je logické, že s historickým vývojem docházelo také k tomu, že se měnila její struktura, organizace, rozložení a náplň rolí v rodině, a také funkce rodiny a postavení jednotlivých členů. To nelze popřít. Například v pravěku měly ženy za své hlavní životní poslání udržovat oheň v jeskyni a vychovávat děti. Oproti tomu muž chodil lovit, aby mohla jeho rodina přežít. V dnešní době už muži lovit zvěř nechodí, stejně tak ženy neudržují oheň v jeskyni. Ale hlavní myšlenka rodiny zůstává pořád stejná. Jedná se o společenství lidí, mezi nimiž jsou citové vazby, a rodina tvoří jakousi instituci. Ženy mají rovnoprávné postavení vůči mužům, obě pohlaví mají své zaměstnání a na obou rodičích závisí výchova

jejich dětí. V následujícím textu si ukážeme, jakou cestu musela rodina urazit, aby se dostala na takovou pozici, kterou zaujímá dnes.

V prvobytně pospolné společnosti měla rodina podobu smečky. V tomto období ještě nemůžeme hovořit o rodině jako takové, spíše seskupení lidí, kteří mezi sebou používaly smluvené znaky pro komunikaci, měly primitivní nástroje a co se týče rozmnožovací funkce, ta byla řešena spíše promiskuitou i incestem, tedy sexuálním vztahem jak mezi mužem a ženou, tak také mezi bratrem a sestrou či rodiči a dětmi. Po tomto období začínají vznikat rody, které lze vymezit jako skupiny osob, mezi nimiž je pokrevní spojení, hospodářská a společenská pouta. (Klabouch, 1962, s. 12)

I podle Gabury (2012, s. 15) byla rodina dříve rodové společenstvo. Rod vlastně tvoří kořen slova rodina. V tomto rodovém společenství byl společný majetek, docházelo ke společné výchově dětí a dosud zatím nebyla známa monogamie.

Sexuální styk byl více řízen, to znamená, že neprobíhal mezi členy různých společenství, ale pouze v rámci jednoho uskupení, čímž vzniká nejstarší forma manželství, tedy manželství skupinové = endogamie. Výchova dětí byla velmi slabá, neboť otec nebyl nikdy jasně znám a pouto mezi matkou a dítětem bylo natolik slabé, že jej stěží rozlišovala mezi ostatními dětmi (Klabouch, 1962, s. 12-14). Podle hlavní priority, která ve společenství převládala, bylo společenství vedeno. Například jestliže se jednalo o reprodukci, v čele stály ženy, pokud naopak převládala moudrost, hlavní silou byla rada starších. Tím, že rodina tvořila určité společenství, tedy seskupení více lidí, měla jednu z hlavních funkcí ochránit své členy. S tím, že se rodová společenství rozpadla, došlo nejen k oslabení ochranné funkce, kterou postupně přebírá stát, ale také došlo k postupné monogamii. (Gabura, 2012, s. 15)

V každé rodové společnosti byl život řízen určenými pravidly a normami. Například ve starém Římě byl otec ten, kdo rozhodoval a ostatní členové byli podřízeni jeho moci. Z toho také vychází to, že muži byli hlavními aktéry i politické scény. Ženám tato činnost byla na dlouho zapovězena. (Gabura, 2012, s. 16) Výchova v Římě byla v rukou otců, kteří již po narození dítěte rozhodli, zda dítě bude žít či bude zahubeno. Výchova se odehrávala doma, kde učitelem byl otec a učil své děti práci na polích a ovládání zbraně. Oproti tomu výchova v Řecku se zaměřovala na výchovu statných bojovníků, kteří budou bojovat za svou polis. Proto tedy byly upřednostňováni zdraví chlapečci. Ostatní děti byly zabity.

Ve středověku můžeme vidět a je nám také dobře známo, že všichni členové rodiny se účastnili na získávání obživy, tedy i děti pracovaly na polích a vykonávaly manuálně těž-

kou práci. Levná dětská pracovní síla se držela velmi dlouho a stejně tak silný vliv mělo náboženství, tedy křesťanství, kterému bylo vše podřízeno. Postavení dítěte bylo velmi chabé a matky si málo cenily života svých dětí, což potvrzuje i fakt, že nemocné, neduživé či mrtvé děti byly předhozeny domácímu zvířectvu jako potrava. (Gabura, 2012, s. 16)

V době industrializace dochází k přeměně rodiny. Otec přestává mít zásadní moc, protože odchází za prací do vzdálenějších míst, tím pádem žena přebírá některé základní funkce otce a i výběr partnera již není určen rodiči, ale muž a žena uzavírají manželství na základě citového pouta, který mezi nimi existuje. Ale i když se jednalo o manželství uzavřené z lásky, zásah společnosti zde byl ještě stále patrný, a to v oblasti rozvodu. Pokud byla rodina v takové situaci, kterou bychom dnes považovali za ideální, jak pro manžele, tak také pro děti, pro rozvod, snažila se společnost udržet tento svazek za každou cenu. (Gabura, 2012, s. 16)

V dřívějších dobách se sice posunulo založení rodiny od žádosti rodičů k citovému poutu mezi partnery, ovšem ukončování manželství rozvodem bylo v té době naprosto nepřijatelné a jedinci, který tento čin udělali, velmi silně vybočovali z řad.

40. a 50. léta 20. století byla ve znamení kritiky. Došlo k tomu, že se rodina ocitla v krizi. Někteří odborníci začali rodinu kritizovat za to, že neumožňuje jedinci prostor pro svůj rozvoj, iniciativu, omezuje jeho svobodu a programuje ho dle vnitřních rodinných potřeb. Tito odborníci pracovali s rodinami sociálně patologickými a své závěry globalizovali i na ty rodiny, které nebyly narušeny. To negativně ovlivnilo vnímání rodiny a zapříčinilo právě již zmiňovanou první velkou kritiku rodiny. Druhá vlna silné kritiky rodiny následovala hned po první. Cílem této kritiky bylo to, že se rozšířila pomluva o tom, že rodina řádně neplní svou funkci. V této krizi mělo dojít k tomu, že kontrolu nad rodinou měl postupně přebrat stát. Ten také převzal zajišťování péče o staré, nemocné a nemohoucí lidi, o které se doposud starala rodina a dalším cílem byla institucionální výchova namísto rodinné. V některých státech chtěli dosáhnout až toho, že rodina bude postupně vyhlazena úplně, což se ovšem nepodařilo a rodina tuto druhou vlnu krize překonala. (Gabura, 2012, s. 17)

Na přelomu 60. a 70. let dochází ke třetí krizi, která se zaměřuje na otevření rodiny společnosti, tedy odstranění tradiční formy manželství a zavedení skupinové formy manželství, kde sexualita není tabuizovaným tématem. Tuto ideu prezentovalo hnutí hippies. Ovšem ani tato třetí vlna nevole nezničila rodinu jako takovou a hlavní stavební kameny rodiny zůstávají stát. Všude kolem nás můžeme i dnes slyšet, že rodina prochází hlubokou krizí

nebo že se dokonce rozpadá. Ovšem nikdo zatím nebyl schopný nabídnout jinou formu rodiny. (Gabura, 2012, s. 18)

Bylo by nesmyslné tvrdit, že rodina se nemění. Souhlasíme s Gaburou, že je stabilním prvkem společnosti, ale dochází uvnitř ní ke změnám, které ovšem nejsou tak drastické, aby základní charakteristiku a strukturu rodiny narušily. Je logické, že rodina se vyvíjí v prostoru a čase, na který musí reagovat. Jinak by hrozil její zánik.

Po roce 1989 došlo k rapidním a velmi výrazným změnám v české společnosti. Pádem komunistického režimu došlo k rozvoji demokracie, občanské svobody, výrazně vyšší možnosti vzdělávání se na soukromých, státních i domácích středních a vysokých školách, a to i v zahraničí, možnosti volného vycestování a soukromého podnikání, tak také došlo k tomu, že se odbourala umělá zaměstnanost, tím pádem bylo mnoho lidí bez práce. Ovšem vše má své pozitivum, ale i negativum. Například došlo ke vzniku korupce, která v komunistickém režimu neměla místo, k relativně vysoké nezaměstnanosti, tím, že se otevřel široký prostor pro demokracii, svobodu, pro rozvoj individuality a její respektování došlo také ke zvýšení kriminality, k drogovým závislostem i gamblingu, rozšířila se prostituce a pornografie. (Veselá, 2003, s. 39 – 40)

Po roce 1989 dochází také ke snižování sňatečnosti, což Rabušic (cit. podle Veselá, 2003, s. 41) přisuzuje demokratické společnosti, která se zde od roku 1900 rozvíjí, dále také individualizaci pro svobodnou volbu a také k tomu přispěl svobodný životní styl. Naše země je charakteristická vysokým věkem sňatečnosti a také vysokým počtem jedinců, kteří si jako svůj životní styl vybrali svobodný stav.

Dalším významným trendem, který je pro nás velmi zásadní, je i snižování porodnosti. Jedním z příčin může být i to, že vysokoškolsky vzdělané ženy si pořizují jen jedno dítě, což jim umožňuje rychleji navázat na pracovní kariéru. U žen, které vysokoškolské vzdělání neměly, přetrvával v 60. až 80. letech trend porodnosti v nízkém věku, kdy se i držely modelu vícedětných rodin, jednalo se zpravidla o dvě děti. Jednalo se o mladé lidi, kteří bydleli s vlastními rodiči, jež sami byli v produktivním věku, tedy měli své zaměstnání. Nízký věk pro porodnost a také uzavření sňatku byl také způsoben skoro 100% zaměstnaností ženy, jakožto výdobytek tehdejšího režimu. (Veselá, 2003, s. 43 – 44)

90. léta 20. století i počátek století současného jsou dle Veselé (2003, s. 43 – 44) právě tím časem, kdy se začal rodit trend odsouvání mateřství na pozdější roky ženy a trend jedno-

dětných rodin. V tomto období se také objevuje tendence žen v domácnosti, která se týká spíše rodin ze sociálně vyšších vrstev.

Kraus a Poláčková (2001, s. 83 – 84) charakterizují současnou rodinu na základě devíti bodů:

- **Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce** – rodina již nezajišťuje tolik funkcí, kolik původně měla, ty přebírá stát či jiné organizace;
- **Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu** – dnes funguje mnoho rodin na základě partnerského soužití, ke kterému je společnost velmi liberální;
- **Snižuje se stabilita rodiny** – dnešní společnost je velmi tolerantní k rozvodům, o tom svědčí i fakt, že téměř každé druhé manželství končí rozvodem;
- **Mění se celková struktura rodiny** – novým trendem je i to, že se snižuje počet dětí v rodině či můžeme častěji nacházet rodinu s jedním rodičem, který je svobodný;
- **Rozvoj zaznamenává antikoncepci a plánované rodičovství** – přibývá párů, které si založení rodiny korigují na základě užívání antikoncepce, čímž se zamezí nechtěnému početí;
- **Prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí** – mladí lidé déle zůstávají u své původní rodiny a vlastní rodinu zakládají v pozdějších letech;
- **K proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu** – zakládání vlastní rodiny se posouvá do pozdějších let a prarodiče jsou často osoby, které stále figurují v pracovním procesu;
- **Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu** – zaměstnavatelé vyžadují po zaměstnancích, aby prací trávili více a více času, což má negativní dopad na vlastní rodinu, zvláště jedná-li se o děti předškolního věku a mladší;
- **Přibývá dvoukariérových manželství** – v důsledku emancipace a seberealizace žen, které často také navštěvují zaměstnání na plný úvazek.

V současné době můžeme usuzovat na jednu z příčin odkládání založení rodiny a sňatečnosti fakt, že trh práce je nejistý, tím pádem jedinci nemají finanční jistotu, která je pro některé velmi důležitá a z toho vyplývá odkládání založení vlastní rodiny. Dalším faktem, na který můžeme usuzovat, je také to, že trh práce si vyžaduje flexibilní jedince, kteří budou pružně reagovat na potřeby trhu, v důsledku toho si zaměstnavatelé vybírají bezdětné ženy anebo upřednostňují muže.

Země bývalého východního bloku se přesunuly od strategie „anti-flexibilní“ ke strategii vysoce flexibilní, která může mít negativní a pozitivní formu. Ovšem v současném světě převažuje spíše ta negativní forma flexibility. Což znamená, že velká část zaměstnanců má buď velmi malou anebo žádnou možnost ovlivňovat pracovní proces a musí se tak podrobovat potřebám zaměstnavatele. Lidé vykonávají práce, které jsou často nedostatečně finančně ohodnoceny, jsou nuceni pracovat načerno anebo vykonávají více zaměstnání, které ovšem nezajistí potřebné prostředky proto, aby jejich domácnost fungovala na přijatelné úrovni. (Hašková, 2014, s. 20 – 21)

Na závěr pro shrnutí přikládáme tabulku, která znázorňuje základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny (Možný, 2008, s. 23)

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	Široká, vícegenerační	Nukleární, manželská	Variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	Ekonomický	Ekonomický, sociální, kulturní	Sociální, kulturní
Legitimizace	Sex, děti	Děti	Nelegitimizuje
Role	Komplementární, hierarchizované	Segregované, komplementární	Individualizované
Funkce	Univerzální	Pečovatelské, statusotvorné, citové	Citové
Autorita	Otec	Otec – matka, funkčně segregovaná	Masmediální
Reprezentace diskursu	Náboženská, církevní	Občanská	Slabý
Mezigenerační přenos	Patrilineární, autoritativní	Demokratický, smíšený	

Tabulka 1 Charakteristiky rodin

Jak jsme mohli vidět, rodina prošla dlouhým vývojem, aby se stala tou rodinou, kterou známe dnes. Můžeme pozorovat jak její rozkvět, tak také kritická období. Z nastíněného vývoje můžeme tvrdit, že se jedná o opravdu pevnou instituci, která je odolná v čase, je flexibilní a pro člověka velmi důležitá, i když ji vnímáme jako samozřejmou část našeho života. Nastínili jsme si i to, že se rodina skládá z minimálně tří členů, proto se na jednoho člena – konkrétně ženu – matku podíváme detailněji v následující podkapitole.

1.2 Postavení ženy – matky ve společnosti

Žena a její postavení ve společnosti nebylo vždy stejné. V dřívějších dobách byla žena vnímána jako prostředek pro rození dětí, uspokojování manželových potřeb, levná pracovní síla, která nemá právo na svůj názor či vlastní rozhodnutí. Tedy nemohla si vybrat, koho si vezme za muže, protože již dávno před tím, než měla možnost o tom logicky rozhodnout, byla rodiči slíbena někomu jinému, někomu, s kým je sňatek pro rodinu finančně výhodný. Žena dříve neměla možnost projevit svůj názor ani formou volebního hlasu. Účast žen na volbách a společenském životě byla nepřijatelná.

Ve 20. století byly ženy nastaveny na rodinu. Tedy vzdělání a zaměstnání jim bylo silně vzdálené a jejich životní filosofií byl vlastně sňatek s mužem a následné založení rodiny. (Karsten, 2006, s. 100)

Tento trend se postupně měnil na trend jiný, na takový, který je nám dnes blízký a dobře znám. Můžeme jej označit pojmem feminismus. Dnes je ženám otevřeno mnoho možností – mohou studovat vysokou školu, po ukončení studia jdou většinou do zaměstnání, aby v daném oboru získaly praxi, seberealizují se a cestují.

Tento nový proud myšlení potvrzuje i Karsten (2006, s. 100), který tvrdí, že pro některé dívky je samozřejmostí získat kvalitní odborné vzdělání, po kterém nastoupí do zaměstnání, jež je bude uspokojovat. To dokazuje i fakt, že je stále více maturantek než maturantů. Většina žen chce dnes mít jak dobrou práci, tak také založit rodinu. Ovšem v té chvíli může nastat velký problém a to jak skloubit tyto dva velké životní cíle.

Role muže a ženy jsou nevyrovnané, tedy muži jsou lépe hodnoceni než ženy, přičemž vykonávají stejnou práci, ženy v zaměstnání častěji dostávají výpověď, jsou více ohroženy nezaměstnaností a hůře dosahují vedoucích pozic než muži. Vše je způsobeno tím, že trh práce hledá lidi, kteří jsou flexibilní a ochotní udělat cokoliv pro svou práci. Ale ženy nejsou moc ochotné vzdát se osobního rodinného života, a proto na sebe berou velmi těžké břemeno v podobě jak pracovního vytížení, tak také zakládání rodiny. Následně však zjistí, že ani jednu činnost nedělají tak, jak by si představovaly, a proto se rozhodnou omezit pracovní výkon. S tímto problémem se muži nepotýkají. Ti se zaměřují na práci, protože oni jsou ti, kdo vydělávají víc a tím pádem je pro ně jasné, kdo se bude starat o rodinu. (Karsten, 2006, s. 125 – 126)

Jak většina mužů, tak také většina žen, aby dosáhli obou protipólů, doporučují třífázový model, který prezentuje Karsten (2006, s. 131):

1. Do narození prvního dítěte žena pracuje;
2. Potom na nějaký čas svou pracovní činnost částečně či zcela přeruší a stará se především o dítě a domácnost;
3. Po několikaleté pauze se opět vrací do zaměstnání, zpočátku možná na částečný úvazek a postupně opět na plný úvazek.

Jak muž, tak také žena má své postavení ve společnosti, tedy zaujímá určitou roli. Tu můžeme definovat jako „*soubor normativně vymezeného, v této pozici očekávaného, dovoleného i vyžadovaného chování.*“ Jedná se také o určitý návod, který se vztahuje k dané roli a udává, jak se v dané situaci chovat. (Vágnerová, 2004, s. 320)

Můžeme se také setkávat s pojmem gender, který se zaměřuje jak na psychologické, sociální, historické, tak také kulturní aspekty rozdílnosti mezi mužem a ženou, pojem pohlaví se zaměřuje pouze na biologické znaky. Na svém genderu každý z nás pracuje – ženy nakupují oblečení, starají se o své vlasy u dámského kadeřníka, kdežto muži pracují na své mužskosti. Gender se mění v čase a v kulturním kontextu. (Valdrová a Rytířová, 2004, s. 21)

Feldman (cit. podle Plaňava, 2000, s. 108) vymezuje tradiční mužské a ženské role:

ŽENSKÁ ROLE – od žen se očekává, případně připouští, jestliže jsou:

- Orientované na domov a děti;
- Vřelé, laskavé, jemné něžné;
- Uvědomují si pocity druhých lidí, ohleduplné, taktní a soucitné;
- Náladové, přecitlivělé, temperamentní, vzrušitelné, emocionální, subjektivní či ne-logické;
- Stěžující si a hašteřivé;
- Slabé, bezmocné, křehké případně emočně zranitelné;
- Submisivní, povolné či dokonce závislé.

MUŽSKÁ ROLE – od mužů se očekává, případně připouští, jsou-li:

- Ambiciózní, soutěživí, podnikaví, průbojní a orientovaní na svět;
- Klidní, stabilní, neemotivní a realističtí;
- Silní a vyhranění, houževnatí a neústupní a také rázní;

- Agresivní, siláčtí, rozhodní, dominantní, objektivní a logičtí;
- Nezávislí, spoléhající se na sebe;
- Drsní, nelítostní ba dokonce krutí;
- Autokratičtí, rigidní, arogantní.

Ve výše uvedeném tradičním pojetí mužské a ženské role můžeme vidět srovnání v pravěké společnosti, že ženy mají být ty, kdo se stará o děti a udržuje oheň, kdežto muži jsou ti, kdo loví a zajišťují obživu rodině. Od žen se očekává otevřené projevení emocí, nápomoc druhým lidem v situaci, kdy to potřebují a to, že budou pečovat o svůj zevnějšek, aby muže ve společnosti reprezentovaly. Kdežto muži mají být silnou osobností, která se nenechá ničím skolit. Muž má být pevnou zdí, která stojí mezi rodinným prostředím a společností a má tím pádem rodinu chránit. Jsou vůdčím typem, dominují nad ženami a mají mít hlavní slovo v domácnosti. Na druhé straně ženy, mají být povolné podvolit se mužovým přáním až příkazům, mají být ty, o které je potřeba se starat.

O postavení ženy ve společnosti, o vymezení genderových rolí můžeme konstatovat, že se jedná o obsáhlé a složité téma, neboť postavení ženy je velmi složité. V dnešním moderním světě má možnost seberealizace, ovšem za cenu omezení rodinného života či vzdání se ho v celé jeho šíři. Proto je na každé ženě, jaký směr si vybere a není správné, aby ji za její výběr společnost odsuzovala. V případě, že si žena vybere směr rodinný, nastává v jejím životě mnoho změn. Toto období v životě ženy se nazývá mateřství, které si přiblížíme v následující podkapitole.

1.3 Mateřství a rodičovství

Narození dítěte je bez pochyby obrovskou změnou v životě ženy, ale také muže. Porodem vzniká nový život a žena se stává matkou, muž otcem. Tyto role jim zůstávají na doživotí. Role matky se nejde vzdát, tak jako například role manželky, která je ukončena rozvodem, nebo role zaměstnankyně, která je ukončena výpovědí. Pokud žena jednou porodí dítě, je matkou stále. Mateřství nepochybně představuje psychickou i fyzickou zátěž pro ženu především.

Mateřství začíná reálnou reakcí ženy na dítě, které je v určitém sociálním prostředí. Být matkou znamená, že žena přebírá odpovědnost za výchovu dítěte, péče o dítě se stává její každodenní prací. Žena musí umět pružně reagovat na potřeby dítěte, které musí uspokojit. Matka je osoba, která reaguje na tři základní potřeby dítěte, kterými jsou ochrana, rozvoj a

sociální akceptovatelnost. Matka se má chovat tak, jak je od ní vyžadováno v rámci historického, společenského a etnického kontextu. Matka je nejen zodpovědná za výchovu dítěte, ale také mu zpravidla dává lásku. (Hanáková, Heczková a Věšíňová, 2006, s. 420)

O'Donohoe (2014, s. 2) říká, že matka byla dlouho vnímána jako hospodyňka v domácnosti, ale mateřství také zahrnuje formování identity a mezilidských vztahů, jakož i hmotné statky, kupříkladu rodinné večere.

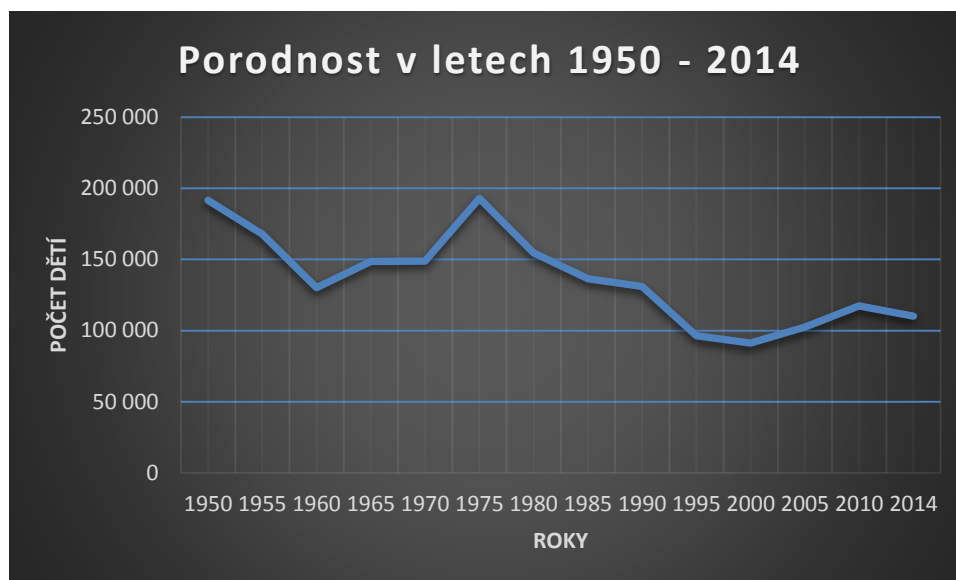
Matkou se žena stává narozením dítěte, ovšem jak je všem jistě známo, odborníci hlásají trend odkládání mateřství. Sobotková (2012, s. 154) uvádí, že se u nás počet starších matek (žena rodící po dosažení 35 let) pohybuje okolo 6% a odkládání mateřství je zřejmé hlavně u žen vysokoškolsky vzdělaných. Tyto ženy mají méně dětí či dokonce zůstávají zcela bezdětné (19%). Od 90. let 20. století se počet žen, které zůstávají po 30. roku života bezdětné, zvýšil z 6% na 18% a čísla stále stoupají. Průměrný věk ženy při narození prvního dítěte v roce 2002 byl 25,6 a stále stoupá. Celková porodnost, po pádu komunistického režimu do roku 1996, také zaznamenala drastický pokles, kdy současná porodnost činí 1,17 dítěte na ženu v produktivním věku, v roce 2006 to bylo 1,28 dítěte na jednu ženu.

Důvodem této situace může být podle Sobotkové (2012, s. 155 – 156) rostoucí vzdělanost a zaměstnanost žen, rozmanité formy rodinného soužití a také kontrola porodnosti. Jak jsme již zmiňovali výše, ženy s vyšším vzděláním častěji odkládají mateřství než ženy s nižším vzděláním z toho důvodu, že to brzdí jejich profesní kariéru a vlastně nikdy není ten správný čas na založení rodiny, s přihlédnutím ke zmiňované kariéře. Dalším důvodem může být také vysoká rozvodovost a znovu uzavírání manželství a také to, že ženy dnes mají ve svých rukou otěhotnění díky různým formám antikoncepce.

Představy mladých lidí o vstupu do manželství a narození prvního dítěte se liší a velmi silně jsou ovlivněny současnou situací, tedy vysokou nezaměstnaností, která ohrožuje každou věkovou skupinu, a také můžeme zmínit, že většina mladých lidí dnes hodlá vstoupit do manželství a založit rodinu až tehdy, kdy bude schopný ji finančně zajistit. Pokud vezmeme v úvahu tyto dva vážné důvody pro odkládání rodiny, trůfáme si říci, že se vylučují. Mladí lidé chtějí mít nejprve finanční jistotu, ale tu nemohou získat kvůli hrozící nezaměstnanosti. Tím pádem je velmi ohroženo založení rodiny. Pokud by tímto směrem uvažovali všichni mladí jedinci, což můžeme konstatovat, že se tomu tak u většiny děje, trůfáme si říci, že tím dojde k úpadku lidského rodu.

Naše slova dokreslíme grafem číslo 1, který znázorňuje porodnost od roku 1950 do 2014.

Graf 1 Vývoj porodnosti v letech 1950 – 2014

Zdroj: ČSÚ, 2015 (upraveno)

Jak ukazuje výzkum (Fialová, 2000, s. 63), nejvhodnějším věkem pro narození prvního dítěte (který určovali samotní dotazovaní) je u mužů 28 let a u prvorodiček 24,5 let. Horní hranici pro narození dítěte vidí muži mezi 31 – 32 lety, kdežto horní hranice pro narození prvního dítěte je u žen věk 26 – 28 let. Respondenti vzdělanější viděli ideální věk založení rodiny o rok až dva výše. Při otázce, jaká je horní hranice pro narození posledního dítěte (v naší společnosti pravděpodobně druhého) ženy uváděly věk 35 let a muži až 40 let.

Fialová (2000, s. 80 - 84) udává, že většina dotazovaných hodlá mít v životě děti a bylo by pro ně šťastným obdobím sledovat, jak vyrůstají. 16% mužů a 9% žen uvedlo, že by chtěli v životě dát přednost práci před rodinou, 40% mužů a 33% žen se chce věnovat obojímu a více jak polovina žen a 40% mužů chce dát přednost rodině. Z výzkumu dále vyplynulo, že pro narození dítěte mladí lidé potřebují několik podmínek. Tyto podmínky byly obecné (ekonomické a materiální zabezpečení; formální podmínky jako je plnoletost a ukončené vzdělání; podpora druhých, jak rodičů tak také státu; a jako poslední podmínku uváděli kvalitní partnerský vztah) a podmínky, které mladí lidé v dnešní době potřebují pro to, aby založili rodinu (častými odpověďmi byl vlastní byt, finance, zázemí, zaměstnání, zralost a pomoc rodiny).

V dnešní době je ideální a typické mít dvě děti. To potvrzuje i Fialová (2000, s. 89), kdy se k této odpovědi přiklonilo 75% respondentů. Tento dvoudětný model se u nás rozvinul po druhé světové válce.

Rodičovství může být dnes chápáno jako nezbytná součást jedincova života i jeho identity. V tomto směru je bezdětnost jakousi odchylkou od společenské normy. Česká populace dle výsledků výzkumu klade velký důraz na založení rodiny jakožto jeden z ukazatelů plnohodnotnosti a smysluplnosti života jedinců. S tímto tvrzením souhlasily dvě třetiny oslovených. (Hašková, 2009, s. 109 – 110) Sobotková (2012, s. 153) o rodičovství říká, že se jedná o: „*nesmírně závažný, citlivý, variabilní a složitý jev.*“

Rodičovská dovolená má za úkol rovnoprávnost mezi muži a ženami jak ve veřejné, tak také v osobní sféře. Rodičovská, tak jak ji známe dnes, u nás funguje od roku 2001. Muž se na rodičovské dovolené vyskytoval velmi zřídka, například jednalo-li se o muže svobodného, rozvedeného, ovdovělého či jiné vážné důvody k tomu vedeny, jež se staral a pečoval o dítě do dvou let. Dříve tedy role muže byla směřována na zajištění rodiny a žena byla pečující matka. Muž na rodičovské byl pouze ve výjimečných životních situacích, automaticky se počítalo, že žena – matka bude mít na starost celodenní péči o dítě. Až od roku 1990 se hovoří o rodiči na rodičovské dovolené, tedy není striktně určeno pohlaví pečující osoby. Ovšem pouze v soukromé sféře. V pracovní, tedy v placeném zaměstnání byla rovnoprávnost nastolena od roku 2001, kdy muž na rodičovské již nevzbuzoval tolik pozornosti médií. (Křížková, 2008, s. 71 – 73)

Žena při rozhodování o počtu dítěte zvažuje jak pozitivní, tak také negativní stránky rodičovství. Mezi negativní řadí zpomalení své kariéry, finanční znevýhodnění, omezení osobní svobody (dítě si nárokuje veškerý čas matky, která se musí podřídít biorytmu dítěte) a rodičovství má dopad na manželský vztah – v první řadě úpadek sexuálního života manželů. Mezi další oběti rodičovství můžeme zařadit to, že rodičovství nelze vzít zpět, někteří jedinci se obávají, že nebudou dobrými rodiči pro své děti či nechtějí přivést dítě do takové světa, kde jsou konflikty a globální problémy. (Sobotková, 2012, s. 157) Ale abychom neodrazovali od založení rodiny, je třeba ukázat i druhou stránku věci, tedy přínosy rodičovství: rozvoj vztahů, kdy mateřství přináší potěšení ze vztahu s dítětem a nové role – rodičovské a s tím souvisí setkávání se s jinými rodinami s dětmi; osobní naplnění: pro některé ženy je mateřství seberealizací, osobním rozvojem a smyslem života; dalším důvodem je také pokračování rodu; někteří jedinci berou rodičovství jako výzvu, kdy otestují sami sebe; a rodičovství je také známkou dospělosti. (Sobotková, 2012, s. 158)

Mnoho lidí tvrdí, že si pořizují děti, aby jejich život byl šťastnější, smysluplnější, což potvrzují i výzkumy. Jedinci, kteří děti nemají ať již z vlastního rozhodnutí či nedobrovolně trpí stigmatizací a mají větší psychické zatížení než jedinci, kteří děti mají. Hamplová

(2014, s. 88) tedy vyvozuje, že rodiče mající děti jsou psychicky více v pohodě i vzhledem k tomu, jaké břímě s sebou děti přináší. Ovšem tyto závěry neplatí absolutně. Jiné studie ukazují, že určení kvality života a rodičovství je mnohem složitější a obsahuje mnoho další faktorů, jako je třeba počet dětí.

Kromě psychické pohody, psychického zdraví, máme i zdraví fyzické. Zde již výzkumy neukazují takové informace, které bychom mohli zevšeobecnit a interpretovat. Zde je mnohem více rozporů a pozitivní vliv rodičovství na zdravotní stav nebyl prokázán. Má se spíše za to, že rodiče se snaží být zdravější a více o sebe pečovat právě proto, že mají na starost děti, jedná se tedy spíše o důsledek než příčinu dobrého zdravotního stavu. (Hamplová, 2014, s. 94)

Výše zmíněné výzkumy nelze jednoznačně interpretovat. České matky se považují za psychicky odolnější, zřejmě proto, že je mateřství mnohem více naplňuje než jejich protějšky. Bezdětnost se u nás vyskytuje pouze v malém měřítku, ale jestliže se jedná o nedobrovolnou bezdětnost, ženy mohou trpět často psychickými i somatickými potíže právě z toho důvodu, že se jim nedaří otěhotnět.

MATEŘSKÁ DOVOLENÁ

Jak to již zní z názvu, mateřská dovolená je určena jen ženám. První fází, která předchází mateřské dovolené, je porod. Porod můžeme vymezit jako událost v životě ženy, která ukončuje těhotenství, zpravidla trvající 9 kalendářních měsíců. Porodem se rozumí narození jednoho či více živých dětí, které jsou zapsány do matriky.

Jestliže žena splňuje tuto podmínku plus to, že její rozhodný příjem nepřevyšuje součin 2,7 násobku životního minima rodiny, v tom případě má prvorodička nárok na porodné ve výši 13 000Kč a druhorodičce náleží porodné ve výši 10 000Kč. Porodné je jednorázovou dávkou státní sociální podpory. (ČESKO, 1995)

Po porodu následuje již zmiňovaná mateřská dovolená, která je určena ženám. Jedná se o dobu celkem 28 týdnů nebo 37 týdnů v případě, že žena porodila děti dvě. Mateřská dovolená, nebo tedy správně peněžité pomoc v mateřství, je peněžité dávka nemocenského pojištění, která náleží pojištěnci v době pokročilého těhotenství a v době po porodu, který se stará o dítě. Nárok má ta pojištěnka, která dítě porodila; ten pojištěnec, který převzal péči rodičů; ten pojištěnec, který pečuje o dítě, jehož matka zemřela a ten pojištěnec, otec dítěte, kdy matka z vážných důvodů nemůže vykonávat péči o narozené dítě. Podpůrní doba nastává 8 nebo nejpozději 6 týdnů před plánovaným termínem porodu plus zbývající týdny

po porodu (20 nebo 22 týdnů). Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má ta žena, která za poslední 2 roky odpracovala minimálně 270 kalendářních dnů. Výše dávky činí 70% z denního vyměřovacího základu. (ČESKO, 2006)

Beze sporu se shodneme, že porod je významná událost v život matky i otce, kteří na svět přivádí svého potomka. Není to jen radost, ale také velká fyzická i psychická zátěž, protože životní rytmus partnerů se mění a musí se podřídit potřebám dítěte. Mnoho párů tak v tomto období prochází zkouškou jejich vztahu. Laicky užívaný pojem mateřská dovolená je zpravidla určena ženám, samozřejmě existují výjimky, kdy na mateřskou dovolenou jde muž, například když žena při porodu zemře. Ale v naší společnosti je zvykem, že mateřská patří ženám. Co již tak ženám zcela patřit nemusí, je rodičovská dovolená.

RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

Rodičovská dovolená je období, které následuje po mateřské dovolené, nastává tedy od 20 nebo 22 týdne po porodu. V tomto období může být hlavním aktérem jak žena, tak také muž. Tedy o dítě může pečovat i muž. To nám ostatně potvrzuje i zákon: *„Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220000 Kč, není-li dále stanoveno jinak.“* (ČESKO, 1995)

Rodič, který se řádně a celodenně bude starat o dítě má nárok na rodičovský příspěvek. Tento příspěvek náleží tomu, jestliže příjem jednoho z rodičů v rodině je 70% 30násobku denního vyměřovacího základu. Tím pádem si rodič může volit měsíční částku mezi 7 600Kč až 11 500Kč podle toho, jak dlouho bude na rodičovské dovolené. *„Nelze-li stanovit žádnému z rodičů v rodině k datu narození nejmladšího dítěte v rodině denní vyměřovací základ, náleží rodičovský příspěvek ve výši 7600 Kč měsíčně do konce devátého měsíce věku nejmladšího dítěte a od desátého měsíce věku ve výši 3800 Kč měsíčně do 4 let věku dítěte.“* Podmínkou čerpání rodičovského příspěvku je také to, že dítě mladší 2 let musí navštěvovat zařízení předškolní výchovy v rozsahu maximálně 46hodin za měsíc. Příjmy rodiny při čerpání rodičovské dovolené nejsou zkoumány. (ČESKO, 1995)

Rodičovská dovolená nebyla vždy určena mužům. Jak máme nastíněno výše, rodičovská dovolená, tedy rovnoprávnost i v oblasti pracovních vztahů mezi mužem ženou, nastal oficiálně až v roce 2001. Dříve bylo velmi zvláštní, když byl s dítětem doma muž. Dnes se tomuto novému trendu snažíme vyjít vstříc, ale stejně si troufáme tvrdit, že ve společnosti

stále existují stereotypy, kdy na rodičovskou má jít žena a muž má být ten, kdo chodí do práce a zajišťuje finanční stránku rodiny. Je asi nesmyslné tvrdit jednu nebo druhou pravdu. V dnešní době je to věc, která se děje. Sice ne moc často, ale můžeme se s tím setkat. Proto bychom se na tyto rodiny neměli dívat pokřiveně a nechat předsudky, aby nám zastínily jasnou mysl. Tak, jako jsme si zvykli na to, že i ženy chodí do zaměstnání a mohou si budovat svou kariéru, tak také muži mohou být doma s dětmi a starat se o jejich výchovu. Proto není na místě tyto rodiny vnímat negativně či odsuzovat jejich volbu.

V první kapitole jsme se zaměřili na rodinu, její vymezení dle několika autorů, vymezili jsme si také funkce, které má rodina zajišťovat, čímž poznáme její funkčnost či nefunkčnost. Kromě funkcí rodiny jsme nemohli opomenout i výchovné styly, tedy způsoby, jakými rodiče vychovávají své děti. Na rodinu a její vývoj mají vliv kromě interních záležitostí, také věci vnější, tedy externí, sociální faktory. Rodina je systém, který prochází různými cykly a případně také krizemi, na které jsme také neopomněli. Kromě současného kontextu je důležité rodinu vnímat také z historického pohledu, tedy jak se v rámci doby vyvíjela od pravěku po současnost. V další části kapitoly jsme se zaměřili na vylíčení současného postavení ženy ve společnosti a genderové role. Naší pozornosti neušlo ani mateřství a rodičovství, které jsme pojali trojfázově: v první části vymezili mateřství a jeho současný fenomén odkládání, které jsme doplnili fakty z výzkumů a grafem porodnosti; dále jsme pojali rodičovství z historického hlediska a jeho výhody a nevýhody, které jsme doplnili výzkumem týkající se souvislosti zdraví a rodičovství; a poslední část je věnována legislativnímu pojetí mateřství a rodičovství z pohledu jejich délky a výše finanční podpory.

Nyní se podíváme právě na tu další modernu, tedy zaměstnání a profesní kariéru u žen. Zaměříme se na to, co je vlastně zaměstnání, práce, jaké mají funkce, naopak také na nezaměstnanost žen, jako jednu z ohrožených skupin na trhu práce. Dále se podíváme trochu do historie, jak tomu bylo dřív se zaměstnáním žen a jaké možnosti mají dnes pro svou profesní kariéru. A neopomeneme nastínit ani možnosti, jak skloubit rodinný a profesní život.

2 ZAMĚSTNÁNÍ A PROFESNÍ KARIÉRA

Práce, tedy zaměstnání, kde jedinec dostává za svou činnost finanční odměnu, je v naší společnosti základním a důležitým aspektem. Dá se říci, že tím, že se člověk stane finančně nezávislým na rodičích, stává se dospělým jedincem, který je samostatný. Tím, že zaměstnanec dostává mzdu, může si zajistit základní životní potřeby, ale také realizovat své sny, například jet v létě na dovolenou k moři, v zimě vyrazit na hory, jít na koncert své oblíbené kapely a podobně. Prostě práce je v naší společnosti jediným legálním prostředkem, kterým si lze vydělat peníze.

Čakrt (2010, s. 9) tvrdí, že vedle spokojeného manželství a rodinného zázemí potřebujeme k životu ještě něco – tím je zaměstnání, kde budeme relativně spokojeni. Kde budeme vykonávat práci, za kterou budeme finančně ohodnoceni. Je to pro nás zásadní, protože ze zaměstnání vyvstávají role, které si osvojujeme, což je to součást naší identity.

Placená práce je již samozřejmou součástí života jak muže, tak také ženy. Je to společensky přijatá norma. Uplatnění na trhu práce je základním právem všech členů společnosti. Právo na práci by nemělo zakládat povinnost, neboť tím dochází k odepření práva na založení rodiny a péči o ni. U nás je problém v tom, že nepropojujeme právo rodinného života s pracovním právem. To je způsobeno také tím, že nejsme podporováni ze strany státu pro tuto aktivitu. Trh práce si vyžaduje flexibilní jedince vzhledem k potřebám trhu, což znesnadňuje spojení pracovního a rodinného života. Tím pádem jsme nuceni vybrat si jednu z variant. Dalším problémem je to, že díky familismu jsou ženy vytlačovány z trhu práce, tím se stávají skupinou ohroženou nezaměstnaností, anebo v lepším případě jsou vytlačovány na sekundární trh práce, což jsou horší zaměstnání s nejistotou práce či nižším výdělkem. (Křížková, 2008, s. 85 – 87)

Práci nemůžeme škatulkovat pouze do podoby ekonomické nebo kulturní, ale musíme vzít v potaz také to, že se v práci odráží antropologická, medicínská a ekologická složka. V kontextu dnešní doby Buchtová, Šmajš a Boleloucký (2013, s. 12) uznávají, že z práce se stala kulturní reprodukční potřeba pro lidský druh a práce spadá do okruhu základních lidských práv a svobod. Dále také tvrdí, že práce je spojena se zdravím člověka, jeho štěstím i sebeúctou. Už od pradávna jsou lidé zvyklí pracovat, tudíž práci považuje za přirozenou součást života, aby si mohli obstarat prostředky denní potřeby.

Podle Buchtové, Šmajše a Bolelouckého (2013, s. 49) není práce jen prostředek pro získávání financí a následné materiální zabezpečení, ale také jako prostředek seberealizace, se-

beurčení, navazování kontaktů a také to podtrhuje lidskou důstojnost. Tím, že člověk navštěvuje zaměstnání, je mezi ostatními lidmi, tedy navazuje sociální kontakty, vede dialogy, uzavírá přátelství. V zaměstnání má člověk možnost srovnávat se s ostatním a tím si do určité míry potvrzuje bytí sama sebe a úroveň svých schopností.

Pracovní kariéra neboli také profesní kariéra je dle Supera (cit. podle Štikař, 2003, s. 119) určité spojení zaměstnání, prací a také pozic, jež člověk v životě zastává. Jedná se o sled událostí, který se vyznačuje svou strukturovaností, v profesním životě jedince, kdy pracovník setrvává, hierarchicky postupuje či sestupuje v podnikové struktuře, nebo také mění činnosti v rámci jednoho podniku či mimo podnik, tím pádem získává nové zkušenosti a vytváří si profesní image, tedy pověst. Kariéru je nutno vnímat jako přirozenou součást jedincova života, ve které má možnost se seberealizovat a zasahuje jak do období předprofesionálního, tak také do období postprofesionálního. Je třeba kariéru vnímat jako oblast, která se stále vyvíjí, promítá a oceňuje v rámci a na pozadí struktury dané organizace, a v rámci dané profese, jakožto odraz společensko-ekonomického postavení. Super dále dělí kariéru na subjektivní a objektivní. Za subjektivní považuje vnitřní kariéru jedince, kde se zaměřuje na osobní uznání v jednotlivých fázích pracovní kariéry a v oblasti objektivní neboli vnější kariéry hovoříme o personálních dokumentech nebo názorech externích pozorovatelů. Subjektivní a objektivní vnímání kariéry nemusí být nutně ve vzájemném vztahu, pro hodnocení úspěšnosti v oblasti kariéry máme několik měřítek: plat; pozice v organizaci, titul, soubor symbolů vztahujících se k pozici, soubor získaných certifikátů zvyšující odbornost a také indikátorem kariéry může být počet pracovníků, které má daná osoba na starost.

Z nastíněných pojmů a jejich vymezení můžeme vidět, že v globálním pojetí je práce, zaměstnání či kariéra přirozenou součástí lidského bytí, je to prostředek pro získání financí. Ovšem práce nemá jen základ v získávání peněz, ale také zde probíhá socializace, tedy jedinec se dostává do kontaktu s druhými lidmi, na které musí reagovat a učit se s nimi vycházet. Tím se stává součástí širšího společenství. Účast na pracovním procesu dává jedinci také pocit důležitosti, užitečnosti. Může konat něco nejen pro sebe, ale svou činností vytváří hodnotné statky, které využívají jiní. Což je základní rovnice trhu práce – vztah nabídky a poptávky. Profesním uplatněním může také docházet k tomu, že jedinec nalézá svůj smysl života a možnost vyjádření sebe sama. Nicméně o kariéře nemůžeme mluvit jako o věci, která je u všech jedinců stejná, ba právě naopak. Ale můžeme zachytit určité stopy, které vykazují typy profesní kariéry.

Profesní kariéra je u každého jedince individuální záležitostí. Tedy její vývoj je individuální a nelze tvořit manuály, na jaké pozici má jedinec v danou chvíli být. Individuální tempo profesní kariéry je dáno osobnostními vlastnostmi, podmínkami vnějšího prostředí. Ale společné obecné tendence přesto nacházíme u některých pracovníků. Jedná se tedy o určité typy kariéry, kterými jsou:

- Stabilní – pro tento typ kariéry je typické soulad mezi profesní odbornou přípravou a danou profesí, kterou jedinec vykonává. Tedy v praxi vykonává to, co se ve škole odborného zaměření učil. Často může po vstupu na trh práce mnoho let působit v jedné organizaci, což se děje hlavně u lidí vysoce specializovaných (například lékaři či advokáti);
- Konvenční – po ukončení studia na odborné škole jedinec získá znalosti v daném oboru, ovšem při vstupu na trh práce dochází k tomu, že hledá sám sebe v rámci zaměstnání a hledá vhodné zaměstnání pro sebe. Tím se může stát, že pracuje v jiném oboru, než na který je odborně zaměřen, což můžeme najít ve všech typech lidské práce;
- Nestabilní – pro tento typ je charakteristické střídání, které lze vysvětlit tím, že člověk celý život nepracuje na jednom místě. Ovšem tento typ střídá jistotu s fází zkoušení;
- Difuzní – typ kariéry se vyznačuje mnohonásobnou volbou profesní kariéry, tedy jedinec přechází od jednoho zaměstnání ke druhému dle výhod, které pro něj vystávají. Nemá perspektivní cíle. Tato situace nastává u lidí, kteří mají nízkou či žádnou odbornou kvalifikaci. (Štikař, 2003, s. 123 – 124)

Z nastíněných typů kariéry můžeme usuzovat obecné platnosti, které samozřejmě neplatí pro všechny stejně. Hlavní rozdíly vidíme mezi mužem a ženou, kteří se neliší pouze v oblasti biologické, sociální, kulturní a psychologické, ale také v právě již zmiňovaném profesním zaměření.

Pokud se podíváme na kariéru ženy a kariéru muže, nalezneme značné odlišnosti. Je to z toho důvodu, že žen se týká mateřství, péče o děti a značná orientace na rodinu, na rozdíl od mužů. Což vyvolává různá omezení v ženské profesní kariéře. Proto někteří odborníci vytvořili kariérové typy čistě zaměřené na ženy. Těmi jsou:

- Konvenční kariéra – která představuje krátkou epizodu, kdy nastoupí do zaměstnání, zanedlouho se vdá, porodí dítě a je nucena ze zaměstnání odejít;

- Dvoustopý typ kariéry – tento typ kariéry se vyznačuje tím, že žena do narození dítěte působí ve společnosti, po porodu o dítě pečuje a souběžně působí stále v zaměstnání;
- Přerušovaný typ – ukončení kariéry v důsledku mateřství, ovšem jakmile se dítě stane samostatnější, žena se vrací do svého zaměstnání. (Štikař, 2003, s. 124)

Profesní kariéru a její budování je třeba brát v potaz s životními a sociálními situacemi, které člověka v průběhu života zastihnou. Proto má profesní kariéra zpravidla 5 stádií: **vstup** – jedná se o počáteční etapu, kdy jedinec na trhu práce poznává výhody a nevýhody profese, utváří si reálný obraz a vytváří postoje k budoucímu povolání; **socializace** – na základě informací z předešlé fáze hledá vhodné zaměstnání pro svou osobu a jeho výkon se maximalizuje, vytváří se první pracovní (sociální) kontakty k nadřízenými, spolupracovníky, případně i podřízenými a poznává organizační strukturu podniku, ve kterém pracuje; **vzestup** – předpokládá úspěšné zvládnutí předchozích fází, dochází k postupné samostatnosti ve výkonu profese, získávají nové zkušenosti, dostávají první specializované úkoly, dostavuje se první povýšení. Jedná se o vrcholovou pracovní etapu člověka, kdy dosáhne a pozná hranice svého maxima, utvrdí si svou hodnotu a stává se odborníkem v dané oblasti. Ovšem v této fázi pracovníka trápí dilema – stát se špičkovým pracovníkem a značně omezit rodinu anebo dát přednost rodině; **udržování a ústup** – v poslední pracovní fázi dochází většinou k fixaci, tedy jedinec setrvává tam kde, na základě svých předchozích pracovních úspěchů, už nemá takové ambice. Ovšem některým tato situace nemusí vyhovovat, proto odchází do jiných organizací, kde jim umožňují ještě další vzestup. V této fázi profesní kariéry se objevuje krize středního věku, která může mít negativní dopad na vnímání profesní kariéry. Na závěr této fáze přichází ústup, který někteří jedinci nemusí psychicky zvládnout, proto některé firmy realizují programy, které pomáhají zvládnout tento zlom v životě člověka. (Štikař, 2003, s. 125 – 127)

Profesní kariéra má své etapy podle toho, v jaké životní části člověka se nachází. Samozřejmě vše se odráží od věku. Je známo, že jedinci, kteří jsou čerstvými absolventy, nemají mnoho zkušeností, ale za to mají mnoho sil učit se novým věcem a přinášet nová řešení různých situací. Mnohokrát jsou tak „ohební“, že dokáží zvládnout věci, nad kterými sami žasnou. V tom případě mají otevřené dveře pro budování své vlastní profesní kariéry. Po zásluze dosáhnou vytouženého vrcholu, který se datován do období kolem 40. – 45. roku života. V tomto období již mají rádi stabilitu v rámci postavení, které si vydobyli a užívají si své jistoty v podobě pracovního místa. V této fázi mají mnoho cenných zkušeností, které

mohou předávat právě těm mladým a nezkušeným nadšencům, kterými byli kdysi i oni sami. Ovšem, jak jistě všichni víme, život někdy nejde tak jednoduše, jak se to píše v knihách. Občas, a v dnešní době obzvláště častěji, se stává, že jedinec své zaměstnání ztratí. Samozřejmě se snaží nalézt co nejdříve nové, ale u některých jedinců to nejde tak jednoduše jako u většiny populace. Tyto skupiny nezaměstnaných označujeme jako rizikové skupiny, jež jsou více než kdo jiný, ohrožené nezaměstnaností.

Každý jedinec se potřebuje realizovat v zaměstnání, ale je možné, že o tuto možnost bude ochuzen více než ostatní. Existují totiž skupiny lidí, které jsou nezaměstnaností ohroženy více než jiní. Jedná se o mladé lidi, kteří vystudují školu a nemají žádnou praxi. Samozřejmě když ji chtějí získat, tak zaměstnavatelé hledají pouze ty jedince, kteří mají určité roky praxe. Proto mnoho absolventů končí na Úřadu Práce. Další kategorií, která je více ohrožena nezaměstnaností, jsou starší lidé. Tyto jedinci mají mnoho cenných zkušeností, ale nejsou pro zaměstnavatele tak moc atraktivní, protože nedokáží reagovat na potřeby trhu tak pružně, jako mladí lidé. Často mohou slyšet „je třeba čerstvého větru do plachet“. Třetí ohroženou skupinou jsou lidé s určitým typem postižení. Důvodem je opět to, že trh práce si vyžaduje produktivitu a flexibilitu, kterou tito lidé nejsou schopni stíhat. Proto také mnohonásobně převyšují průměrnou dobu nezaměstnanosti zdravých lidí a dostávají se tím do nesčetných problémů. Dalšími kandidáty ohroženými nezaměstnaností ve vyšší míře jsou lidé bez kvalifikace a lidé romského či jiného etnika. Tito jedinci jsou často méně vzdělaní, mají nevhodné předpoklady a často ani sami nemají zájem najít si práci. A poslední kategorií lidí, kteří jsou ohroženi vyšší nezaměstnaností, jsou ženy. Je to z toho důvodu, že zaměstnavatelé více upřednostňují muže, neboť nejsou tolik zatíženi problémy domácnosti, nemusejí se starat o malé děti, zvláště v případě, jestliže jsou nemocné, jsou flexibilní, tedy dokáží dělat i přesčas když je třeba a nejsou ovinuti předsudky – jestliže přijmou mladou ženu, okamžitě předpokládají, že půjde brzy na mateřskou dovolenou, což bude pro zaměstnavatele zbytečná finanční zátěž, budou muset hledat náhradu a v důsledku, až se vrátí do práce, bude mít dítě neustále nemocné, tudíž bude pořád chybět. Z toho důvodu je pro zaměstnavatele snazší přijmout rovnou muže na místo ženy. (Buchtová, Šmajš a Boleloucký, 2013, s. 82 – 91)

„Nezaměstnanost je stav, ve kterém jedinec schopný práce aktivně práci hledá, ale není schopen ji najít. A aby byl člověk považován za nezaměstnaného, musí být aktivní pracovní silou a odměňovanou práci hledat.“ (Encyklopaedia Britannica cit. podle Buchtová, Šmajš a Boleloucký, 2013, s. 103)

Buchtová, Šmajš a Boleloucký (2013, s. 104) tvrdí, že: „ztráta zaměstnání je životní událost, ve které je jedinec nedobrovolně zbaven placené práce. Pokud nedojde bezprostředně k nástupu do nového zaměstnání, následuje období nezaměstnanosti. Zatímco ztráta zaměstnání je událost, nezaměstnanost je lépe chápat jako stav.“

Jak získání prvního zaměstnání, tak také jeho ztráta, případně ztráta dalšího zaměstnání má velký vliv na sebevědomí jedince. Pokud zaměstnání získá, je to pozitivní zpráva pro jeho sebevědomí a radostná zpráva i pro jeho okolí, nejčastěji rodinu. Ovšem pokud zaměstnání ztratí, má to negativní dopady, zvláště jestliže se jedná o nedobrovolnou nezaměstnanost. Do určité míry se o nedobrovolné nezaměstnanosti můžeme bavit i v souvislosti s odchodem na mateřskou a rodičovskou dovolenou. Nicméně dnes již máme organizace podniků na takové úrovni, že některé umožňují pracovat i ženám s malými dětmi, například zkrácenou pracovní dobou nebo pracovní dobou flexibilní, kdy zaměstnavatel zadá ženě úkol, který má být splněn do určitého termínu a způsob jeho provedení či časové plnění neřeší – zajímá ho jen konečný výsledek. Ovšem takových firem je žalostně málo, proto se některé ženy rozhodnou pro radikální volbu – bezdětnost. Ovšem na druhé straně jsou ženy, které se na svou mateřskou a rodičovskou dovolenou těší, ba si k ní ještě i záměrně dopomáhají a do zaměstnání se již vrátit nehodlají. Ovšem tato věc, je věcí názoru. V následující části se zaměříme na to, jak dříve ženy pracovaly. Tedy že neměly takové možnosti, jaké máme my dnes.

2.1 Historický vývoj kariéry žen

Kariéra ženy, stejně tak její postavení v rodině a společnosti, se v rámci času vyvíjelo, tedy měnilo. O tomto tématu bychom mohli mluvit velmi dlouho a velmi rozsáhle, proto se pojdme podívat na krátký nástin této problematiky.

Dříve ženy vykonávaly pomocnou práci podle toho, jakou sociální pozici zastával její muž. Byla mu tedy nápomocna. Pokud vdaná nebyla, dělala různé činnosti (vzdělávala se, učila se domácím pracím) a zároveň v celibátu čekala na budoucího muže. Od 19. století se ženská práce stává součástí veřejné věci. (Lenderová, 2009, s. 359)

Znaky ženské práce můžeme zahlédnout již ve středověku v 15. století, kde se setkáváme s prvními oblastmi, ve kterých ženy pracovaly (děvečky, služky, drobné řemeslnice či obchodnice na hokynářské úrovni). (Lenderová, 2009, s. 359) Středověké ženy a dívky mohly pracovat v okolí své vesnice na statcích, rolnických či klášterních dvorech a vykonávaly

nejrůznější práce – pracovaly u dobytka, vázaly vinnou révu, pomáhaly při žních, senosečích, sklizni hroznů či byly po ruce mlynářům nebo krčmářům. Ve městech středověké ženy pracovaly v textilním průmyslu, potravinářství či jiných řemeslnických výrobnách. (Lenderová, 2009, s. 362) S ženskou prací se můžeme setkat i ve venkovských či městských domácnostech, kde byly zodpovědné za kuchyň, topení, zásoby potravin k vaření, umývání nádobí, opravu pánových oděvů, praní. Tato práce nevznesla u nikoho vysoký společenský status, právě naopak se jednalo o jedince s nejnižším sociálním statutem. Vyšší sociální status měly ženy, které se zaměřovaly na výchovu dětí, péči o rodičky či byly komornými. Mzdy žen vykonávající stejnou práci jako jejich protějšky, byly o polovinu a někdy i více nižší než mzdy mužů. (Lenderová, 2009, s. 364)

V raném novověku role ženy vypadala následovně: ženy střední či vyšší třídy byly omezeny pouze na roli matky a hospodyně, na venkově příjem otce v rodině nestačil, proto musely ženy vykonávat nejrůznější práce. Hlavní oblastí ženské práce bylo řemeslo – pekařské, textilní anebo prodávání mužových výrobků. Nicméně spisy ukazují, že nejčastějším způsobem obživy žen bylo samostatné podnikání či námezdní práce. (Lenderová, 2009, s. 369)

Výlučně ženskou prací, která byla později oceněna výučním listem od města, byla švadlena. Dále můžeme zmínit vyšívání roušek, paličkování krajek, předení, tam kde byla rozvíjena textilní výroba. Nejpodřadnějším povoláním byla lazebnice, věnečnice či vrkočnice, protože byly podezírány z provozování prostituce. (Lenderová, 2009, s. 370 – 372)

V historii se setkáváme také s ženami – podnikatelkami, které byly zpravidla vdovami, a podnik jim zůstal na starost po smrti manžela. Některé dokázaly zvládnout i mimořádně těžká povolání jako je zvonařství či knihtiskařství. Máme i takové zprávy, že Ludmila Sedlčanská si troufla na pravidelné vydávání novin. Další oblastí, kde ženy podnikaly, bylo vaření piva či provozování šenků. Výjimkou nebylo ani vlastnictví a pronajímání domů. (Lenderová, 2009, s. 374 – 375) Mzda za práci ženy byla dříve považována za něco nepřipustného. Práce ženu ponižovala, odjímal jí ženskost a činila ji morálně pochybnou. V této době bylo upřednostňováno to, aby žena zůstala v domácnosti a starala se o rodinu, čemuž mělo napomoci také to, že příjem muže měl být dostačující pro zajištění rodiny (v tomto ohledu můžeme spatřovat pozůstatky – platy žen a mužů jsou za stejnou práci rozdílné). Na konci 19. a na počátku 20. století byla žena zaměstnána nejčastěji jako dělnice, nádenice či služka v domácnosti. (Lenderová, 2009, s. 378)

První skupinou ekonomicky aktivních žen tvořily služky, tedy služebné, které měly nízké mzdy za svou práci, dále to byly kojné, které vykonávaly práci v cizí rodině za peníze. Nároky na tuto pozici byly vysoké, ale pokud je všechny zastala, dočkala se slušné odměny, mohla dosáhnout až na penzi či dobré výhody pro své blízké. Třetím povoláním, které ženy v raném novověku vykonávaly, byla dělnice. Ta pracovala v založeném manufaktúrách, později byla jejich činnost rozšířena v nově založených továrnách. Ani dělnice, ani kojná ba ani služebná, nebylo zaměstnání, která by bylo nějak honosné. Můžeme je označit za povolání bez kvalifikace. (Lenderová, 2009, s. 379, 400) Prvním kvalifikovaným zaměstnáním se stala porodní bába, která byla zpočátku spíše ze solidarity, kde toto povolání vykonávaly sousedky, matky, tety, švagrové a jiné. Ovšem postupem času porodní báby získávaly více a více zkušeností, které zaznamenávaly do různých příruček. Tím se rozšiřovala úroveň tohoto povolání. (Lenderová, 2009, s. 408, 410)

Povolání slučitelné s ženstvím, byla učitelka. Pro výkon práce učitelky zpočátku nebylo zapotřebí žádné speciální a formální přípravy. Zlom nastal v roce 1869, kdy byl vydán Hasnerův zákon, kdy ženy mohly učit na dívčích školách a v nižších smíšených třídách. V tomto zákoně byla také stanovena odborná příprava pro výkon učitelského povolání, tedy absolvování dívčího pedagogia ukončené maturitou. Dívčí vzdělání začalo založením dívčího gymnázia a bylo vnímáno jako příprava na univerzitu. V roce 1890 bylo Eliškou Krásnohorskou založen Spolek pro ženské studium Minerva. Postupem času se Minerva vyrovnala chlapeckým školám a měla možnost své vlastní maturitní zkoušky. Od tohoto období došlo k rozmachu škol. To otevřelo možnost studovat na univerzitách i ženám, kdy prvními povoláními byly lékařky, a poté učitelky. (Lenderová, 2009, s. 428 – 429, 435 – 436, 439)

Vstup žen na trh práce se ve většině evropských států jeví jako nezvratný jev, stejně tak jako postupné vyrovnávání mužských a ženských profesí, růst kvalifikace žen a jejich vzdělanost. Ženy vstupem na trh práce a uplatnění se na něm, získávají vlastní příjem, který jim umožňuje nebýt již tolik finančně fixované na mužích. (Sirovátka, 2006, s. 27) Aby mohlo dojít k harmonizaci mezi pracovní a rodinnou rolí u ženy, je třeba, aby se do péče o děti zapojil i muž. Čímž vytvoří prostor pro to, aby se i žena mohla realizovat formou zaměstnání. (Sirovátka, 2006, s. 47)

Žena a její postavení ve světě práce prošlo opravdu zdoluhavým vývojem, kdy si své postavení musela tvrdě vydobýt. Nicméně aby byl náhled na profesní kariéru žen kompletní, nesmíme opomenout ani současnou situaci.

2.2 Dnešní kariérové možnosti žen

SOUČASNÁ SITUACE

Dřívější pozice žen na trhu práce byla beze sporu jiná. Těžko říct, zda horší či lepší. Každá doba je jiná, každá doba má své plusy a své mínusy. A i každá žena je jiná. Každá žena chce něco jiného. Proto se některé ženě může zdát, že v minulých letech by nemohla žít, že by například nezvládla být podřízena manželovi a jeho práci a dělat mu takovou pomocnou ruku. Na druhé straně jsou ženy, který tento model realizují i dnes. Tedy rodině a manželovi podřizují svůj život, a některé i doslova. Proto je těžké hodnotit. Ovšem pojďme se podívat na současnou dobu, na dobu po roce 1989, která se nás již více než předešlá léta týká. Někoho více, někoho méně.

Po roce 1989 došlo k mnoha změnám. Tehdejší počet zaměstnaných žen byl až 46% z celkového počtu pracujících, do roku 2006 došlo k poklesu na 43%. Důvody mohou být různé, například prodlužování doby na rodičovské dovolené či nucené odchody žen do předčasného důchodu. V roce 1995 byl rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti u žen a u mužů 1,4%, kolem roku 1997 tento rozdíl činil 3,2%, což přibližně stejnou hodnotu můžeme zaznamenat i dnes. V současné době tvoří ženy více než polovinu nezaměstnaných, a i dlouhodobě nezaměstnaných. Ženy na trhu práce mají dnes nejisté postavení. Jsou ohroženy nezaměstnaností a mají nižší pracovní výdělků oproti mužům. Proto se ženy častěji než muži soustředí na takzvaný sekundární trh práce. Tento trh se vyznačuje známkou pozic s nižší prestiží, horším finančním ohodnocením a také vysokou mírou nejistoty práce. Posun nezaznamenalo ani zastoupení žen ve vyšších funkcích, jako je zákonodárství, vedoucí a řídicí pozice. Zde ženy zaujímají pouze 27,8% těchto pozic. Příčinu relativně vysoké nezaměstnanosti žen s dětmi vidí Křížková (2008, s. 89 – 93) v prodlužování rodičovské dovolené do 4 let věku dítěte od 90. let. Dále také to, že trh práce není flexibilní k ženám s dětmi, ale i k rodičům celkově. Neumožňuje kombinovat rodinný a pracovní život, čemuž ani stát a státní politika nenapomáhá. Tím, že ženy mohou s dítětem zůstat doma tři a více let, trhá pouta mezi nimi a jejich pracovištěm, čímž ztrácí kvalifikaci, která je potřebná pro výkon dané pozice, zkušenosti i konkurenceschopnost.

Mezi hlavní oblasti práce, ve kterých můžeme nalézt ženy, patří školství, tedy učitelka, dále služby, jako je prodavačka, a také úřednictví, například sekretářka (Renzetti a Curran, 2003, s. 275).

Mnoho žen volí také povolání, které odpovídá jejich genderové stereotypizaci. Což znamená, že volí takové povolání, které odpovídá očekávání blízkého okolí, jejich pohlaví a také volí takové povolání, které odpovídá i nabídce práce. Volba pracovního zaměření podle genderu má negativní dopad na finanční ohodnocení ženy, její kariérní růst, její postavení na trhu práce a případně také na hledání nové pozice. I když ženy dosahují vysokoškolského vzdělání, stejně vždy nastoupí na pozici, která je podřízena muži, tedy vykonávají „servis“ mužskému pokolení. (Křížková, 2011, s. 48)

Dalším důvodem pro volbu daného povolání je následné mateřství a intenzivní péče o dítě (Křížková, 2011, s. 49). V České republice převažuje trend „mateřství na plný úvazek“ což znamená, že se očekává odchod ženy na mateřskou dovolenou v délce tří let. Že by se mohlo jednat o jinou formu, o tom žádný zaměstnavatel ani neuvažuje. Proto většina žen má problém najít práci při mateřské na částečný úvazek, neboť je to nadstandard, který jen tak někdo poskytovat nechce. (Křížková, 2011, s. 50) V naší společnosti je žena vnímána jako matka, a to i v případech, kdy mateřství není na seznamu blízkých aktivit. (Křížková, 2011, s. 98)

Ženy s nízkým stupněm vzdělání častěji využívají možnost rodičovské dovolené a také častěji využívají celé její délky. Kdežto ženy vysokoškolsky vzdělané odchází do zaměstnání dříve, nejpozději po třech letech, a pokud jim to umožní situace, tak i dříve. (Křížková, 2011, s. 100)

Některé ženy se mohou setkat, a jistě se již setkaly s tím, že jim potenciální zaměstnavatel při pohovoru nutil role, které samy nechtěly. Tím chceme říci, že zaměstnavatelé mají často zafixované různé stereotypy o ženách. Jedním je také mateřství. Když mladá žena ucházející se o zaměstnání přijde na vstupní pohovor, zaměstnavatel si tuto ženu často představuje jako matku, která v nejbližších letech odejde na mateřskou dovolenou, protože bude toužit po rodině. Tím pádem bude muset hledat záskok na tři roky. Což pro něj bude finančně náročnější. Pak jak se žena vrátí do práce po třech letech, dítě půjde do školy a bude často nemocné. A kdo s ním bude často doma? No žena! Takže vlastně více bude ona případná zaměstnankyně doma pečovat o nemocné dítě než zde v zaměstnání. Takže bude lepší tuto ženu nepřijmout, i když má vhodné předpoklady. Toto si říká jistě spousta zaměstnavatelů, aniž by věděly skutečné záměry ženy – tedy že třeba nechce mít děti. A už jen z toho, že tímto způsobem uvažují, upřednostní raději muže, protože s těmi je to jednodušší, ti mohou pracovat i přesčas a o rodinu zase tolik nepečují. Proto je uplatnění žen na trhu práce tolik obtížné.

NÁSTUP PO RD

Návrat do zaměstnání pro ženu představuje určitý konflikt. Jedná se o konfliktní situaci, kdy se ženy rozhodují o návratu či nenávratu do zaměstnání a další důležitou otázkou je čas, tedy kdy se do zaměstnání vrátit. Ovšem dle Křížkové (2011, s. 178) o této konfliktní situaci ví již při rodičovské dovolené. Mezi motivy, které ženy uvádí, jako hlavní pro návrat do zaměstnání je například zlepšení finanční situace rodiny, obavy ze ztráty zaměstnání při dlouhém pobytu na rodičovské dovolené, dalším motivem je touha po seberealizaci mimo rodičovství, touha po společenském uznání, vlastním výdělkem a také touha dostat se do světa, kde jsou dospělí lidé. Návrat do zaměstnání může být také nutnost z důvodu hrozby ztráty získaných zkušeností, získané klientely, propadnutí různých certifikací. Často se uvedené motivy u žen různě prolínají, tedy není jen jeden, ale více, které se doplňují. Dalším důvodem je také to, že ženy jsou po dobu pobírání rodičovského příspěvku značně závislé na financích partnera, proto hodlají mít v možné míře finančně nezávislé a mít svůj vlastní příjem. Což může pro některé být právě znakem nezávislosti a emancipace.

Mnoho matek uvádí, že jejich rodinná finanční situace není zrovna uspokojivá, proto se častěji stává, že se do zaměstnání vrací dříve než po tříleté rodičovské dovolené. Nebo během péče o dítě využívají různých nabídek práce formou brigády. (Křížková, 2011, s. 178)

Vzhledem ke společenské situaci, která u nás pro ženy panuje, roste počet žen, které nevidí péči o domácnost a o děti jako své životní poslání, a hodlají se po ukončení rodičovské dovolené vrátit do zaměstnání. (Křížková, 2011, s. 180)

Potřeba společenského kontaktu s jinými lidmi je také hodnocena jako velmi silný motiv. Matky mají často pocit, že jsou s dítětem zavřené doma, žijí jen v dětském světě a často mají pocit, že se z toho zblázní. Proto se snaží chodit alespoň do společnosti ostatních matek s dětmi, což ovšem některým nemusí stačit. Proto vyžadují „dospělý“ kontakt, tedy společenský kontakt nejčastěji na pracovišti, kde jsou pověřeni „dospělými“ úkoly, ne jen uklízením hraček po dítěti.

Ovšem na druhou stranu nalezneme i takové názory žen, které tvrdí, že chtějí zůstat raději doma, pečovat o děti a domácnost nebo se pro návrat do zaměstnání vyskytují bariéry. Za hlavní důvody ženy uvádějí nedostatek kvalitních služeb v péči o jejich děti a také nejistou situaci na trhu práce. U některých žen je také problém v tom, že se u nich rozšířila představa citového strádání jejich dětí, jestliže jim nejsou na blízku. (Křížková, 2011, s. 185) Některé méně radiální matky přistoupily na věc, že své dítě, které ještě nenavštěvuje zařízení

předškolního vzdělávání, svěřují do péče blízké osoby, zpravidla své mamince, tedy babičce dítěte. Je pro jak pro ně, tak také pro společnost přijatelnější, není označována jako krkavčí matka, která jde za svými ambicemi a na potřeby dítěte nebere ohledy. (Křížková, 2011, s. 187)

Současná situace žen na trhu práce je beze sporu složitá. Musí umět fungovat jak v roli matky a manželky, tak také v roli zaměstnankyně. Přepínat mezi těmito rolemi není jednoduché. Můžeme říci, že žena má v této životní situaci dvousměnný provoz, který je de facto nepřetržitý. Když je v zaměstnání, pracuje ve prospěch zaměstnavatele, ovšem když přijde domů, nastává jí další směna, směna ženy v domácnosti, která trvá opět až do doby, než odejde do zaměstnání. Ale plat pobírá jen za jednu činnost. Proto není divu, že rozhodování, zda nastoupit či nenastoupit zpět do práce je velmi těžká a není vhodné ženu odsuzovat za to, že hodlá jít do práce dříve, než dítě dovrší tři let, jak je tomu u nás zvykem.

V následující kapitole se zaměříme na to, jak zkombinovat tyto dvě hlavní role v životě ženy – profesi a rodinu.

2.3 Skloubení rodiny a kariéry

Současná pracovní situace pro ženy – matky není moc příznivá, navíc jestliže mají malé děti. Dnešní situace je taková, že trh si vyžaduje flexibilní jedince, tudíž zaměstnavatelé moc nechtějí a ani moc nepřihlížejí na rodinné povinnosti svých zaměstnanců. To může vést ale k nižší výkonnosti. Je dokázáno, že zaměstnavatelé, kteří vyjdou vstříc svým zaměstnancům – rodičům v určitém skloubení pracovních a rodinných povinností, dosahují vyšších výkonů, neboť zaměstnanci jsou více s firmou či organizací, ve které pracují, spojeni. Cítí větší náklonnost v tom, že jim zaměstnavatel vyšel vstříc, proto i oni mají pocit a touhu dělat i případně něco nad rámec svých povinností. Z toho můžeme usuzovat, že firma poté více prosperuje. Nicméně nyní se pojdme podívat na samotný problém, tedy skloubení profesní kariéry a rodinných povinností.

Šlechtová (2001, cit. podle Janebová, 2006, s. 30) vidí nedostatky podpory kombinace mateřství i zaměstnání v tom, že se automaticky předpokládá žena na rodičovské dovolené, aniž by se uvažovalo nad jinými možnostmi. Tím pádem se ženy dostávají na rozcestí, zda se vzdát své placené práce, anebo být pracující matka, která má pověst špatné matky.

Sirovátka a Hora (2008, s. 209) tvrdí, že „*potřeba sladění pracovního a rodinného života zahrnuje několik významných aspektů: jde o občanská práva, tedy o podporu rovných šan-*

ci v přístupu žen na trh práce a ke společenskému uplatnění, jde o ekonomický efekt – o vysokou pracovní participaci žen, jde o demografický efekt – o vysokou úroveň fertility a v neposlední řadě jde též o sociální efekt – o eliminaci rizika chudoby dětí a prevenci sociální exkluze.“

Zaměstnavatelé v naší zemi stále ještě nevyužívají alternativních způsobů zaměstnávání žen – matek, tak, jak by měli. Je pro ně stále pohodlnější ženu již na počátku odmítnout a přijmout na její místo muže. Skloubení pracovního a rodinného života lze prostřednictvím takzvaných „family-friendly“ forem práce. (Šlechtová, 2001, cit. podle Janebová, 2006, s. 30)

Mezi formy prorodinného opatření, kterými lze v dnešní době upravit pracovní kariéru, respektive poskytnout podmínky pro sladění profesních a rodinných povinností, patří podle Sirovátka a Hora (2008, s. 226 - 237) tyto strategie zaměstnavatelů:

1. Zkrácení pracovní doby – částečný úvazek

Částečný úvazek v naší republice není moc rozšířený, a když ano, tak jej využívají převážně ženy. Nejčastěji tento typ pracovní doby užívají matky s malými dětmi. Považují tento typ za jeden z nejlepších pro dosažení cíle – sladění pracovní kariéry a rodinných závazků. Tento typ pracovního vztahu je ovšem finančně méně ohodnocen a také této možnosti využívají spíše jedinci s nižší kvalifikací. Jedná se o jakýsi doplněk pro ženy pečující, nikoli pro ženy, které se v pracovním procesu hodlají seberealizovat. Tento typ úvazku využívá asi jen 5% lidí, především žen v našich pracovních podmínkách, ač ženy uvádějí tuto volbu jako nejvhodnější po vstupu do zaměstnání po rodičovské dovolené. Ta jim totiž nebere tolik času a umožňuje jim věnovat větší část svého času rodině a péči o domácnost.

2. Pružná pracovní doba

Tato forma pracovního úvazku je v naší republice celkem užívaná a má i svou tradici. Zaměstnanec si může volit začátek i konec jednoho pracovního dne. V této formě vidí zaměstnavatelé spíše výhody – poskládání pracovní doby má být podle potřeb zaměstnance, tak také by mělo vyhovovat zaměstnavateli. Na druhé straně jsou zde i nevýhody – nemožnost kontroly zaměstnance, jeho nepravidelná přítomnost a také nemožnost sledovat efektivního využívání pracovní doby. Častěji se s touto formou pracovní doby setkáme u zaměstnavatelů ve veřejném sektoru. V praxi se můžeme setkat také s názorem, že zaměstnanci vítají možnost flexibilní pracovní doby, na které vidí spíše výhody než nevýhody,

ovšem na druhou stranu zaměstnavatelé tuto možnost pracovní činnosti neupřednostňují, neboť mají obavy ze zneužívání pružné pracovní doby ze strany zaměstnanců.

3. Práce z domova

Práce z domova je dnes využívána a zpřístupněna spíše lidem s vyšším postavením v organizaci a také vyšší kvalifikací. Předpokladem pro tento pracovní úvazek je využívání moderních technologií, jako je internet, počítač, případně skype a jiné. Práce z domova je forma práce nejhůře hodnocenou ze strany zaměstnavatelů ze vše možností. Částečných úvazků využívají převážně ženy, ovšem v práci z domova můžeme najít velké genderové rozdíly. Důvody, které vedou zaměstnavatele k negativnímu postoji vůči práci z domova, jsou hlavně ty, že nemohou kontrolovat výkon svých podřízených a také špatné komunikační možnosti. Samozřejmě pracovat z domova nemohou všichni, pouze činnosti, které to umožňují. Proto, aby práce z domu byla přínosná je třeba výborné schopnosti organizovat čas a také respektování pracovní doby nejen zaměstnancem, ale také zbytkem rodiny. U žen je narušení pracovní doby relativně častým jevem (děti neustále něco chtějí anebo jen vyžadují pozornost matky). Negativní dopady této formy pracovní doby můžeme vidět v tom, že se mohou stírat hranice mezi rodinným a pracovním životem, neboť vše probíhá v jednom prostředí a může se jevit jako jedna činnost, pracovník je ve vyšším stresu, jeho pracovní doba je delší, je sociálně izolován, neboť se každodenně nepotkává s kolegy či nadřízenými, práce zasahuje do večerních hodin a jiné. Ale můžeme registrovat malou snahu zaměstnanců o tento typ práce, ovšem reakce zaměstnavatelů je často negativní.

4. Sdílení pracovního místa

Sdílení pracovního místa je poměrně nový způsob práce. Princip spočívá v rozdělení jednoho pracovního místa mezi více pracovníků. Tedy jednu pracovní pozici zastávají dva či více jedinců. Nejčastěji se jedná o dva lidi. Výhodou této formy práce je to, že umožňuje větší flexibilitu jedince a také zvyšuje výkonnost. Ovšem přílišný zájem o tuto formu není, ba naopak. Zaměstnavatelé se spíše zaměřují na své potřeby a jejich plnění, než na potřeby svých zaměstnanců. Na jedné straně sdílené pracovní místo umožňuje ženě udržet kontakt s pracovištěm a nevypadnout tak z pracovního procesu, které je doplněno menší finanční odměnou, tedy mzdou. Na druhou stranu je to nevýhodné pro obě strany. Zkrácená pracovní doba je neefektivní a snižuje organizaci práce a přináší také malý finanční zisk.

Pracovat na zkrácený úvazek se v naší společnosti moc neděje. Jednak proto, že je to hůře finančně ohodnoceno, jednak také proto, že se na to nevztahují jiné zaměstnanecké benefi-

ty. Dalším pádným důvodem je také to, že zaměstnavatelé jsou neochotni zavádět tyto formy práce či vyhovět žádosti zaměstnanců o tento zkrácený úvazek. Tím, že jsou zaměstnavatelé v naší zemi neochotni vyjít vstříc, tak zaměstnanci – rodiče často ani za zaměstnavatelem s žádostí o zkrácený úvazek nejdou.

Pružná pracovní doba je volba, kdy si zaměstnanec zvolí začátek i konec své denní pracovní doby, například podle potřeb rodiny (musí odvézt dítě do zařízení předškolní výchovy, které se otevírá až v určitou hodinu). Samozřejmě pružnou pracovní dobu je třeba prokonzultovat se zaměstnavatelem, zda i jemu tento harmonogram vyhovuje. Zaměstnanec – rodič si tedy může volit i konec své pracovní doby, přičemž za měsíc musí mít odpracován stanovený počet hodin. Ovšem kdy a jakým způsobem to udělá, záleží na něm. I přes moderní technologie a pokrok, se u nás stále drží tradiční model pracovní doby – pracovní doba za plný úvazek.

Práce z domova je jedním z nových typů realizovaného pracovního úvazku. Tento úvazek ovšem naskýtá mnoho pozitiv i negativ. Na jedné straně si zaměstnanec – rodič může práci uspořádat tak, jak potřebuje nebo to vyžaduje harmonogram rodiny, pracuje v prostředí, kde je mu dobře, tedy doma, ale na druhé straně se setkává s tím, že od práce musí často odcházet, protože tím, že je doma často ostatní členové nerespektují jeho pracovní dobu, tím se práce prodlužuje často až do večerních hodin, kdy lidé často pracují po večerech, kdy jejich děti spí. To zase narušuje partnerský život. Dále zde hrozí riziko sociálního odpuštění, tedy nemá každodenní kontakt s okolím, zůstává jen doma a může docházet k absenci společenských kontaktů. I když žijeme v moderní době, i tento typ pracovní doby je u nás stále velmi málo rozšířen.

Sdílení pracovního místa u nás také není bohužel rozšířenější formou pracovní doby. Jedná se totiž o způsob, který je pro zaměstnavatele náročný jak na administrativu, tak je pro ně nevýhodný i z finanční stránky, kdy musí odvádět daně za jedno pracovní místo na dva lidi. Proto je pro něj jednodušší zaměstnat někoho, kdo bude pracovního místa využívat na plný úvazek.

Dnešní moderní doba sice svědčí novým technologiím, ovšem pokrok v nových pracovních formách nenacházíme. Sice existují, ale jejich využití je minimální. Organizace a podniky se spíše drží zaběhnutého starého modelu – tedy zaměstnávat lidi na klasický plný úvazek a ženy, které vychovávají dítě do 3 let, mají užívat mateřskou či rodičovskou do svého konce a teprve pak se vracet do zaměstnání, ovšem rovnou na plný úvazek, což je jak pro

ženu, tak také pro její rodinu a rovněž i pro zaměstnavatele velký zlom. V důsledku toho, že si dítě předškolního věku buduje imunitní systém, je často nemocné a žena tím pádem bývá často doma a pobírá ošetrovné na dítě.

Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na pracovní kariéru ženy, kde jsme vymezili pojem zaměstnání, práce a profesní kariéra. Neopomněli jsme ani na význam práce pro člověka. Profesní kariéra má několik obecných typů, a u žen jsou to speciální typy kariér, které ony uplatňují. Tyto informace jsme doplnili o stádia profesní kariéry, podle věku jedince. Se zaměstnáním je spojena také nezaměstnanost, proto jsme vymezili rizikové skupiny, které jsou právě nezaměstnaností ohroženy, přičemž jedna ze skupin jsou právě ženy s dětmi. Dále bylo na místě nastínit historii ženské kariéry, tedy jak se kariéra žen vyvíjela od středověku až po relativní současnost a dnešní kariérové možnosti žen, jakožto i návrat žen po rodičovské dovolené a důvody návratu či nenávratu na pracovní trh. V souvislosti s tímto problémem jsme nemohly vynechat oblast skloubení rodinného a pracovního života, kde jsme nastínili vymezení této problematiky a také čtyři formy prorodinné politiky, které mohou zaměstnavatelé realizovat v rámci svého podniku a nabízet svým zaměstnancům – rodičům, respektive většinou ženám, které mají na starost péči o děti a domácnost.

Nyní se pojd'me podívat na jinou problematiku, pojd'me poukázat na hlavní aktéry našeho výzkumu, tedy jedince vykonávající pomáhající profese. Zaměříme se na vymezení pomáhajících profesí, jejich hlavní předpoklady a dovednosti. Následně si detailně rozebereme dvě pomáhající profese – sociálního pedagoga a učitelku pro mateřskou školu, které doplníme výzkumnými šetřeními.

3 POMÁHAJÍCÍ PROFESE

V přechozích kapitolách jsme se zaměřili na stěžejní východiska naší práce, tedy rodinu a profesní kariéru. V následující kapitole se zaměříme na další hlavní východisko, tedy na pomáhající profese, u kterých realizujeme svůj výzkum - studentky oboru Sociální pedagogika a studentky oboru Učitelství pro mateřské školy. Proto je na místě, abychom naše čtenáře uvedli i do této problematiky.

Pomáhající profese obecně představuje povolání, ve kterých dochází ke kontaktu mezi pracovníkem a klientem či pacientem. Kontakt a komunikace je základní prvek. Zpravidla se nejedná o klasickou práci, ale jedinec výkon pomáhající profese bere a vnímá jako poslání. Pomáhající profese je velmi široké pojetí, které nelze jednoznačně vymezit, neboť v sobě zahrnuje mnoho povolání. Ale již podle názvu můžeme tvrdit, že se jedná o profese, které se zaměřují na pomoc jedincům, kteří danou pomoc potřebují anebo i sami chtějí. Hlavním znakem je to, že se pracuje s lidmi, jakožto hlavní aspekt.

Podle Géringové (2011, s. 16) existují dva přístupy v oblasti pomáhání – jedná se teleologické pomáhání, které se odvíjí od biologického pudu, a na druhé straně uvádí humanistické pomáhání, které se odvíjí od morálky, etiky a humánnosti člověka.

Pomáhání u lidí se označuje pojmem altruismus, kdy vykonáváme něco ve prospěch jiného člověka, aniž bychom za to čekali nějakou formu protislužby. Je to přirozenou součástí lidské povahy, ale na druhou stranu jsou tací autoři, kteří tvrdí, že altruismus je pouze skrytý egoismus, kdy vykonáváme věci pro náš vlastní prospěch. Dále také třeba zmínit pojem afiliace, což je potřeba vyhledávat přítomnost druhých lidí a tvořit s nimi sociální kontakt. (Géringová, 2011, s. 19 – 20)

Podle Jandourka (2001, s. 195) je pomáhající profese „*označení pro povolání zaměřená na pomoc lidskému jedinci, který se nachází v určité situaci nouze, ale i pro pomoc zaměřenou na optimální rozvoj člověka.*“

Podle Kopřivy (2006, s. 14) do pomáhajících profesí patří zdravotní sestry, pedagogové, sociální pracovníci, pečovatelky, psychologové. Jedná se o povolání, které může vykonávat pouze ten, kdo si osvojí potřebnou sumu vědomostí, dovedností, kterou může získat studiem na vysoké škole.

I Géringová (2011, s. 21) uvádí pomáhající profese jako skupinu povolání, jejichž hlavním principem je pomoci druhým lidem. Autorka zde zařazuje zdravotnické profese, pedago-

gické profese, profese zaměřené na sociální pomoc, duchovní profese, psychology či terapeuty. Hlavním společným rysem těchto profesí je osobní zapojení do situace a přímý vztah mezi daným odborníkem a klientem. Jedná se tedy o systém složený z pomáhajícího a toho, kdo pomoc vyžaduje či komu je určena.

Pomáhající se do pomoci druhému člověku musí osobně angažovat, což může přinášet různé pocity naplnění, uspokojení, ale také pocit vyhoření při přílišném rozdávání se. Pomáhající se při výkonu povolání pohybuje v roli. (Géringová, 2011, s. 25, 35) Pojem role jsme si vymezovali již výše, kde jsme využili definici od Vágnerové (kapitola 1.2)

Role pracovníka pomáhající profese je jasně definovaná a má jasná očekávání. Lidé od pracovníka pomáhající profese očekávají ochotu, vlídnost, vyrovnanost, empatii, stabilitu a také nadšení pro danou činnost. Ovšem vlastnosti, které lidé často od pracovníka pomáhající profese očekávají, nelze získat vzděláním. Ale musí být přirozenou součástí člověka samotného. Vzdělávací kurzy a obecně vzdělání pracovníků v pomáhajících profesích se vyznačuje chybějícími copingovými strategiemi jako vhodná reakce na stres, vhodné reakce v krizových situacích, umět pracovat v kolektivu, a hlavně předcházet syndromu vyhoření. (Géringová, 2011, s. 36)

Pracovník pomáhající profese není jednoduché povolání, proto jedinec zastávající tuto pozici musí být odborníkem ve své oblasti. Proto, aby byl výkon pracovníka pomáhající profese kvalitní a efektivní, je třeba disponovat několika obecnými dovednostmi a předpoklady:

1. Zdatnost a inteligence

Pomáhání je práce i fyzicky náročná, proto je důležité disponovat fyzickou zdatností. Tu může získat cvičením a správným stravováním. Od pomáhající profese se očekává, že bude své tělo respektovat a brát v potaz to, co mu „říká“. Na druhé straně je třeba i přiměřená úroveň inteligence. Ta se zdokonaluje čtením odborných knih, uplatňováním teoretických poznatků v praxi a naopak čerpáním praktických poznatků pro sebezdokonalení. Předpokládá se také celoživotní vzdělání. Přirozenou složkou osobnosti by měly být také sociální a emoční inteligence, na které je třeba také pracovat.

2. Přitažlivost

Přitažlivost může být samozřejmě fyzická, tedy jak daný pomáhající vypadá, ale v tomto smyslu mluvíme také o přitažlivosti duševní, tedy například názorové, postojoyé, přitažli-

vost může být v kouzlu osobnosti daného pracovníka, kdy klient k němu může cítit náklonnost, může k němu cítit sympatie a vztah mezi těmito dvěma lidmi pak vypadá úplně jinak. Klient může mít větší tendence se otevřít při vzájemné spolupráci.

3. Důvěryhodnost

Důvěra je základním článkem úspěšné práce pracovníka s klientem či pacientem. Získání důvěry je velmi těžké a trvá poměrně dlouhou dobu. Důvěryhodnost buduje několik složek: diskrétnost, spolehlivost, využívání moci, porozumění. Klient tedy předpokládá, že to, co pracovníku řekne, zůstane jen mezi nimi, dále bude věřit tomu, co mu klient řekne a klient může věřit tomu, co mu říká pracovník; pokud klient potřebuje pomoc, tak pracovník se mu bude věnovat a když se klient svěří pracovníkovi, ten se jej bude snažit pochopit a nemoralizovat.

4. Komunikační dovednosti

Komunikace je předpokladem pro úspěšný start vzájemné spolupráce. Nejedná se přímo o prostředek pomoci, ale je velmi podstatná pro navázání vztahu. Proto musí pracovník disponovat takovými komunikačními dovednostmi, aby byl schopen získat klienta. Komunikační dovednosti se skládají z fyzické přítomnosti, naslouchání, empatie a analýzy klientových prožitků. (Matoušek, 2013, s. 50 – 51)

Pomáhající profese je, jak jsme se již zmínili, velmi široký pojem, který v sobě zahrnuje velké množství povolání, jejichž cílem je práce s lidmi, kdy se nejedná ani tak o vnitřní pocit práce, jakož vnitřní uspokojení, pocit poslání. Ve dvou následujících podkapitolách se zaměříme na dva konkrétní obory pomáhajících profesí, a to sociálního pedagoga a také učitelku v mateřské škole. Na tyto dvě povolání se nyní zaměříme detailněji, než tomu bylo v této kapitole. Vymezíme si, co znamená pojem sociální pedagog, jaké jsou jeho hlavní funkce a také kompetence, kterými musí disponovat. Nelze opomenout ani podmínky, za kterých pracuje a také důsledky jeho poslání. V neposlední řadě se zaměříme i na požadavky ohledně jeho vzdělání, které je potřeba pro výkon dané profese a také možné rezorty jeho uplatnění. Na závěr zmíníme i aktuální výzvy, se kterými se sociální pedagog v dnešní praxi musí potýkat. Na druhé straně máme učitele v mateřské škole. Opět si vydefinujeme toto povolání, abychom věděli, o kom přesně mluvíme, dále nesmíme opomenout jeho kvalifikaci, zaměříme se také na osobnostní vlastnosti, kterými by učitel, nebo respektive učitelka v mateřské škole měla disponovat, dalším naším bodem jsou role, tedy jaké role učitel při výkonu svého povolání může zaujímat. Rozhodně velmi podstatné je vymezení i

činností, které může se svou kvalifikací vykonávat. V neposlední řadě je třeba také zmínit kompetence, kterými musí disponovat, aby mohla pracovat s dětmi. Ale učitelka v mateřské škole nemusí pracovat pouze a jen s dětmi, ale řekneme si i další oblasti jejího odborného působení a také požadavky na její vzdělání, aby dané povolání mohla vykonávat. Pro ucelený pohled na danou profesi doplníme i informacemi z výzkumného šetření.

3.1 Sociální pedagog

Sociální pedagog je velmi obtížná profese. Nejen z pohledu výkonu, ale také z pohledu zařazení v katalogu profesí. Jak všichni víme, sociální pedagog jako profese teoreticky neexistuje, tedy není uznáno jako oficiální povolání, jako například zdravotní sestra nebo učitelka. V katalogu prací nalezneme pouze pracovníka v sociálních službách (který vykonává přímou obslužnou činnost, tudíž tato pozice neodpovídá pozici sociálního pedagoga) a sociálního pracovníka v oblasti sociálních služeb. Nicméně pokud sociální pedagog pracuje ve sféře školství (výchovy a vzdělání), tam jej můžeme najít jako vychovatele, pedagoga volného času, asistenta pedagoga či metodika prevence. Nikde se nesetkáme přímo s pojmem sociální pedagog. Proto je těžké zajít přesné vymezení a oficiální texty k tomuto povolání. Například uplatnění sociálního pedagoga je velmi rozsáhlé a pracovní úvazky nejsou tak jednoznačné jako u jiných pomáhajících profesí. Relativní legislativní zakotvení sociálního pedagoga v sociální oblasti nalezneme v zákonu číslo 108/2006 Sb. O sociálních službách, dále také v zákonu číslo 563/2004 Sb. O pedagogických pracovnících.

Sociálního pedagoga, jako jednoho z oborů nazývaných pomáhající profese, můžeme vymezit z hlediska několika aspektů: psychologický aspekt (zde řadíme osobnostní založení jedince a také jeho individuální předpoklady pro výkon dané profese) a sociologický aspekt (zde patří sociálně-ekonomické záležitosti, kulturní a politické determinanty, hlavní oblastí, na kterou se sociální pedagog zaměřuje, jsou mezilidské a společenské vztahy). (Kraus, 2008, s. 197 - 198)

Klíma (1993, cit. podle Kraus, 2008, s. 198) definuje sociálního pedagoga jako: „specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde se životní způsob a praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utváření vlastní identity.“

Samotný Kraus a Poláčková (2001, s. 34) o sociálním pedagogovi tvrdí, že se jedná o odborníka ve své profesi, který má za úkol vést a organizovat výchovný proces na profesionální úrovni. Má působit na svou cílovou skupinu tak, aby jejich vývoj šel pozitivním směrem. Společnost si žádá, aby docházelo k rozvoji osobnosti a také k integraci, což se týká většinou jedinců, kteří se nacházejí v tíživé situaci a vyžadují odbornou pomoc.

„Sociální pedagog je vzdělávacím, výchovným a organizačním elementem procesu socializace a kultivace jedince v průběhu celého jeho života také proto, že nepracuje pouze s dětmi, ale také s rodiči a seniory.“ (Chudý a Švec, 2004, s. 17)

Z nastíněných definic můžeme usuzovat, že se tedy jedná o člověka, který musí být odborníkem vybaveným speciálními schopnostmi a dovednostmi pro to, aby mohl vykonávat danou činnost. Jeho cílovou skupinou jsou všichni jedinci od narození do smrti, tedy pracuje jak s dětmi, tak také s mládeží, dospělými jedinci nacházející se v nějaké nepříznivé životní situaci, ale svou pozornost sociální pedagog zaměřuje i na seniory.

Sociální pedagog je odborník, který má ve své kompetenci dvě hlavní funkce:

- Integrovaná – poskytuje odbornou pomoc a podporu lidem v různých situacích;
- Rozvojovou – pomáhá v jedinci budovat a rozvíjet správné návyky, životní styl a také mu ukazuje cesty smysluplného trávení volného času. (Kraus, 2000, cit. podle Kraus, 2008)

Sociální pedagog vykonává mnoho činností, je možné je rozdělit do přímé výchovné práce a nepřímé výchovné práce. Povaha těchto činností je trojího rázu: výchovné působení ve volném čase; poradenské činnosti vykonávané na základě diagnostiky a sociální analýzy problému a životní situace; reedukační a resocializační péče i terénní práce. (Kraus, 2008, s. 199)

Každý sociální pedagog musí disponovat určitými kompetencemi, které můžeme označit jako požadavky v oblasti vědomostí, zručnosti a návyků, teoretické i praktické aspekty dotýkajících se morálních zásad práce. (Chudý a Švec, 2004, s. 18)

Mezi kompetence sociálního pedagoga podle Krause (2008, s. 200) můžeme zařadit:

- **Vědomosti** – široký společensko-vědní základ a na druhé straně musí disponovat speciálními znalostmi svého odvětví;
- **Dovednosti** – ty se týkají především oblasti sociální komunikace a diagnostiky, kdy jedinec musí umět komunikovat s lidmi různých skupin, zatížené svými specifickými problémy;

kými problémy, musí umět vést administrativu, efektivně využívat metody sociálně-pedagogické práce a zaměřovat se také na prevenci;

- **Vlastnosti osobnosti** – které jsou jak psychické, tak také fyzické. Mezi psychické můžeme zařadit vyrovnanost osobnosti, vnímavost jedince pro různé situace, emoční stabilitu, schopnost sebekontroly, zakotvený morální a etický systém, kreativitu, trpělivost, empatii.

Na druhé straně Walterová (2001, s. 31, cit. podle Chudý a Švec, 2004, s. 18 - 19) vymezuje kompetence sociálního pedagoga v sedmi okruzích:

- Kompetence odborně předmětové;
- Kompetence didaktické a psychodidaktické;
- Kompetence všeobecně pedagogické;
- Kompetence diagnostické a intervenční;
- Kompetence sociální, psychosociální a komunikační;
- Kompetence manažerské a normativní;
- Kompetence profesní a osobnostně kultivující.

Švec (1995, s. 117 cit. podle Chudý a Švec, 2004, s. 19) rozpracoval požadavky na dovednosti sociálního pedagoga, kde užívá ústřední pojem sociální způsobilost, kterou člení následovně:

1. Konzervativní způsobilosti (pozdrav, představení se, poděkování);
2. Přátelské způsobilosti (projevení vděku, poskytnutí pomoci);
3. Speciálně-situační způsobilosti (věcná kritika, přijetí konstruktivní kritiky, odolávání nátlaku skupiny);
4. Způsobilosti k řešení sociálních problémů (kolektivní vyjednávání, konsenzus, kompromis, řešení sporu, odůvodnění);
5. Způsobilosti rozvíjené v sociální výchově.

Kraus (2008, s. 201) uvádí, že pro výkon profese sociálního pedagoga je třeba dvojího vybavení: materiálního (prostory a jejich vybavení pro určité zaměření při práci s danými klienty) a vybavení sociálně-psychologického charakteru (interpersonální vztahy na pracovišti, organizace v dané zařízení, způsob řízení a pracovní režim dle zaměření).

Není pochyb o tom, že profese sociálního pracovníka je náročná jak po fyzické stránce, tak také po stránce psychické. Jedinec je denně v neustálém sociálním kontaktu s druhými

lidmi, na které musí reagovat, čímž vzniká sociální únava, tedy přesycenost sociálními kontakty. Jistě tomu nepřidá ani nepravidelná pracovní doba či neustálé přímé ohrožení infekcí. Daná pozice jistě vyvolává stres, chybí zde zpětná vazba, která je důležitá pro sebehodnocení a bezpochyby má svůj vliv také absence supervize, která je hlavním prostředkem pro prevenci syndromu vyhoření, což je u prosociálních povolání častý jev. (Kraus, 2008, s. 202 – 203)

Vzhledem k tomu, jaké možnosti uplatnění má sociální pedagog na trhu práce, musí této situaci odpovídat i odborná příprava. Proto potřeba celoživotního vzdělání je zde zcela na místě. Nicméně počátek začíná u bakalářského stupně vzdělání, na který navazuje magisterský stupeň a případně doktorský typ. Kromě vzdělání, které je potřebné pro výkon dané profese, je nezbytné také další specializované kurzy v rámci dalšího a celoživotního vzdělání. To by mělo samozřejmě odpovídat zaměření jedince a jeho potřebám při práci se specifickou skupinou klientů. Obsah vzdělávání musí obsahovat určité standardy, kterými jsou **profesionální** – ty vycházejí z činností a kompetencí daného pracovníka; **vzdělávací** – musí být splněny normy, které odpovídají dané pozici profesionála nebo danému zařízení; **zaměstnavatelské** – což jsou podmínky, podle kterých je jedinec zařazen do výkonu určité profese, seznam potřebných pracovních úkonů; **klientské** – ty jsou vymezeny přímo samotnými klienty, tedy to co požadují od pracovníka nejen po profesní stránce, ale také po stránce lidské. (Kraus, 2008, s. 203 – 204)

Jak jsme již zmínili, sociální pedagog má velmi široké pole působnosti. Oblasti, ve kterých se sociální pedagog může uplatnit, jsou:

1. Rezort školství, mládeže a tělovýchovy:

- Školní kluby, družiny, domovy mládeže;
- Dětské domovy (vychovatel v ubytovacích zařízeních);
- Domy dětí a mládeže, střediska volného času;
- Instituce výchovného poradenství;
- Systémy preventivní výchovné péče (koordinátor prevence, metodik prevence, krizová centra, střediska mládeže);
- Sociálně výchovná a osvětová činnost zaměřená na seniory.

2. Rezort spravedlnosti

- Oblast penitenciární a postpenitenciární péče (vychovatel v nápravných zařízeních, věznicích, institut mediačního a probačního pracovníka).

3. Rezort práce a sociálních věcí
  - Sociální asistent;
  - Sociální kurátor pro mládež;
  - Instituce sociálně-výchovné péče o seniory;
  - Ústavní sociální péče.
4. Rezort vnitra
  - Utečenecké tábory;
  - Okrsková služba;
  - Kriminální prevence.
5. Oblast církevních, společenských a neziskových organizací
  - Instituce péče o mládež, nadace a jiné;
  - Humanitární a charitativní instituce, střediska křesťanské pomoci. (Kraus, 2008, s. 205)

Kromě oblastí uplatnění sociálního pedagogika se musí potýkat také s výzvami. Dle Krause (2008, s. 204) se v oblasti sociální pedagogiky nacházejí následující aktuální výzvy:

- Intenzivní spolupráce s MŠMT a MPSV při přípravě národní soustavy kvalifikací, která nyní probíhá v ČR i EU;
- Zpracovat vzdělávací standardy ve spolupráci se zaměstnavateli absolventů;
- Zpracovat vzdělávací standardy pro sociální pedagogiku jako studijní obor;
- Vytvořit systém mobility studentů sociální pedagogiky v EU a zabývat se jejich mezinárodním uplatněním;
- Rozvíjet spolupráci s tuzemskými i evropskými organizacemi a asociacemi vzdělavatelů a zaměstnavatelů sdružujícími odborníky z dané oblasti;
- Podílet se na doplnění katalogu prací.

Jak můžeme vidět, cesta sociálního pedagoga je ještě velmi dlouhá a trnitá, než se dočká uznání, které mu právem náleží. Například již zmiňované zařazení do katalogu prací. Abychom naše slova o sociálním pedagogovi oživil, rozhodli jsme se zaměřit do praxe. Ve snaze najít nějaké výzkumy, které by se zaměřovali na motivy studentů, tedy důvody, které je vedly právě pro volbu studia daného oboru, se nám podařilo nalézt jen otázky v dotazníku či rozhovoru, které byly součástí výzkumného šetření, jež bylo jedním z prvků bakalářské či diplomové práce. Například Hudcová (2013, s. 55 – 57) se ve své bakalářské práci zaměřovala na motivy studia na vysoké škole obecně, kde zjistila, že téměř polovina

oslovených studuje na vysoké škole proto, aby si našla lepší zaměstnání, aby se lépe prosadila na trhu práce, aby splnila požadavek zaměstnavatele či si dosavadní zaměstnání udržela. Druhou nejčastější odpovědí v 35% případu bylo rozšíření si dosavadních vědomostí a to v oblasti sebevzdělání a osobního rozvoje. V návaznosti na tuto otázku se také ptala na motivy ke studiu sociální pedagogiky. V 44% případů dotazovaní uvedli, že jejich hlavním motivem byly pozitivní informace od blízkých osob, bezplatné studium v blízkosti místa bydliště a také relativní možnost skloubit studium s prací. **Větší čtvrtina uvedla, že si obor vybrala z důvodu zájmu, což je odrazem jejich sociálního citění.** V této souvislosti byla respondentům položena ještě jedna otázka, tedy jaká mají/měli očekávání od studia. 33% dotazovaných uvedlo kultivaci své osobnosti, pro 31% studentů je motivem získání titulu a 28% očekává lepší uplatnění na trhu práce.

Poznatky Dovrtělové (2011, s. 50 – 51, 80, 86) jsou také zajímavé. Jedná se o strukturovaný rozhovor s absolventy oboru Sociální pedagogika. Ti na položenou otázku „*Jaké byly pohnutky respondentů k výběru oboru sociální pedagogika?*“ nejčastěji odpovídali možnost studovat nové odvětví, v závěsu byla odpověď **cílevědomá pomoc lidem**. Objevila se také odpověď zájem o obor sociální pedagogika. Mezi odpověďmi se také objevil zájem o pedagogiku a předchozí studium podobného typu. Dále se autorka tázala na uplatnění sociálního pedagoga před studiem, v průběhu studia a na konci studia. Z výzkumu vyplývá, že před nástupem na studium daného oboru neměli jasnou představu o svém uplatnění, někteří dokonce vůbec nevěděli, o co se jedná. V průběhu studia byla situace relativně stejná, respondenti uvedli, že neměli dostatek informací v této oblasti. Po studiu jsou názory absolventů relativně stejné – sociální pedagog není ukotven v katalogu prací, jeho působení je moc široké a pedagog je příliš přetěžován. Druhá část výzkumu byla zaměřena na studenty 1. ročníku oboru Sociální pedagogika, který byl realizován formou esejí. Jejich výsledkem bylo to, že se většina dotazovaných shodla na tom, že náplní sociálního pedagoga je pomoc lidem, pomoc skupinám lidí, kteří pomoc potřebují. Objevila se také odpověď, že sociální pedagog je poslán. Při dotazu, jaké vidí pozitiva v oboru Sociální pedagogika, byla jedna z odpovědí nutnost, potřeba oboru, žádanost oboru, dále také to, že student má možnost se profilovat právě tím, že má širokou možnost uplatnění.

I Frydrychová (2010, s. 33) ve své bakalářské práci vypovídá o tom, že nejčastějším motivem pro volbu studia oboru Sociální pedagogika je právě již zmíněný zájem o lidi či případně o děti, jak uvedli respondenti v dotazníkovém šetření.

Jak vyplývá z výzkumů, sociální pedagog je zaměřen spíše prosociálně, tedy na pomoc jiným lidem, jež se nachází v situaci vyžadující si jeho pomoc. Práce s dětmi tedy není tak častá, jako u učitelky v mateřské škole. Přímý vztah zde není tak zřejmý a jedinci jsou **zaměřeni spíše na profesi a zvyšování své kvalifikace**, jak uvádí výzkumy.

Profese sociálního pedagoga je velmi náročná, složitá a bezpochyby také rozmanitá. Jedná se o nejednoznačnou profesi. Sociální pedagog není oficiálně uznán jako povolání, proto hlavní snahou by mělo být usilování o jeho zapsání a jednoznačné vymezení jak teoretické, tak také na poli praxe. Neboť v této pozici se může krýt s různými jinými pracovníky. V našem pojetí jsme se snažili na sociálního pedagoga nahlížet obecně, bez určitého praktického zaměření. Rozhodně jednou z činností sociálního pedagoga je prevence sociálně patologických jevů. Je jednodušší vychovávat než převychovávat, proto bychom se měli plošně zaměřit na primární prevenci, kde bude vychovávat ke správnému způsobu života než jedince následně eliminovat negativní vlivy a resocializovat. Ač je sociální pedagog profese velmi rozsáhlá, snažili jsme se ji pojmout obecně, bez důrazu na jednu oblast praktického uplatnění. Ovšem následující téma – učitelka v mateřské škole, je již konkrétně vymezené odvětví pedagogiky, zde již budeme zacházet do detailů. Pojdme si tento obor více přiblížit.

3.2 Učitelka v mateřské škole

Legislativně ukotven je pojem učitel mateřské školy, tedy muž. Ovšem praxe vypadá trochu jinak. V praxi se většinou setkáme právě s ženami – učitelkami předškolní výchovy, a výskyt muže je vnímáno jako něco neobvyklého. Pro naše účely budeme používat pojem učitelka, protože jednak v praxi je to rozšířenější a také jednak proto, že náš výzkumný vzorek tvoří jen studentky – tedy učitelky. Učitelka v mateřské škole je zajisté povolání velmi náročné, hlavně v oblasti psychiky. Na jednu učitelku připadá cca 25, ale klidně i 30 dětí, což je z pohledu výchovy a vzdělávání vysoký počet. Obvykle na děti působí dvě učitelky, které se střídají na „ranní a odpolední směnu“. V mateřské škole je režim, který funguje a platí denně. Což dítěti dává jistotu. Doma tomu tak být nemuselo. Kdo je vlastně učitelka v mateřské škole?

„Kvalifikovaný odborník v oblasti předškolního vzdělávání, osobnostně vyzrálý, kompetentní převzít odpovědnost za rozvoj dítěte, saturaci jeho potřeb, a to s ohledem na individuální zvláštnosti.“ (Šmelová a Nelešovská, 2009, s. 12)

Burkovičová (2011, s. 231, 233) definuje učitelku jako osobu, která podněcuje a organizuje proces učení jiných osob, vymezuje jej také jako vzdělavatelku, která je jedním z hlavních aktérů procesu výchovy a vzdělávání. Jedná se profesionála ve svém oboru. Učitelka v mateřské škole je jedním z pedagogických pracovníků, kteří se zaměřují na edukaci dětí. Učitelka je hlavním činitelem, který pomáhá dítěti v přechodu od výhradně rodinné výchovy k institucionální výchově, kde platí pravidla, která si skupina v čele s učitelkou nastaví a dítě je musí dodržovat. Tuto situaci v rodině nemuselo znát.

Způsobilost k výkonu profese předškolního pedagoga jedinec získá studiem na vysoké škole či absolvováním akreditovaných kurzů. Jedinec se stane odborně způsobilý k výkonu daného povolání.

Podle Vašutové (2001, cit. podle Syslová, 2013, s. 19 – 20) má učitelka mateřské školy disponovat dvěma aspekty kvalifikace. Je to profesní aspekt, který se zaměřuje právě na odbornost při výkonu povolání. Na druhé straně stojí právní aspekt, který je dům legislativními dokumenty na práci učitelky pro mateřskou školu, kdy hlavním dokumentem je zákon číslo 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících.

Kromě odborných předpokladů a povinností, je důležité, aby učitelka disponovala i osobnostními vlastnostmi, do kterých můžeme zařadit:

- Vlastnosti charakteru a vůle (čestnost, statečnost, upřímnost, spravedlnost či zásadovost);
- Pracovní vlastnosti (vztah a láska k pedagogické práci a k dětem, svědomitost a důslednost);
- Intelektuální vlastnosti (konkrétnost, logičnost, tvořivé myšlení);
- Citově temperamentní (trpělivost, sebeovládání, optimismus);
- Společensko – charakterové (laskavost, srdečnost, vlídnost, porozumění, uznalost, slušnost či ohleduplnost). (Grecmanová, Holoušová a Urbanovská, 1998, s. 174)

Pedagog předškolní výchovy pro výkon své profese potřebuje nejen vhodné osobnostní vlastnosti, ale také v procesu výchovy může zaujímat dle Tomanové (2001, cit. podle Šmelová, 2006, s. 122 – 124) tyto role:

1. Role pečovatelky – je empatická, pečuje o dítě a zajišťuje jeho bezpečí, dává mu pocit jistoty, lásku, učí dítě samostatnosti, hygieně, sebeobsluze a poskytuje mu pomoc;

2. Role komunikátora – učitelka adekvátně komunikuje v mateřské škole, je schopna naslouchat, vyslechnout, poradit, odpovědět na otázku, efektivně komunikuje s rodiči jako dalšími aktéry výchovně-vzdělávacího procesu;
3. Role učitelky – učí děti poznávat svět kolem sebe, žít ve společnosti, učí je poznávat nové věci, navozuje situace, do kterých se dítě v průběhu svého života může dostat a učí je adekvátně reagovat. Učitelka diagnostikuje, projektuje, motivuje a hodnotí;
4. Role vůdce – stojí v čele skupiny dětí a je příkladem, vede je v organizaci;
5. Role manažera – řídí chod celé organizace, reaguje na podněty a vyhodnocuje je;
6. Role obhájce – učitelka dětem nabízí činnosti k jejich prospěchu a musí si umět obhájit důvod, proč tak činí, zvláště před rodiči, učí děti jejich právům a také umět si je obhájit;
7. Role poradce – je zde pro podporu a pomoc rodičům, odkazuje je na externí odborníky, v rámci svých kompetencí nabízí pomoc rodičům a je také schopná poradit rodičům ve výchově a vzdělávání svých dětí.

Učitelka předškolní výchovy se může realizovat v pěti oblastech, tedy může vykonávat pět oblastí ve svém povolání, kterými jsou:

- Oblast odborného a odpovědného rozvíjení osobnosti předškolního dítěte;
- Oblast projektování, reflexe i sebereflexe pedagogické práce zaměřené na předškolní dítě;
- Oblast spolupráce s rodinou dítěte, přáteli školy a širokou veřejností;
- Oblast spolupráce s širším profesním i občanským společenstvím;
- Oblast dalšího vzdělávání. (Burkovičová, 2006, s. 110)

Průcha a Kořátková (2013, s. 62) uvádějí, že učitelka by měla být orientovaná na uspokojování individuálních potřeb dítěte; měla by věřit ve schopnosti druhých lidí; neměla by mít problémy navazovat kontakty s okolím, umět komunikovat s rodinou a dítětem, být vzorem; měla by mít takové předpoklady, se kterými odhalí schopnosti a silné stránky dítěte a také by je měla vhodným způsobem rozvíjet; být pro dítě i okolí vzorem; měla by také respektovat dítě jako plnohodnotnou osobnost, která je jedinečná a učit dítě nést za své jednání odpovědnost.

Pracovní činnost učitelky mateřské školy můžeme také rozdělit na dvě nejjednodušší kategorie, kterými dle Burkovičové (2008, s. 195) jsou:

- Pracovní činnosti uskutečňované přímo s dětmi;
- Pracovní činnosti související s přímou prací s dětmi zprostředkovaně.

Učitelka v mateřské škole musí mít určité profesní předpoklady, tedy kompetence, na základě kterých může dané povolání vykonávat.

Profesní kompetence učitele Vašutová (2004, s. 92) vymezuje jako „*otevřený a rozvoje schopný systém profesních kvalit, které pokrývají celý rozsah výkonu profese v komponentách znalostí, dovedností, zkušeností, postojů a osobnostních předpokladů, které jsou vzájemně provázané a chápány celostně. Kompetence jsou konstruktem, který charakterizuje efektivní jednání učitele v jednotlivých vrstvách jeho činnosti a v jednotlivých pedagogických rolích. Definování struktury kompetencí má význam v profesionalizaci učitelů, jejich hodnocení i v profesní identitě.*“

V učitelské profesi se také hovoří o kompetencích, které Průcha (2000, cit. podle Burkovičové, 2006, s. 94) vidí jako soubor schopností, kterými je obdarován učitel, aby byl ve svém výchovném působení efektivní a aby byl také schopen přitáhnout nové adepty na výkon tohoto povolání. Samozřejmě musí zdokonalovat i svou profesní stránku osobnost.

Často se také můžeme setkat s pojmem klíčové kompetence, kterými má Burkovičová (2006, s. 93) na mysli takové kompetence, které demonstrují přenos a také univerzálnost vědomostí, dovedností a postojů, kterými disponuje každý jedinec, neboť bez nich nemůže být naplněn jeho osobní rozvoj, bez toho se nemůže zapojit do společnosti či nemůže bez nich excelovat v zaměstnání.

Mezi kompetence učitelky dle Švece (2002, cit. podle Burkovičové, 2006, s. 96 – 97) patří:

1. Osobnostně kultivující kompetence;
2. Předmětová kompetence;
3. Profesně pedagogická kompetence.

Nezvalová (2003, cit. podle Syslová, 2013, s. 31) kompetence učitelky mateřské školy rozpracovává detailněji, a mezi tyto kompetence řadí následující:

- Kompetence řídicí:
  - Plánovat výuku;
  - Realizovat výuku;

- Monitorovat a hodnotit výuku;
- Kompetence sebeřídící:
  - Rozvíjet sebe sama s cílem zvýšit kvalitu vlastní práce;
  - Podílet se na týmové práci;
- Kompetence odborné:
  - Ovládat předměty své aprobace;
  - Disponovat potřebnými dovednostmi z daného oboru;
  - Vytvářet hodnotový systém.

Pro to, aby učitelka v mateřské škole mohla vykonávat činnosti, aby také mohla disponovat takovými profesními kompetencemi, které jsme zmínili výše, aby mohla vychovávat a vzdělávat děti předškolního věku, musí mít patřičné vzdělání.

„Učitel mateřské školy získává odbornou kvalifikaci:

- *vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů mateřské školy,*
- *vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru pedagogika, případně v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů prvního stupně základní školy, vychovatelství nebo pedagogiku volného času, a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,*
- *vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,*
- *vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,*
- *středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů mateřské školy,*
- *středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů*

a vykonáním jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce profilové části maturitní zkoušky z předmětu zaměřeného na pedagogiku předškolního věku.“ (ČESKO, 2004)

Podle Burkovičové (2008, s. 192 - 193) je uplatnění předškolního pedagoga dle aktuální sociální situace v několika oblastech:

- učitelství v různých zařízeních, které se zaměřují na vzdělávání dětí od 2 do 7 let;
- vychovatelství a pečovatelské služby v zařízeních pečujících o děti od 2 do 7 let;
- pozice ředitele v různých zařízeních pro děti daného věku, metodik v pedagogické a metodické práci, pracovník regionálních poraden;
- úředník státní správy a samosprávy s pracovní náplní zaměřenou na děti od 2 do 7 let;
- pracovník České školní inspekce.

Wiegerová a Gavora (2014, s. 511 - 512) uvádí, že rozhodnutí stát se učitelkou v mateřské škole je personální a sociální proces, který se nelze naučit, ale člověk k tomuto rozhodnutí musí dospět sám. Dozrání k rozhodnutí stát se učitelkou závisí také na osobní zkušenosti, neboť již od dětství se setkáváme s kantory. Profese učitelky sebou nese mnoho úskalí – učitelka zaujímá určité role ve společnosti, na základě kterých se očekává její chování. Profesní role a jejich očekávané výstupy se pak následovně promítají i do osobního života.

Wiegerová a Gavora (2014, s. 516 – 530) provedli kvalitativní výzkumné šetření, kde se zaměřovali na motivy studentek oboru učitelství pro mateřské školy, které tyto respondentky vedly ke studiu již zmiňovanému studijnímu oboru, dále se zaměřovali na životní situace, ve kterých se respondentky nacházely při rozhodování. Metodu sběru dat využili techniku tematického psaní. Za tematické okruhy byly stanoveny následující: důvody, které vedly respondentky k výběru tohoto povolání; okolnosti, ve kterých se nacházely při rozhodování; jejich pojetí dětství a dítěte a jaké mají představy o profesi učitelky v mateřské škole. Tematické psaní bylo anonymní. Výzkum probíhal dvakrát, poprvé na konci prvního semestru na přelomu roku 2012/2013 a poté na konci třetího semestru týž dotazovaných.

Pro většinu respondentek byl důvod volby tohoto povolání **činnost s dětmi**. Často ve svém **volném čase hlídaly malé děti**, trávily s nimi čas a hrály si s nimi. To je právě vedlo k tomu, proč chtějí studovat učitelství pro mateřskou školu. Kromě hlídání malých dětí, se zapojovaly také do formálních organizací, jež zajišťují smysluplné trávení volného času. Na jedné straně konstatují, že respondentky usilují o snahu prodloužit si dětství, ovšem na druhé straně se u nich již **může projevovat podvědomý pud mateřství**.

Dalším bodem výzkumu bylo zjistit, jak respondentky vnímají dětství a děti obecně. Z výzkumu je patrné, že dítě je vnímáno jako symbol nezkaženosti, symbol emocionálnosti a jako symbol tvárnosti. Nezkaženost je vnímána v oblasti malých dětí, kteří ještě nejsou poznamenány vnějším světem. Prostřednictvím toho se respondentky snaží být v čistém, nezkaženém světě. Pozitivní emoční náboj je patrný ve vyjadřovacích prvcích respondentek, kdy děti pojmenovávají různými zdobnělinami a tvárnost vnímají v tom, že se děti rychle a rády učí a výsledek svého snažení mohou vidět téměř okamžitě.

Silným motivačním faktorem při rozhodování se o výběru svého profesního zaměření, byla, dle většiny respondentek, jejich matka, která je vychovávala a byla s nimi v nejčastějším kontaktu.

Vnímání profese učitelky v mateřské škole – respondentky vidí své poslání v přípravě dítěte na život, podpoře osobnosti dítěte a podpoře role školáka. Zpočátku dítě vstupuje do kontaktu s rodiči, vrstevníky či dalšími kamarády. Dále učitelka dítěti pomáhá při jeho rozvoji jakožto plnohodnotné osobnosti, která se připravuje na vstup do světa a připravuje také dítě na vstup do základní školy, učí jej tedy osvojit si roli předškoláka. Mateřská škola má tedy funkci socializační.

Rozhodování respondentek k výkonu či nevýkonu profese učitelky v mateřské škole bylo dlouhé a nejednoznačné. Musely různě bilancovat, srovnávat pro a proti, uplatňovat dosavadní zkušenosti, své postoje, zájmy a na základě toho se nějak rozhodnout. Většina dotazovaných časuje své prvotní rozhodnutí stát se učitelkou v mateřské škole právě do doby, kdy samy navštěvovali mateřskou školu. Většina dotazovaných uvedla názor, že výkon profese učitelky vnímají jako **poslání, které je naplňuje**. Ovšem vstup do praxe ukáže, zda jejich představy nebyly nereálné a jejich očekávání příliš vysoká. Často se také můžeme setkat s tím, že studentky danou profesi v praxi nevykonávají z důvodu nízké mzdy, špatného sociálního postavení učitele, špatné vybavení škol či velké zatíženosti.

Učitelka v mateřské škole je zajisté velmi náročné povolání po psychické stránce, neboť má za úkol vychovat zhruba 25 dětí, za které je navíc ještě zodpovědná. Přičemž v rodině se vyskytují zpravidla dvě děti, z jejichž uhlídání je matka či jiný rodinný příslušník značně unaven. Proto nás profese učitelky v mateřské škole velmi udivuje a takového pedagoga obdivujeme.

Ve třetí kapitole jsme se zaměřili na pomáhající profese, kde jsme se obecně zaměřili na jejich vymezení, osobnost pomáhajícího a také obecné předpoklady a dovednosti, kterými

by daný jedinec měl disponovat. Dále jsme se zaměřili již konkrétně na jednu pomáhající profesi – sociální pedagog, kterého jsme si napřed vymezili jako odborníka, dále jsme uvedli funkce, činnosti a kompetence, kterými by měl každý sociální pedagog disponovat. Nemohli jsme opomenout ani důsledky profese, které mohou nastat. Jelikož je profese sociálního pedagoga rozmanitá, vymezili jsme si teritoria jeho možného působení a v poslední řadě jsme se zaměřili na vymezení aktuálních výzev, se kterými se v současnosti společnost v oblasti sociální pedagogiky potýká. Na závěr jsme se také zaměřili na pár dat z praktických výzkumů, které byly realizovány v rámci diplomových či bakalářských prací. Druhou pomáhající profesí, kterou jsme si vymezili, je učitelství pro mateřské školy. Zaměřili jsme se také na osobnostní vlastnosti, role, činnosti a kompetence, se kterými se učitelka předškolní pedagogiky potýká či by měla vládnout. Neopomněli jsme ani na uplatnění a systém vzdělání učitelky a jako poslední záležitost jsme se zmínili o výzkumu, který byl realizován u studentek oboru učitelství pro mateřské školy.

V následující kapitole se zaměříme krátce na postoje, protože na ty se v našem výzkumu zaměřujeme a zjišťujeme k dané problematice. V teoretickém vymezení se zaměříme na vymezení, funkce, charakteristiky i vlastnosti, které mají postoje. A jako poslední věc v následující kapitole uvedeme, jak se postoje v praxi měří, tedy jakými nástroji. Přičemž jeden z uvedených nástrojů užíváme v našem praktickém výzkumu.

4 POSTOJE

V předešlé kapitole jsme se zaměřili na jedno z klíčových teoretických východisek, nyní se také podíváme na vztyčný bod našeho výzkumu, tedy postoje, které v realizovaném výzkumu zjišťujeme.

Při vyřčení pojmu postoj si každý představí názor na nějakou věc. Každý člověk řekne, že logicky zaujímá určité postoje. Vlastně se nedá říct, že by byl někdo, kdo nezaujímá žádný postoj. Můžeme o postoji říci, že se jedná o určitý názor na nějakou věc. Tento názor může být negativní či pozitivní (mám někoho rád, nebo nemám rád nějaké jídlo). Je logické, že každý člověk ve svém životě zaujímá určité postoje, které se během jeho života mění. To je výsledkem poznávání. Na základě mála informací jsme zaujali nějaký postoj, ale po bližším prostudování věci, po hlubším proniknutí do jádra věci svůj postoj pozměníme. Je to naprosto přirozené, i vzhledem k životním obdobím. V určitém věku máme na nějakou věc názor A, ovšem po 10ti letech nechápeme sami sebe, jak jsme mohli zaujímat postoj A, teď je rozhodně samozřejmě zaujímat stanovisko B. Postoje jsou součástí naší osobnosti, proto je nesmysl odsuzovat někoho za jeho postoj k dané věci. Každý má právo vyjádřit svůj názor, který má být respektován. Pojdme si nejprve vymezit pojem postoj a následně o něm získat více informací.

Postoje jsou určité dispozice, které jsou trvalejšího rázu a slouží jako nástroj k hodnocení a z toho vycházející nástroj pro specifický způsob chování, které jedinec uplatňuje v dané situaci. Vyjadřuje tím vztah k nějakému objektu. (Vágnerová, 2004, s. 291)

Podle Nakonečného (2009, s. 234 - 235) neexistuje jednotná definice postojů, neboť psychologové nejsou sto se dohodnout. Často jsou postoje vnímány jako motivy, což je mylné. Důležitým aspektem je hodnocení, což je výsledek procesu poznání a cítění. Postoje mají objektivní a subjektivní složku. Subjektivní postoje záleží na subjektivním vnímání a pociťech, které v jedinci daný předmět vyvolává. Hodnotné je pro člověka to, co pro něj má osobní význam. Význam může být negativní, pozitivní, silný či slabý. Vztah k hodnotám tvoří obsah postojů, proto tento pojem postoj může být vyjádřen jako hodnotící vztah. Předmětem postoje může být cokoliv, tedy člověk, věc, událost, myšlenka a jiné. Subjektivní postoje zahrnují také složku centrální (takové postoje, které se dotýkají významných činitelů v našem životě) a okrajovou (tyto objekty jsou méně významné než předešlé).

Perloff (2008, s. 59, cit. podle Gálik, 2012, s. 17) definuje postoj jako: „*naučené hodnocení objektu nebo činu, které má valenci a intenzitu, ovlivňující chování.*”

Podle Perloffa (cit. podle Gálik, 2012, s. 18):

- Jsou postoje naučené – s žádnými postoji se nerodíme, ale získáváme je v průběhu života na základě zkušeností;
- Jsou postoje hodnocení – s něčím jsme se již setkali a tomu jsme přiřadili pozitivní či negativní hodnotu;
- Postoj ovlivňuje naše chování – působí na vnímání světa a okolí i na naše smýšlení o něm;
- Postoj má valenci a intenzitu – přičemž valence udává směr hodnocení, tedy jestli pozitivní či negativní a intenzita udává, jak moc pozitivní či negativní to hodnocení je.

Z psychologického hlediska jsou důležité i funkce postojů, které Nakonečný (2009, s. 236) rozlišuje na centrální postoje, které mají integrativní funkci, udržují jedince ve vztahu se společnostmi. Konformní postoje umožňují udržet pocity jistoty a redukovat pocit ohrožení a nejistoty. Postoje tedy mohou pomoci k sebevyjádření, pozvednout sebevědomí, překonat pocity úzkosti a upevnit vlastní identitu.

Dle Vágnerové (2004, s. 291 – 292) mají postoje následující funkce:

- 1. Slouží ke snadnější orientaci ve světě,** jeho porozumění a prožívání v uceleném systému. Umožňují lépe zpracovat a zapamatovat si informace, které svět přináší a postoje také umožňují lépe hodnotit skutečnou realitu, to, co je pro člověka užitečné a co nikoliv, co je dobré a co špatné, co je žádoucí a co nežádoucí. Na základě toho, že člověk zaujímá určitý postoj k dané věci, je její vyhodnocení rychlejší a snadnější, ovšem nemusí to být vždy správně. Tato funkce postojů nemá dosah jen na dnešek, ale do budoucna.
- 2. Postoje dodávají jistoty v řešení různých problémů.** Tím, že člověk zaujímá k určitému objektu nějaký postoj, který je ve společnosti žádoucí, si zajistí zařazení do společnosti, své splynutí s ní. Protože pokud člověk realizuje postoje, které společnost odmítá či zavrhuje, může být společností odsuzován či dokonce zavrhován, případně i trestán. Mnohé postoje také slouží k regulaci chování jedince a to přispívá k sociální integraci člověka. Člověk tedy zaujímá takové postoje, které jsou v dané společnosti žádoucí. To také činí lidské chování srozumitelnější a předvídatelnější.

- 3. Postoje mohou mít ochrannou funkci.** Mohou sloužit jako ochrana před nepříjemnými pocity, před selháním ve společnosti, nejistotou či ztrátou sebeúcty. To uvádí situace negativního hodnocení daného člověka, který nám ublížil, což jedinci dává pocit vyrovnanosti a vyšší míru sebeúcty. Základem postojů je udržení vnitřní rovnováhy člověka a postoj může také sloužit jako identifikující nástroj, kdy si člověk potvrdí, že jeho orientace je správná.

Porozumění, proč lidé mají postoje, jaké mají, nám umožňuje funkcionální přístup. Ten dělí funkce postojů do šesti kategorií, mezi ně řadí poznávací funkci (pochopení světa kolem nás); utilitární funkci (získání odměny a vyhnutí se trestu); hodnotově – expresivní funkce (vyjádření hodnot a přesvědčení); ego – defenzivní funkce (obrana před nepříjemnými emocemi nebo pravdách o sobě); sociálně – adjustivní funkce (přizpůsobení se skupině, do které chceme patřit nebo již patříme); sociální identita (kdo jsme a kým chceme být). Samozřejmě jeden postoj zpravidla zahrnuje několik funkcí, ne jen jednu. (Gálik, 2012, s. 22 – 23)

Postoj není jen sám o sobě veličinou, ale je tvořen třemi složkami:

- Složka kognitivní – zahrnuje soubor informací, na základě kterých se vytváří daný postoj či názor k objektu;
- Složka citová – situace nebo objekt je člověkem hodnocen jak po rozumové, tak také po emocionální stránce. Tedy jedná se o určitý pocit, který daný objekt či skutečnost vyvolávají. Tento pocit může být negativní či pozitivní, z čehož vychází kladné či záporné postoje. Afektivní složka může větší váhu než rozumové rozlišení;
- Složka konativní – je vnější reakcí, tedy na základě vnitřního zpracování podnětu vyjde najevo postoj, tedy chování v dané situaci. Složka konativní je výsledkem složky afektivní a kognitivní, tedy na základě emočního a rozumového zpracování k dané věci zaujmeme daný postoj. (Vágnerová, 2004, s. 292)

Postoje se vytváří sociálním učením, tedy na základě pozorování si je osvojujeme a aplikujeme ve své praxi. Postoje přejímáme nápodobou či identifikací s osobou, která je pro nás významná či je námi vnímána jako autorita. Postoje si můžeme zafixovat na základě podmiňování, tedy pokud je nám neustále něco opakováno. Tuto funkci často prezentují média, která nám mohou ukazovat jednu stranu „mince“ co se týká například Romů. Ti jsou prezentováni negativně, proto většina společnosti k nim zaujme negativní postoj. Postoje

také přejímáme snadno od skupiny, ve které se nacházíme, abychom do ní zapadli. Postoje si samozřejmě můžeme tvořit také sami. A to na základě vlastních zážitků a prožitků. Na základě naší zkušenosti, která je negativní či pozitivní zaujmeme stanovisko k danému objektu. Je důležité zmínit také předsudky, jako jednu z forem postojů. Předsudky jsou silně emočně podmíněny bez reálného základu či kognitivní zkušenosti. Nejsou přímé, ale zprostředkované a předávají se. Součástí předsudků jsou i stereotypy. (Vágnerová, 2004, s. 293 – 295)

Mezi základní charakteristiky postojů podle Gálika (2012, s. 18 – 19) patří **bipolarita**, tedy pozitivní či negativní valence; dále **rozsah**, tedy intenzita postoje; a také **ambivalence**, která se skládá z několika hodnocení a přesvědčení a nastává jev, kdy postoj má několik kladných a několik záporných hodnocení.

Abychom postoje charakterizovali kompletně, je třeba se zaměřit i na jejich vlastnosti, kterými jsou:

1. Komplexnost – postoj afektivní, kognitivní a konativní;
2. Konzistence – soudržnost a podpora mezi různými postoji;
3. Konsonance trsu postojů – postoje tvoří určité kategorie a tyto kategorie mohou a nemusí korespondovat;
4. Rezistence postojů vůči změně – extrémnější a radikálnější postoje jsou vůči změně odolnější;
5. Intenzita postoje – od extrémně kladných, přes neutrální až po extrémně negativní postoje. (Nakonečný, 2009, s. 237)

MĚŘENÍ POSTOJŮ

Je důležité, abychom věděli, v jaké souvislosti chceme měřit postoje, neboť s tím souvisí také nástroj, který pro měření daných postojů zvolíme. Již Bagozzi zjistil, že podle druhu postoje, který měříme, užíváme i patřičný nástroj. Například sémantický diferenciál výborně měří afektivní složku postoje, kdežto Likertova škála je dobrá pro kognitivní zkoumání postojů. (Výrost, 1989, cit. podle Vávra, 2006, s. 9) Postoje je třeba vnímat v kontextu situace, ve které se odehrávají. Abychom vhodně porozuměli postojům, je třeba správně porozumět jejich argumentativnímu kontextu. (Vávra, 2006, s. 12)

Postoji se první v historii americké sociální psychologie a sociologie zabývali W. Thomas a F. Znaniecki. Snažili se zjistit a vymezit vztah člověka a společnost. Proto, aby mohli

zjistit potřebné informace, je třeba vnímat sociální hodnoty, které zahrnují jak hodnoty, tak také postoje. (Šubrt, 1998, s. 26)

Mezi metody a techniky užívané v pedagogickém empirickém výzkumu bezpochyby patří explorativní metoda. Jedná se o slovo latinského původu, jež značí „vytěžování“. Jedná se totiž o vytěžení co největšího možného množství informací od dotazovaných. V sociálních vědách patří tato metoda mezi hojně užívané. Jedním z nástrojů explorativní metody je i dotazník. Dotazník je velmi často užívaným nástrojem v šetřeních zaměřujících se na člověka. Podstatou je zjistit informace, data, ale také názory a postoje respondenta k dané problematice. Předností dotazníku je jeho lehká administrativní zpracovatelnost. Touto formou získáme mnoho dat za relativně krátký čas. Data lze kvantifikovat, což umožňuje jejich počítačové zpracování. Na druhou stranu se setkáváme se subjektivitou výpovědi a také omezeností ve volbě odpovědí. (Pelikán, 1998, s. 103 – 106)

Podle Maříkové (1996, s. 813, 1263) je jedním z nástrojů pro měření postojů škálování. Škálování je obecné formování měřicích stupnic. Tím, že jsou data na stupnici, to umožňuje jejich seřazení a vyobrazení odpovědi k jednomu či druhému pólu. Škálování má své techniky. Od 50. let se rozšířil zájem o vícerozměrné přístupy, jež jsou prezentovány sémantickým diferencíálem. Dle Pelikána (1998, s. 144 – 149) se jedná o metodu, jež umožňuje měřit individuální, psychologické významy objektů u jednotlivých osob. Tuto metodu vytvořil americký profesor C. Osgood v roce 1957. Sémantický diferencíál také pracuje s posuzovacími škálami. U těchto škál je typické, že dva póly na této škále tvoří protichůdná adjektiva. „*Zkoumané osoby zaznamenávají své mínění např. pomocí křížků umístěných na tom místě škály, které považuje respondent za odpovídající jeho názoru. Jednotlivé polohy jsou pak dodatečně označeny numericky, zpravidla od 7 do 1 zleva doprava*“. Respondent označuje zpravidla na 12 škálách, kdy mu je dán pojem, na něhož reaguje označením na stupnici. Zakladatel této stupnice zjistil, že adjektiva lze seřadit do takzvaných faktorů. Tyto faktory jsou: hodnocení,otence a aktivita. Předností této techniky je hlubší proniknutí do jedincova chápání daných pojmů a variabilita sémantického diferencíálu při diferenciaci hovoří jednoznačně ve prospěch této techniky. Na druhou stranu obtíže lze spatřit při sestavování nástroje, které se mohou vyskytnout u začátečníků v oblasti výzkumů. A druhé úskalí lze spatřit ve vyhodnocení, které může být ovlivněno subjektivním vnímáním badatele.

Škálování se realizuje mnoha posuzovacími stupnicemi. Jedná se o nástroj, který nám umožňuje získávat informace o míře vlastnostech a jevů a ukazuje také jejich intenzitu. Zkoumaná osoba vyjadřuje své hodnocení na předložené škále. (Gavora, 2010, s. 105)

V sociálních vědách měření probíhá přiřazováním čísel daným objektům. Proces přiřazování čísel se řídí svými pravidly. Proměnné můžeme rozlišovat dle toho, o čem jejich hodnoty vypovídají, jedná se o škálu měření anebo užitém měřítku. (Hendl, 2015, s. 47) Kerlinger (cit. podle Pelikán, 1998, s. 131 - 132) mluví o škálách, kterými lze měřit postoje. Tyto postojové škály mohou být sumační, škály zjevně stejných intervalů a škály kumulační. Sumační postojové škály bývají někdy nazývány jako škály Likertova typu. Tento typ škál se užívá od roku 1932. Jedná se o nástroj na měření postojů, kde jsou položky vnímány jako rovnocenné a mapují určitý základní postoj. Respondent reaguje tím, že na škále vyjádří souhlas či nesouhlas s daným tvrzením, respektive výrokem. Škály mohou být třístupňové, pětistupňové nebo až sedmistupňové. Výsledné odpovědi můžeme sečíst či zprůměrovat. Gavora (2010, s. 110) o Likertově škálách uvádí, že jsou hojně užívané na měření postojů a názorů veřejnosti. Jsou složeny z výroků, ke kterým jsou přiřazeny stupnice. Na stupnici respondent vyjadřuje míru souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem. Výrok by obvykle neměl obsahovat negaci.

Škály zjevně stejných intervalů bývají nazývány i Thurstoneovými škálami. I u tohoto typu škál je možné přiřadit postojové skóre anebo je lze umístit podél kontinua souhlasu – nesouhlasu. Mezi jednotlivými položkami jsou stejně velké intervaly. Kumulační škály, často nazývané Guttmanovou škálou, bývají užívány v pedagogickém výzkumu méně často. Jejich princip je založen na malém počtu položek seřazených od nejobtížnějších po nejlehčí či od nejobecnějších po nejkonkrétnější. Každá další položka je ovšem závislá na přechozí. (Pelikán, 1998, s. 132 – 133)

Je zřejmé, že postoje jsou přirozenou součástí naší osobnosti, aniž bychom si to uvědomovali. Každý disponujeme nějakými postoji k nějakému objektu. Někdy se jedná o kladné postoje, někdy naopak o záporné. A občas se stane, že nás daná věc nezajímá, proto k ní nemáme žádné stanovisko. Postoje nelze jednotně definovat, to jsme si ostatně potvrdili i v nastíněných definicích, kde každý autor má svůj pohled na věc. Neopomněli jsme vymezit ani funkce postojů či charakteristiku postojů. Postoje také disponují určitými vlastnostmi, které jsou pro celkové pochopení na místě. V poslední části této kapitoly jsme ukázali postoje z hlediska jejich měření a možnosti jak je měřit, tedy nástroje pro měření, přičemž jeden nástroj využijeme následně v druhé části naší práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Jedním z diskutovaných témat dnešní moderní a uspěchané doby je i mateřství, plánování rodičovství, která často bývá v rozporu s uplatněním na pracovním trhu. Tento problém se ani tak netýká mužů, jako právě žen. A nejčastěji studentek, které mají v dnešní době možnost studovat, rozšiřovat si své obzory i své zkušenosti. Z toho důvodu se i my zaměříme na tuto oblast výzkumu. Svou pozornost jsme zaměřili na studentky pomáhajících profesí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

5.1 Výzkumný cíl

Cílem našeho výzkumu je zmapovat postoje studentek pomáhajících profesí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, konkrétně studentek studijních oborů Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, na problematiku mateřství, plánování rodičovství v souvislosti s uplatněním na trhu práce, s budováním profesní kariéry a tyto postoje konfrontovat s dosavadní odbornou literaturou, abychom zjistili, zda můžeme v současné době říci, jestli se aktuální trend dnešní doby mění, či zůstává stejný. Dalším cílem práce je zjistit, jaké jsou postoje studentek v jednotlivých oblastech, tedy založení vlastní rodiny, rodičovské dovolené, budování profesní kariéry a seberealizace a studia. A dále se také zaměříme na to, abychom porovnali postoje dvou zmiňovaných oborů ve čtyřech již zmiňovaných oblastech, tedy abychom zjistili, zda se postoje v rámci oborů různí či jsou si podobné. Porovnáním postojů budeme zjišťovat, zda mezi nimi existují statisticky významné rozdíly.

5.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Budeme mapovat postoje studentek pomáhajících profesí na UTB ve Zlíně, konkrétně studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, k problematice mateřství a profesní kariéry.

Obecné výzkumné otázky a specifické výzkumné otázky, hypotézy

1. Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k problematice mateřství a profesní kariéry?
2. Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k založení rodiny?
  - 2.1 Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k založení rodiny v závislosti na studovaném oboru?

H1: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti založení rodiny v závislosti na studovaném oboru.

3. Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k rodičovské dovolené?

3.1 Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k rodičovské dovolené v závislosti na studovaném oboru?

H2: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti rodičovské dovolené v závislosti na studovaném oboru.

4. Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k profesní kariéře?

4.1 Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k profesní kariéře v závislosti na studovaném oboru?

H3: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti profesní kariéry v závislosti na studovaném oboru.

5. Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k seberealizaci a studiu

5.1 Jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí k seberealizaci a studiu v závislosti na studovaném oboru?

H4: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti seberealizace a studia v závislosti na studovaném oboru.

5.3 Pojetí výzkumu

Cílem naší práce je zjistit, jaké postoje zaujímají studentky pomáhajících profesí ve vztahu k mateřství a profesní kariéře a tyto postoje nejen srovnat s dosavadními studii, ale také konstatovat, zda v této problematice, tedy odsouvání mateřství do pozdějších let a upřednostňování kariéry, vidíme nějaký posun nebo zda se jedná stále o stejný problém. A dále se také budeme snažit zjistit na základě komparace, zda můžeme mezi postoji studentek oboru Sociální pedagogika a oboru Učitelství pro mateřské školy vnímat nějaké rozdíly a zda jsou tyto rozdíly statisticky významné. Na základě těchto cílů jsme zvolili kvantitativní výzkum.

5.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor základní tvoří studentky pomáhajících profesí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Důvodem pro výběr studentek pomáhajících profesí je to, že se budeme zaměřovat na profesní kariéru a mateřství, které se týká právě jen žen. Volíme studentky po-

máhajících profesí právě proto, že tyto dotazované nějakým způsobem pracují s lidmi, tedy tyto zkušenosti mohou mít vliv na vlastní rozhodnutí založení reprodukční rodiny v souvislosti s uplatněním na trhu práce a studia na vysoké škole.

Základní výzkumný soubor, tedy počet studentek pomáhajících profesí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně vykresluje tabulka č. 1 (viz. níže).

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	1. ročník nMgr.	2. ročník nMgr.	Σ
Všeobecná sestra	47	44	43	0	0	134
Porodní asistentka	21	26	21	0	0	68
Zdravotně sociální pracovník	17	20	16	0	0	53
Sociální pedagogika	51	46	38	32	30	197
Učitelství pro MŠ	33	24	22	21	0	100
Σ	169	160	140	53	30	552

Zdroj: Portál UTB, únor 2016

Tabulka 2 Počet aktuálně studujících studentek základního výzkumného souboru

Výzkumný soubor záměrný tvoří studentky pomáhajících profesí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, tedy konkrétně studentky oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy. Tyto studentky studují první, druhý či třetí ročník bakalářského stupně prezenční formy. Důvodem, proč jsme si vybrali právě tyto studijní obory je ten, že tyto obory k sobě mají blízko, co se týče cílové skupiny, se kterou pracují. Učitelka v mateřské škole pracuje s dětmi zhruba od 3 do 6ti let a sociální pedagožka má také jednu z cílových skupin malé děti, například v nízkoprahových centrech či v rámci sociálně právní ochrany dětí, nebo jako součást práce s rodinou, která má určitý problém vyžadující pomoc společnosti nebo také v dětských domovech či diagnostických ústavech. Dalším důvodem bylo také to, že nejenom mají vybrané respondentky profesní vztah k dětem, ale také se jich to týká osobně. Proto je pro nás důležité, zda tato profesní blízkost k dětem ovlivní založení vlastní rodiny, případně jakým způsobem a také se budeme zaměřovat na porovnání těchto dvou výzkumných vzorků, tedy jestli nacházíme statisticky významné rozdíly v rámci postojů vůči vlastní rodině, budování profesní kariéry a případných navazujících magisterských studií. Výběrový soubor bakalářského stupně jsme zvolili z toho důvodu, že ne všechny obory mají magisterský program prvního a druhého ročníku, proto by výsledky mohly být zkres-

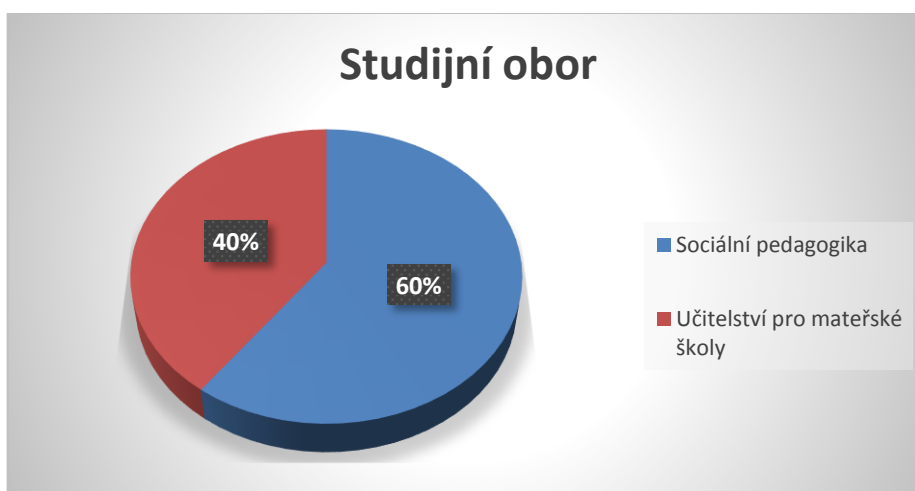
lující. Právě z toho důvodu jsme se zaměřili jen na bakalářský studijní program. Prezenční forma byla vybrána záměrně proto, neboť studentky kombinované formy již mohou být ovlivňovány mnoha faktory. Například mohou mít vlastní děti a věkové rozmezí se u této kategorie může výrazně rozšiřovat. Což je příčina, proč jsme záměrně tento vzorek do výzkumu nezahrnuli. Do výzkumu jsme také nezahrnuli studentky oboru Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře a studentky oboru Učitelství odborných předmětů pro střední školy z toho důvodu, že tyto obory nemají prezenční formu bakalářského stupně, jen formu kombinovanou.

Konkrétní počty studentek záměrného výzkumného souboru znázorňuje tabulka č. 2 (viz. níže).

	1. ročník	2. ročník	3. ročník	Σ
Sociální pedagogika	51	46	38	135
Učitelství pro MŠ	33	24	22	79
Σ	84	70	60	214

Zdroj: Portál UTB, únor 2016

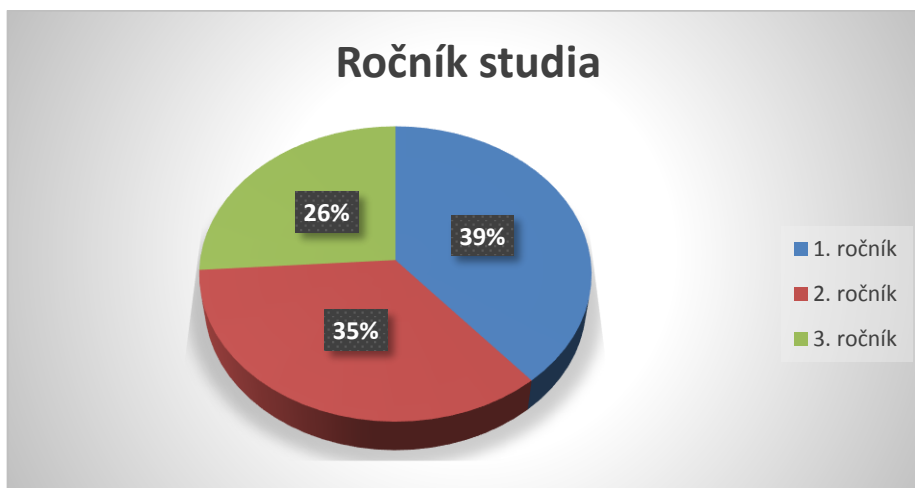
Tabulka 3 Počet aktuálně studujících studentek záměrného výzkumného souboru
 Našeho výzkumu se zúčastnilo celkem 188 dotazovaných, přičemž Sociální pedagogiku studuje 113 studentek, což činí 60% z výzkumného vzorku, a obor Učitelství pro mateřské školy studuje 75 respondentek (40%). Převažujícím oborem je Sociální pedagogika. To nám vykresluje i graf číslo 2.

Graf 2 Studijní obor

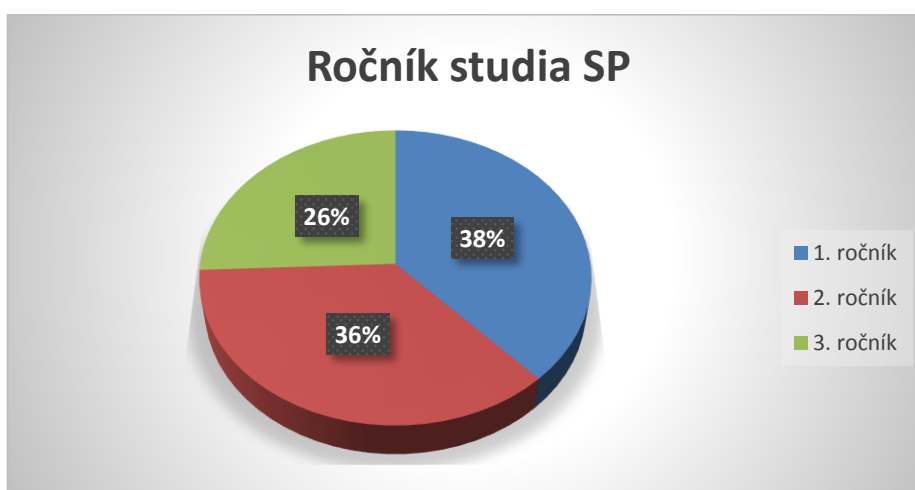
Našeho oboru se zúčastnilo celkem 188 dotazovaných, jak jsme uvedli již výše. Jejich rozvrstvení podle ročníku studia ukazuje graf číslo 3. Z tohoto grafu můžeme vyčíst, že první

ročník studuje 73 dotazovaných, což činí 39% z celkového počtu. Druhý ročník studuje 66 studentek, což je 35% a zbývajících 49 dotazovaných, což činí 26%, studuje poslední ročník bakalářského stupně. Můžeme konstatovat, že rozdělení studentek dle ročníku je relativně rovnoměrné.

Graf 3 Ročník studia

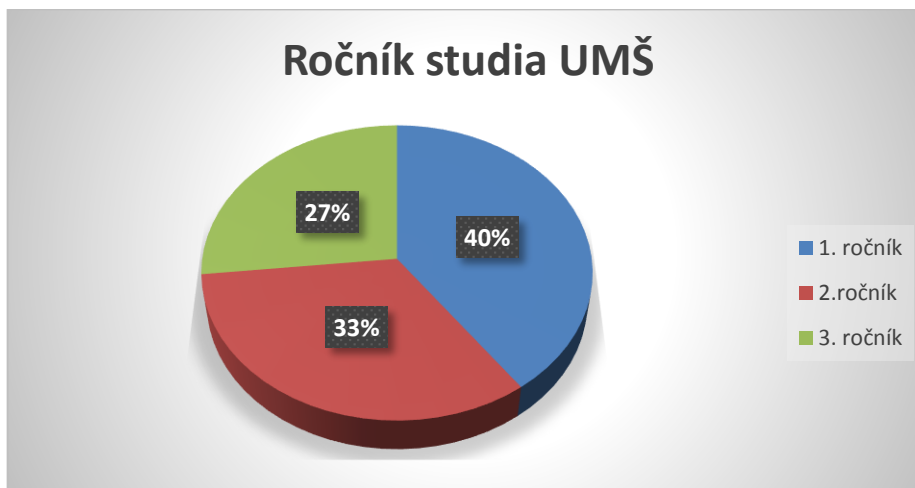
Při analýze získaných dat bylo zjištěno, že z celkového počtu 188 dotazovaných činí 60% studentek oboru Sociální pedagogika. Jejich rozdělení dle ročníku studia znázorňuje následující graf číslo 4. Z celkového počtu 113 studentek oboru Sociální pedagogika navštěvuje první ročník 43 dotazovaných (38%), druhý ročník 41, což činí 36% a poslední ročník navštěvuje jen 29 studentek (26%). Ze získaných dat můžeme říci, že nejvíce studentek je z prvního ročníku.

Graf 4 Ročník studia Sociální pedagogika

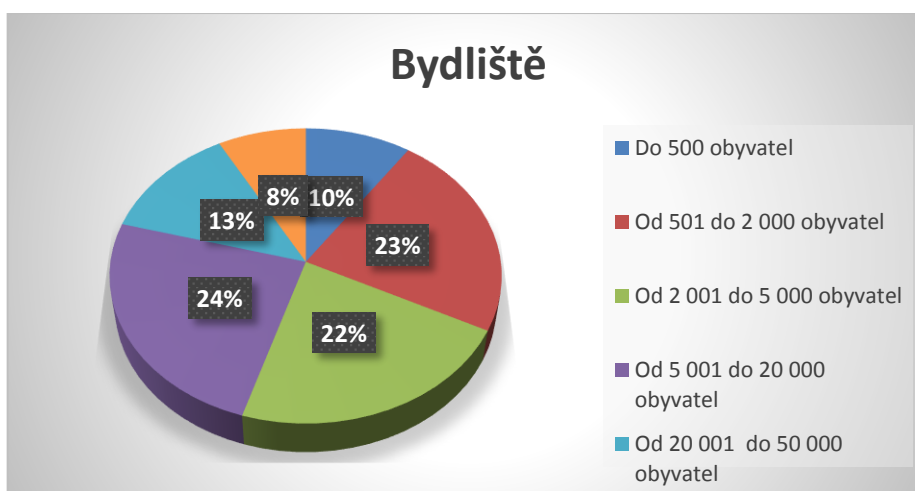
Druhou důležitou skupinou v našem výzkumu byly studentky oboru Učitelství pro mateřské školy. Těchto respondentek bylo 75. Z celkového počtu 75 studentek Učitelství pro

mateřské školy navštěvuje 30 dotazovaných první ročník (40%), druhý ročník navštěvuje 25 studentek (33%) a poslední ročník navštěvuje 20 dotazovaných (27%). Nejsilnější skupinou je tedy první ročník oboru Učitelství pro mateřské školy. Viz. graf číslo 5.

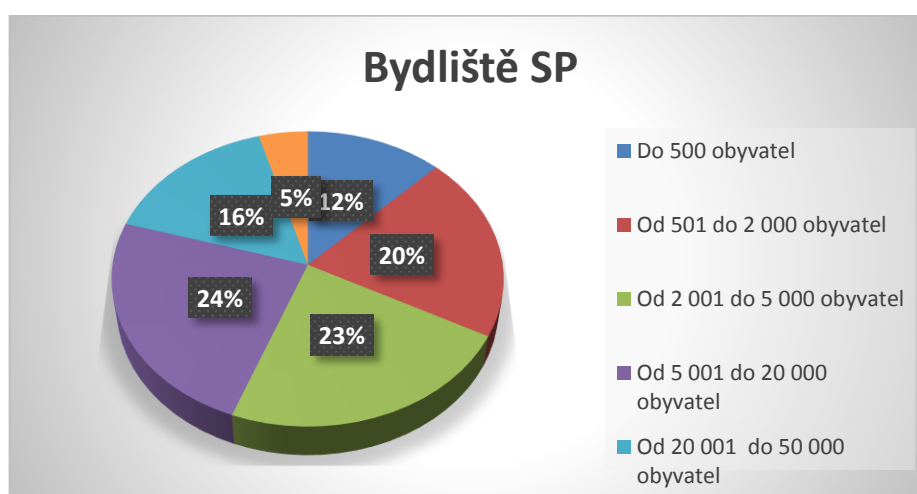
Graf 5 Ročník studia Učitelství pro mateřské školy

Další položkou v našem dotazníku byla velikost obce, ve které respondentky bydlí. Z celkového počtu 188 dotazovaných byla nejčastější odpověď d), která byla uvedena 46krát, což je 24%. V těsném závěsu se drží odpověď b) jež byla označena 43krát, což je 23% odpovědí a třetí pozici obsadila možnost c), kterou uvedlo 42 dotazovaných (22%). Kromě nejčastějších odpovědí byla také v 13% uvedena možnost e) (24 respondentek), v 18ti případech (10%) byla označena možnost a) a nejméně frekventovanou odpovědí byla možnost f), kterou uvedlo 15 respondentek, čemuž odpovídá 8%. Většina respondentek tedy žije v obci s 501 až 20 000 obyvatel. Což je vesnice až menší město. Tyto údaje jsou graficky znázorněné v grafu číslo 6.

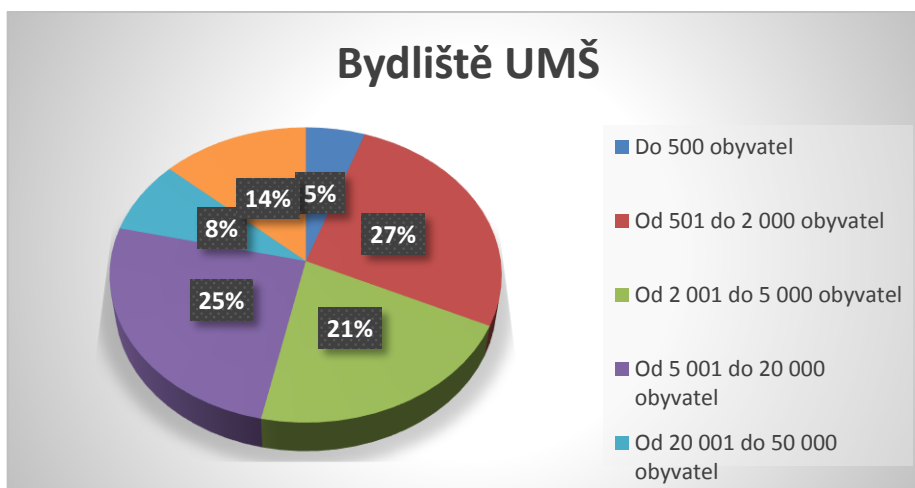
Graf 6 Bydliště

Jelikož se v našem výzkumu zaměřujeme na porovnání dvou oborů, nelze ani zde opomenout analýzu dat z pohledu studentek oboru Sociální pedagogika. Co se týče výsledků, odpovědi studentek tohoto oboru byly relativně stejné s průměrem celé skupiny. Nejčastější odpovědí byla možnost d), jež byla uvedena v 24% (27 dotazovaných). Druhou nejčastější odpovědí byla možnost c), kterou uvedlo 26 studentek (23%) a v těsném závěsu byla odpověď b), kterou uvedlo 20% dotazovaných (23). Možnost e) byla uvedena 18krát, což z celkového počtu činí 16%, 14 studentek (12%) uvedlo možnost a) a možnost f) byla aktuální pouze u 5%, což představuje 5 respondentek z našeho výzkumu. Téměř polovina žije ve větší vesnici či menším městě. To nám ukazuje graf číslo 7.

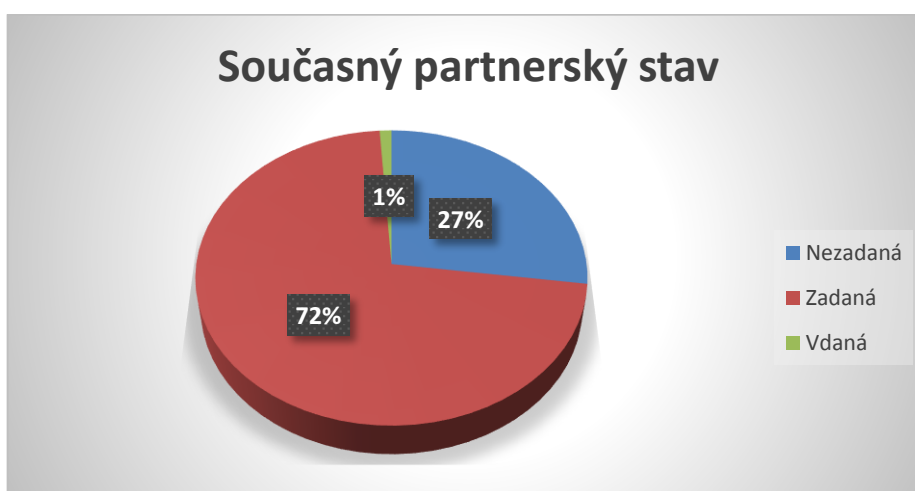
Graf 7 Bydliště studentek Sociální pedagogika

Na druhé straně stojí studentky oboru Učitelství pro mateřské školy, jejichž celkový počet činí 75. Z těchto dotazovaných nejvíce uvedlo (27%), že bydlí v malé vesnici s 501 až 2 000 obyvatel. Tuto odpověď uvedlo 20 respondentek. V závěsu byla odpověď d) s 19 hlasy (25%). 21% (16 dotazovaných) uvedlo jako své bydliště variantu c). Ve městě nad 50 000 obyvatel žije 10 respondentek (14%) a po 6 hlasech (8%) měla možnost e) a nejméně byla volena odpověď a), pouze 4 dotazované (5%) žije na malé vesnici. V případě studentek Učitelství pro mateřské školy je více jak čtvrtina studentek z malých vesnic. Viz. graf číslo 8.

Graf 8 Bydliště UMŠ

Čtvrtá položka v dotazníku se věnovala aktuálnímu partnerskému stavu. 72% dotazovaných (135 respondentek) uvedlo, že jsou aktuálně zadané. 51 respondentek (27%) uvedlo, že jsou aktuálně bez partnera a 2 studentky z celkového výzkumného souboru záměrného jsou již vdané. Téměř $\frac{3}{4}$ studentek tedy mají v současné době partnera, ovšem jaká je délka jejich vztahu, to již není cílem našeho šetření. Procentuální rozdělení nám vykresluje graf číslo 9.

Graf 9 Partnerský stav

Nyní se opět podíváme na partnerský stav našich respondentek oborovou optikou. Z celkového počtu 113 studentek studující obor Sociální pedagogika uvedlo 81 dotazovaných (72%), že se aktuálně nachází v partnerském svazku. Dalších 27% (31 studentek) uvedlo, že aktuálně nemají trvalý partnerský vztah a jedna studentka (1%) uvedla, že se již nachází v manželském svazku. Výsledky studentek oboru Sociální pedagogika jsou totožné s výsledky celého souboru, jak znázorňuje graf číslo 10.

Graf 10 Partnerský stav SP

Graf číslo 11 ukazuje, že výsledky studentek oboru Učitelství pro mateřské školy v oblasti partnerských vztahů jsou velmi obdobné. 54 studentek (72%) uvedlo, že aktuálně mají partnera, kdežto 27% (20 dotazovaných) uvedlo, že jsou v současné době bez partnera. Opět jedna studentka (1%) uvedla, že je již vdaná.

Graf 11 Partnerský stav UMŠ

5.5 Výzkumná technika

Jako výzkumný nástroj pro sběr dat jsme zvolili dotazník. Dotazník se skládá z výroků, které vymyslely samy studentky oborů Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, které jsme oslovili. Tyto výroky nám byly poskytnuty na požádání přímo od studentek dvou daných oborů (2. ročník UMŠ, 2. ročník SP), na které se ve výzkumu zaměřujeme. Výroky byly sesbírány anonymně formou volných listů papíru na začátku vyučovací jednotky se souhlasem vyučujících v listopadu 2015. Po úpravě, modifikace a korektuře dle na-

ších potřeb jsme výroky zaznamenali do dotazníku. Pomocí dotazníku hodláme zjistit, jaké jsou postoje studentek pomáhajících profesí na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, konkrétně studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, k mateřství a rodičovství, ať již plánovanému či neplánovanému, dále také k profesní kariéře a seberealizaci a v neposlední řadě se zaměříme také na zmapování postojů daných respondentek k aktuálně probíhajícímu studiu a studiu následujícímu. Dotazník je rozdělen na tři části s celkovým počtem 51 položek. Na úvod jsou respondentky seznámeny s autorkou dotazníku, dále je popsán účel výzkumu, využití výsledků, které vyplynou z šetření a na závěr jsou respondentky obeznámeny s instrukcemi, jak daný dotazník vyplňovat. První část nástroje obsahuje faktografické údaje (otázka 1 – 4), kde se zajímáme o studovaný obor a ročník současného studia daného oboru, dále také o prostředí, ve kterém daná respondentka žije a v závěru nás i zajímá aktuální partnerský stav dotazované. Otázky jsou uzavřeného charakteru. Ve druhé části se tážeme na plánování vlastní rodiny (otázka 5 – 8). Konkrétně nás zajímá, zda mají respondentky zájem o založení vlastní rodiny. Pokud ne, přesunou se na otázku číslo 9. Pokud mají zájem založit rodinu, tážeme se, jaký je preferovaný počet vlastních dětí a také věk respondentky při narození prvního dítěte. Otázka číslo 6 a 7 je otevřená, tedy respondentka uvádí počet a věk. V otázce číslo 8 se zaměřujeme na preferovanou délku rodičovské dovolené, tedy jak dlouho by respondentka chtěla být s dítětem na rodičovské dovolené. Dotazovaná odpověď volí z nabízených možností. Třetí a zároveň nejobsáhlejší a nejdůležitější část dotazníku tvoří výroky (otázka číslo 9 – 51). Respondentky označují odpovědi, které jsou jim nejvíce postojově blízké, na škále 1 – 5, přičemž 1 - naprosto nesouhlasím, 2 – převážně nesouhlasím, 3 – nevím, 4 – převážně souhlasím, 5 – naprosto souhlasím. Výroky (otázka číslo 9 – 51) spadají do 4 oblastí (rodina; rodičovská dovolená; profesní uplatnění; seberealizace a studium). V dotazníku jsou také otázky takzvaně reverzního charakteru, tedy mají převrácené krajní body. Těchto položek je asi polovina z celkového počtu a týká se jen výroků, tedy otázek číslo 9 - 51.

Tento dotazník byl vytištěn a rozdán studentkám oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, po konzultaci s vyučujícím, na začátku vyučovací jednotky na počátku letního semestru 2015/2016. Po vyplnění byly následně sesbírán a vyhodnocen. Uplatňujeme osobní vyplnění dotazníku před elektronickým dotazníkem z toho důvodu, že nám tento způsob zajistí vyšší návratnost než elektronickou formou, kde mohou dotazník vyplňovat pouze ty respondentky, které mají o toto téma zájem. Celkový počet respondentek, kterým byl dotazník rozdán, je 188.

Informace z dotazníku byly vyhodnoceny dvěma způsoby. První část, tedy otázky číslo 1 - 5, 8 byly vyhodnoceny procentuálně a zaznamenány formou výsečového grafu. U otázek 6,7 a u každé otázky číslo 9 – 51 byla vypočítána průměrná hodnota, minimální a maximální hodnota a také směrodatná odchylka, které byly zaznamenány formou tabulky.

5.6 Způsob zpracování dat

Veškerá data získaná dotazníkovým šetřením byla zaznamenána do tabulky v programu Microsoft Excel. Pro použití nástrojů jsme zvolili program STATISTICA 12 (dostupná na www.statsoft.cz). Před využitím daných testů jsme ověřili předpoklady pro dané testy. Analýza dat probíhala dvěma způsoby – popisná část a vztahová část. V popisné části jsme pomocí zvoleného programu vypočítali aritmetický průměr, minimální a maximální hodnotu a také směrodatnou odchylku. Tam, kde jsme tento nástroj nevyužili, jsme pouze výsečovým grafem znázornili odpovědi pomocí procentuálního vyjádření. Vztahová část našeho výzkumu zjišťovala, zda jsou rozdíly statisticky významné. K tomu jsme využili studentův T-test, kde jsme ověřili a splnili požadavky, na základě kterých můžeme tento test využít.

Výzkumná otázka číslo 1 je popisného charakteru a zahrnovala dotazníkovou otázku číslo 5 – 51. Otázka číslo 5 a 8 byly vyhodnoceny výsečovým grafem, který vyjadřuje procentuální výsledky. Zbývající dotazníkové otázky číslo 6, 7, 9 – 51 vykazují aritmetický průměr, minimální a maximální hodnotu a směrodatnou odchylku.

Výzkumná otázka číslo 2 je také popisného charakteru a zahrnuje dotazníkové otázky číslo 11, 17, 19, 23, 26, 29, 32, 36, 37, 41, 44, 47, 49, 50. Pomocí zvoleného programu jsme vypočítali opět průměr, minimální a maximální hodnotu a směrodatnou odchylku. Výzkumná dílčí otázka 2.1 je zpracována stejně. V závislosti na dílčí výzkumné otázce 2.1 jsme si stanovili hypotézu H1, kterou jsme ověřili T- testem a zjišťovali jsme, zda jsou rozdíly v oblastech dle oboru statisticky významné.

Výzkumná otázka číslo 3 je také popisného charakteru a vztahuje se na dotazníkové otázky číslo 9, 21, 28, 35, 38, 39, 45. Tato výzkumná otázka byla vyhodnocena pomocí aritmetického průměru, minimální a maximální hodnoty a směrodatné odchylky. Dílčí výzkumný otázka 3.1 byla zpracována stejně a na jejím základě jsme si stanovili hypotézu H2, která byla také ověřena T-testem.

Výzkumná otázka číslo 4 je popisného rázu, proto jsme použili opět popisné statistiky. Výzkumná otázka zahrnuje dotazníkové otázky číslo 13, 14, 15, 16, 20, 24, 33, 34, 42, 43, 48. Stejně jsme postupovali i u dílčí otázky 4.1, kde jsme si opět stanovili hypotézu H3. pro její verifikaci jsme užili T- test.

Výzkumná otázka číslo 5 je stejná, tedy popisného charakteru, kde jsme vypočítali aritmetický průměr, minimální a maximální zvolenou hodnotu a směrodatnou odchylku. Do této oblasti patří dotazníkové otázky číslo 10, 12, 18, 22, 25, 27, 30, 31, 40, 46, 51. Stejným způsobem jsme postupovali i u dílčí otázky 5.1, na jejímž základě jsme si stanovili i hypotézu H4, kterou jsme také ověřili T-testem.

6 ANALÝZA DAT

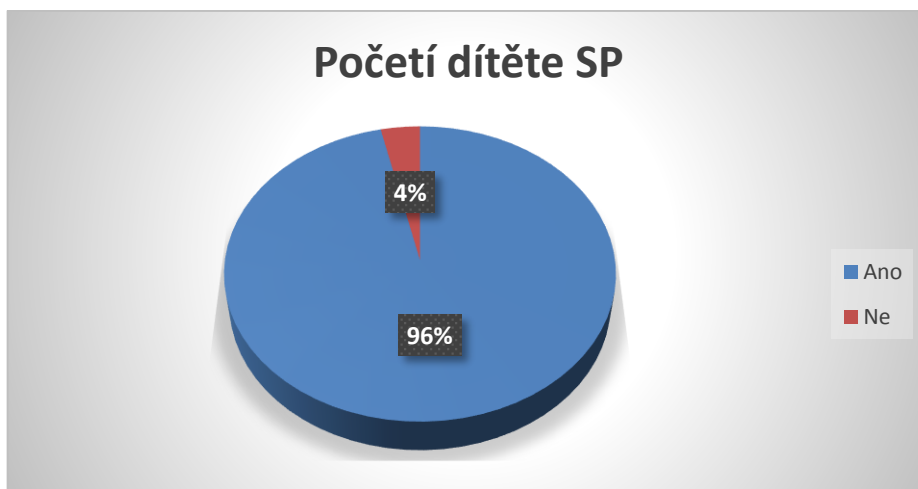
POPISNÁ ČÁST VÝZKUMU

Otázka číslo 5 se týkala plánování vlastních dětí. Tedy zda studentky chtějí mít vlastní děti či nikoliv. Z celkového počtu 188 studentek chce mít vlastní dítě či děti 183 dotazovaných, což činí 97%. Pouze 5 studentek odpovědělo, že dítě mít nechce, což činilo pouze 3%. Graficky to vykazuje graf číslo 12.

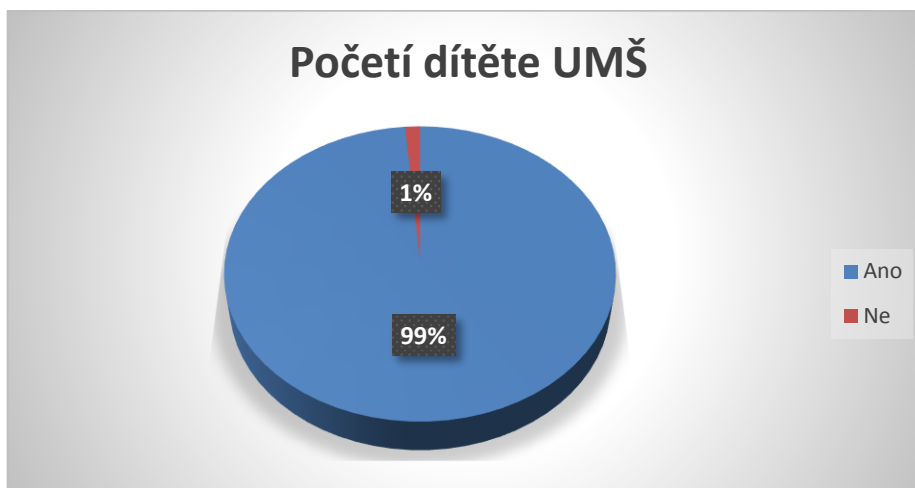
Graf 12 Početí dítěte

Studentky oboru Sociální pedagogika jsou na tom obdobně jako celoskupinový průměr. 96% z dotazovaných (109) uvedlo, že dítě či děti mít budoucnu určitě chtějí, ovšem 4% (4 studentky) uvedly, že početí vlasního dítěte neplánují, tedy že dítě nechtějí. Což vykresluje i graf číslo 13.

Graf 13 Početí dítěte Sociální pedagogika

Situace u studentek oboru Učitelství pro mateřské školy je o něco lepší v porovnání s oborem Sociální pedagogika. V tomto případě totiž 74 studentek (99%) uvedlo, že v budoucnu mít své vlastní dítě či děti chtějí a pouze jedna studentka (1%) mít dítě nehodlá. Výsledky si můžeme potvrdit i v grafu číslo 14.

Graf 14 Početí dítěte Učitelství pro mateřské školy

Položka v dotazníku číslo 6 se zabývá počtem dětí, které by daná studentka chtěla v životě mít. V tabulce číslo 4 můžeme vidět, že dle výsledků celého souboru je průměrný počet dětí 2,1. Přičemž nejméně bylo uváděno jedno dítě a maximum 5. Směrodatná odchylka činí 0,6.

Proměnná	Popisné statistiky (Výsledky dotazníků (B2:GG189))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 6	183	2,114754	1,000000	4,500000	0,602605

Tabulka 4 Počet dětí

Při analýze dat dle oboru jsme tu samou otázku podrobili stejnému testování a výsledek je znázorněn v tabulce číslo 5. Tabulka vykazuje, že počet dětí, které by studentky oboru Sociální pedagogika chtěli mít je v průměru 1,990, což můžeme označit jako dvě děti. Náš rozptyl se pohybuje od jednoho dítěte až po děti čtyři, jak některá z dotazovaných uvedla. Odchýlení od průměru činí 0,54, což můžeme konstatovat jako relativně stejný postoj.

Proměnná	Popisné statistiky (1 (B2:DJ114))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 6	109	1,990826	1,000000	4,000000	0,544253

Tabulka 5 Počet dětí Sociální pedagogika

U studentek Učitelství pro mateřské školy je situace trochu jiná. Jejich preferovaný počet dětí je více jak dvě, konkrétně 2,3, z čehož můžeme konstatovat, že je vyšší než u studentek oboru Sociální pedagogika. Stejně tak je i vyšší maximální počet dětí, který studentky uvedly. Jedná se konkrétně o číslo 4,5, tedy až pět dětí by některé studentky oboru Učitelství pro mateřské školy chtěly během života mít. V tomto případě nám odchylka činí 0,64. Ostatně vše nám vykresluje tabulka číslo 6.

Proměnná	Popisné statistiky (2 (B2:BX76))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 6	74	2,297297	1,000000	4,500000	0,640627

Tabulka 6 Počet dětí Učitelství pro mateřské školy

Otázka číslo 7 se týkala věku, ve kterém by dotazované chtěly porodit první dítě. Při analýze dat celého souboru bylo zjištěno, že průměrný věk pro narození prvního dítěte za celý výzkumný soubor je 26,4 roky. Přičemž minimální věk, který respondentky uváděly, byl 22 let a nejvyšší 33 let. V této otázce můžeme vidět velké rozdíly v odpovědích dotazovaných, proto směrodatná odchylka činí 1,7. Odklon od průměru je značný. Veškeré údaje znázorňuje tabulka číslo 7.

Proměnná	Popisné statistiky (Výsledky dotazníků (B2:GG189))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 7	183	26,40437	22,00000	33,00000	1,698539

Tabulka 7 Věk při narození prvního dítěte

Analýza dat podle oboru ukázala drobné rozdíly mezi studentkami oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy. Tabulka číslo 8 vykazuje, že studentky oboru Sociální pedagogika hodlají mít první dítě v průměru zhruba ve 26,6 letech, což je oproti celosouborovému průměru o trochu vyšší. Přičemž nejnižší věk byl studentkami uveden 23 let a naopak nejpozději by studentky chtěly porodit první dítě ve 30ti letech. I zde můžeme zaznamenat značné odchylení od průměru, a to konkrétně 1,59.

Proměnná	Popisné statistiky (1 (B2:DJ114))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 7	109	26,64220	23,00000	30,00000	1,594394

Tabulka 8 Věk při narození prvního dítěte Sociální pedagogika

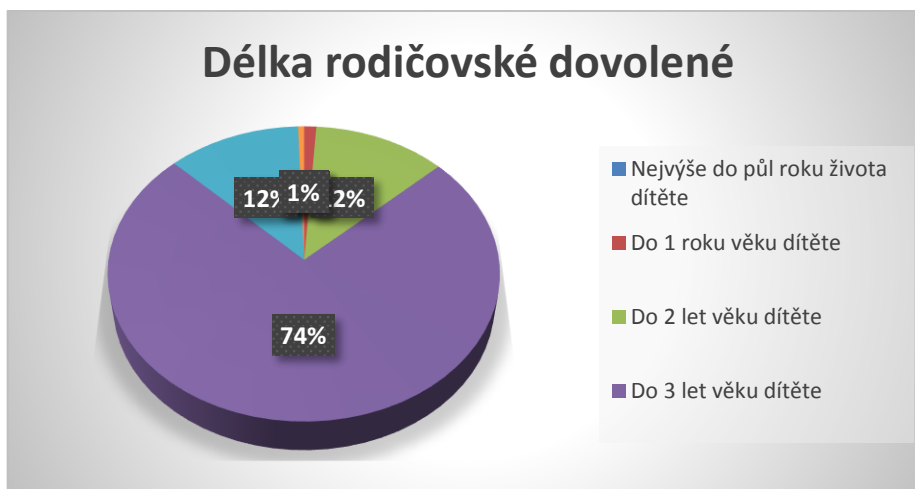
Při pohledu na data studentek oboru Učitelství pro mateřské školy můžeme konstatovat, že chtějí mít v průměru první dítě dříve než studentky oboru Sociální pedagogika, a to konkrétně ve 26 letech. Nejnižší věk, ve kterém by se dívky chtěly stát matkami, byl 22 let,

naopak nejvyšším věkem bylo 33 let, což je více než u jejich kolegyň. Mají tedy i větší rozptyl, který činí 1,8. Tyto údaje vykazuje tabulka číslo 9.

Proměnná	Popisné statistiky (2 (B2:BX76))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 7	74	26,05405	22,00000	33,00000	1,795290

Tabulka 9 Věk při narození prvního dítěte Učitelství pro mateřské školy

Otázka číslo 8 se zaměřovala na preferovanou délku rodičovské dovolené u studentek. V obecném měřítku můžeme vidět z grafu číslo 15, že většina studentek, tedy 74% (136 dotazovaných) hodlá být s dítětem na rodičovské dovolené do jeho tří let, což je u nás zaběhnutý standard. Druhou nejčastější odpovědí byla možnost do 4 let a do 2 let věku dítěte, které mají shodně po 12% (22 respondentek). Na rodičovské dovolené do jednoho roku věku dítěte by chtěly být dvě oslovené studentky, což činí 1%. Jedna dotazovaná uvedla, že neplánuje jít na rodičovskou dovolenou (1%) a možnost rodičovské dovolené do půl roku života dítěte nebyla uvedena žádnou respondentkou. S nástinu můžeme vidět, že klasický model tří let převažuje v téměř 3/4 případu.

Graf 15 Délka rodičovské dovolené

U studentek Sociální pedagogiky můžeme vidět, že opět většina, téměř $\frac{3}{4}$ hodlají být s dítětem na rodičovské dovolené po dobu tří let, tedy do okamžiku, kdy dítě dosáhne věku tří let. Tato odpověď se vyskytovala u 79 dotazovaných (72%). Druhou nejčastější odpovědí byla možnost e) a c). Shodně byly uvedeny ve 14ti případech, což činí po 13%. Pouze ve dvou případech (2%) chtějí studentky oboru Sociální pedagogiky strávit s dítětem na rodičovské dovolené jeden rok. Krajní možnosti a) a f) nebyly uvedeny v žádném případě. Viz. Graf číslo 16.

Graf 16 Délka rodičovské dovolené Sociální pedagogika

Představy studentek oboru Učitelství pro mateřské školy jsou podobné jako studentek oboru Sociální pedagogika. I zde většina – 77% (57 dotazovaných) uvedlo, že hodlají být s dítětem na rodičovské dovolené do 3 let věku dítěte. Dále po osmi dotazovaných (11%) uvedly možnost do 4 let věku dítěte a do 2 let věku dítěte. Jedna studentka (1%) uvedla, že nemá v plánu jít na rodičovskou dovolenou se svým dítětem a možnosti a) a b) nebyly žádnou respondentkou uvedeny. Vše je znázorněno v grafu číslo 17.

Graf 17 Délka rodičovské dovolené Učitelství pro mateřské školy

Dostáváme se k popisné analýze dat hlavní části našeho výzkumného šetření, tedy výroků. Výsledky těchto výroků byly shrnuty do jedné tabulky, která vykazuje všechna potřebná data. Tabulka číslo 10 vykazuje data všech dotazovaných, bez ohledu na studovaný obor. Otázka číslo 9 v dotazníku se zaměřovala na muže na rodičovské dovolené. Průměrná odpověď na tuto otázku činí 1,97, což je po zaokrouhlení 2 – převážně nesouhlasím. Student-

ky se tedy domnívají, že rodičovská dovolená je určena převážně ženám. Přičemž byly označeny všechny nabízené možnosti 1 – 5. Odchýlení od průměrné odpovědi je 1,10.

Otázka číslo 10 se v dotazníku zaměřuje na založení rodiny ihned po ukončení bakalářského studia. V tomto případě je průměrná odpověď všech respondentek 2,08, což můžeme označit jako možnost, se kterou převážně nesouhlasí. Mají tedy v plánu jiné aktivity po získání bakalářského titulu než porodit dítě. I v tomto případě můžeme vidět relativně větší odchýlení od průměru, konkrétně 1,06.

Položka číslo 11 v dotazníku zahrnuje ženu, prvorodičku po 30. roce života jako starou matku. Respondentky s tímto tvrzením převážně nesouhlasí a tvrdí, že tato žena jako prvorodička stará není. Přičemž průměrná hodnota odpovědi činí 2,12 a odchýlení od průměru můžeme vidět 1,15, což znamená, že se odpovědi nebyly jednoznačné.

Při analýze otázky číslo 12 v dotazníku byl zjištěn průměr 2,48, kdy studentky s tímto výrokem převážně nesouhlasí, až neví. Některé tedy nehodlají nastoupit na magisterské studium a některé ještě neví, zda budou dále studovat. Odpovědi respondentek se od průměru odchýlovaly v hodnotě 1,19, což je opět nejednotnost v odpovědích.

Na otázku číslo 13, tedy že po ukončení studia chtějí nasbírat nejprve pracovní zkušenosti, byla průměrná hodnota 2,05, tedy že s tímto výrokem převážně nesouhlasí a nehodlají po studiu sbírat pracovní zkušenosti. Míra odchýlení činí 1,05.

Položka číslo 14 se zaměřovala na zjištění, zda studentky souhlasí s výrokem, že napřed založí rodinu a teprve potom si vybudují svou profesní kariéru. S tímto tvrzením respondentky převážně nesouhlasí (2,35). Jejich plány tedy nespočívají v založení rodiny a teprve následném budování kariéry. Odchýlení odpovědí od průměru je 1,14.

Otázka číslo 15 se zaměřovala na prvotní finanční zabezpečení před založením rodiny. S tímto výrokem respondentky převážně nesouhlasí. Nepovažují tedy za důležité se před založením rodiny finančně zabezpečit. Průměrná hodnota odpovědi činí 1,68 a směrodatná odchylka je 0,89.

Průměrná odpověď na otázku číslo 16, tedy že se kariéra a mateřství nedají skloubit, byla 2,64. Tedy dotazované neví, zda se mateřství a profesní kariéra dá či nedá skloubit či případně jsou některé respondentky nakloněny převážnému nesouhlasu. Odchýlení od průměrné odpovědi je zde 1,03.

Položka v dotazníku číslo 17 vychází z toho, že hlavním posláním ženy je porodit a vychovat dítě. S tímto výrokem dotazované převážně nesouhlasí. Průměrná odpověď byla 2,25, přičemž odchýlení od průměru u této otázky vidíme na 1,23, což je relativně velké.

Otázka číslo 18 měla průměrnou hodnotu 3,02, kdy tedy dotazované nevěděli, zda se chtějí při vstupu do zaměstnání vzdělávat kombinovanou formou studia na vysoké školy. Odchýlení od průměrné hodnoty je 1,11.

Průměrná hodnota u otázky číslo 19 činí 3,10, kdy opět dotazované neví, zdali má rodinu finančně zajistit muž či se má podílet i žena. V tomto směru byla směřodatná odchylka opět většího rázu, konkrétně 1,16.

V otázce číslo 20 se ptáme respondentek, jestli jako svou životní prioritu vidí pracovní uplatnění. Ani v tomto případě dotazované nejsou rozhodnuté, tedy neví. Průměrná hodnota odpovědi je 3,36, přičemž odchýlení od průměru činí 1.

Otázka 21 v dotazníku se zaměřuje na pomoc jiných blízkých osob či odbornic při výchově dítěte či dětí, tedy zda využijí pomoci těchto osob. Průměrná odpověď je 2,88. Z toho můžeme usuzovat, že respondentky převážně neví, jestli by této možnosti využily či se lehce i dotýkáme převážného nesouhlasu. Odchýlení od průměru činí 1,14 kdy se setkáváme s různými postoji.

Na otázku číslo 22 „Po ukončení bakalářského studia se plánuji vdát“ byla průměrná odpověď ze strany respondentek 2,69, z čehož můžeme usuzovat, že u dotazovaných převládá jak mírný nesouhlas s tímto výrokem, tak také nerozhodnost. Neví, jestli se po získání bakalářského vzdělání hodlají vdát. U této otázky je odchýlení od průměrné odpovědi velmi vysoké, 1,31.

Otázka číslo 23 se zabývá založením rodiny, tedy jestli dotazované založí rodinu tehdy, když se na to budou cítit jak po fyzické stránce, tak také po psychické. Průměrnou odpovědí je 1,67, kde můžeme konstatovat, že studentky naprosto nesouhlasí, až nesouhlasí převážně. U této otázky můžeme vidět relativní sjednocenost, neboť odchylka od průměru činí jen 0,85.

Většina studentek si myslí, že kariéru nelze budovat s malými dětmi, či v této oblasti neví, zda by to šlo či nešlo. Nicméně výsledná průměrná hodnota odpovědi činí 2,63 a odchýlení od průměru v této otázce je 0,94.

Otázka 25 se zaměřuje na plánování otěhotnění studentek ještě před ukončením bakalářského stupně. Dle průměrné hodnoty odpovědí (1,32) s tímto výrokiem studentky obecně nesouhlasí. Rozhodně nehodlají v průběhu studia otěhotnět, ale zjevně mají jiné plány. Odchýlení od průměrné hodnoty je nízké, tedy 0,72, z čehož vyplývá, že studentky mají relativně jednotný postoj k tomuto výroku.

V otázce číslo 26 jsme se ptali, zda studentky chtějí založit rodinu bez plánování, tedy spontánně. Z výsledků vyplývá, že dotazované s tímto výrokiem převážně nesouhlasí, tedy převážně nechtějí otěhotnět, aniž by si o tom předem rozhodly. Průměrná hodnota činí 2,27 a odchýlení od této hodnoty je 1,14.

Průměrná hodnota odpovědi na otázku číslo 27, tedy zda je pro studentky důležitá pracovní seberealizace, byla 2,54, z čehož můžeme usuzovat, že respondentky s tímto výrokiem převážně nesouhlasí či nemají na toto téma vyhraněnou odpověď.

Otázka číslo 28 se týká rodičovské dovolené a nástup toho partnera, který má nižší plat. Postoj k tomuto výroku je podle respondentek nerozhodný (3,19). Nemají vyhraněný postoj k tomu, zda má jít s dítětem na rodičovskou dovolenou ten rodič, který je hůře finančně ohodnocen v zaměstnání. Ovšem odchylka od průměrné hodnoty je velmi vysoká, a to 1,37. Jedná se o největší směrodatnou odchylku v našem výzkumu. Z toho můžeme usuzovat, že postoj k této problematice rozhodně není jednotný.

Být ženou v domácnosti by studentky převážně nenaplňovalo. Ukázaly to na průměrné odpovědi 2,42. Tudiž chtějí raději chodit do zaměstnání a být samostatné. Ovšem nejedná se o jednotný postoj, neboť odchylka od průměrné hodnoty činí 1,31, což je druhá největší hodnota odchýlení v našem výzkumu.

Na otázku číslo 30, zda je pro dotazované důležité, aby získaly titul Magistr, byla průměrná odpověď 2,73, což značí, že studentky jsou na rozhraní, kdy získání Mgr. titulu pro ně není tak důležité a to, že ještě nejsou rozhodnuté. Odchylku u této otázky evidujeme 1,26.

Další položkou v našem dotazníku byla otázka 31, která se zaměřovala na důležitost celoživotního vzdělání v oboru. Studentky v tomto případě tvrdí, že následné vzdělání v oboru pro ně není převážně důležité a jejich postoje směřují až k hranici, kdy neví. To dokazuje průměrná hodnota, která činí 2,5 s odchylkou 1,07.

Otázka číslo 32, která se týká postoje k tomu, že by měl mít muž v rodině hlavní slovo, je vyhodnocena jako převážně nesouhlasící. Tedy na základě zjištěné průměrné hodnoty, kte-

rá je 1,89 můžeme konstatovat, že respondentky nesouhlasí s tím, aby byl muž výhradním vůdcem rodiny, ale že i ony mají právo mluvit do rodinné politiky. Odchylka od průměru je 1.

Na otázku číslo 33, tedy zdali by byla studentky ochotné se za zajímavou prací přestěhovat i do vzdálenějšího místa, byla zjištěna průměrná hodnota 2,82, která vykazuje spíše ty tendence, že dotazované v této otázce zatím neujímají pevné stanovisko, tedy neví. Odchylka v tomto případě činí 1,25.

V otázce číslo 34 jsme se zabývali ochotou vzdát se dětí ve prospěch profesní kariéry. Výsledky analýzy dat ukázaly, že respondentky s tím tvrzením převážně až naprosto souhlasí, jak ukazuje průměrná hodnota odpovědi 4,59. U této otázky se potýkáme s odchylkou od průměru 0,88.

Otázka číslo 35 se tázala na to, zda výše finanční podpory od státu na rodičovské dovolené demotivuje dotazované pro založení vlastní rodiny. Podle výsledků, které jsme získali na základě dotazníkového šetření, můžeme tvrdit, že respondentky nemají v této oblasti vyhraněný postoj. Průměrná hodnota odpovědi činí 3,31 s odchylkou 1,20.

Otázka číslo 36 se zaměřovala na zjištění postoje respondentek k rodinnému zázemí při narození dítěte. Bylo zjištěno, že studentky převážně až naprosto souhlasí s tím, že kvalitní rodinné zázemí je pro narození dítěte zcela zásadní. Průměrná hodnota odpovědi byla 4,55 a odchýlení od tohoto průměru bylo nízké, 0,78. Tím pádem můžeme konstatovat, že relativně většina dotazovaných s tímto výrokem souhlasí, ovšem za minimální hodnotu byla označena 1, tedy některé s tímto výrokem naprosto nesouhlasí, ale maximální hodnota byla 5, kdy s tímto výrokem naprosto souhlasí.

Položka v dotazníku číslo 37 se týkala rodiny jakožto důležitějšího elementu v životě dotazovaných než jejich profesní kariéra. Průměrná odpověď na tuto otázku dle vše respondentek činí 4,05. Na tomto základě můžeme konstatovat, že dotazované s tímto výrokem převážně souhlasí, tedy rodina je pro ně důležitější než kariéra. Směrodatná odchylka v tomto případě činí 1,01.

38. otázka se týkala rodičovské dovolené a jejímu maximálnímu věnování, tedy že respondentky se chtějí na rodičovské dovolené věnovat zcela výhradně rodině. S tímto výrokem dotazované převážně souhlasí, jejich průměrné odpovědi činí 3,93. Opět byly využity krajní hodnoty jako minimum a maximum. Směrodatná odchylka je 0,97 což značí, že nedochází k přílišnému odklonění od průměru.

V otázce číslo 39 jsme se tázali, zda přímo samotné studentky hodlají jít na rodičovskou dovolenou bez ohledu na výši platu. Průměrná odpověď je 3,40, což můžeme interpretovat jako nezaújatý postoj, tedy dotazované nemají vyhraněný postoj k tomu, že by na rodičovskou dovolenou musely jít striktně ony a přiznávají i de facto možnost partnera. Odchýlení od průměrné odpovědi můžeme sledovat ve výši 1,15.

Otázka číslo 40 zjišťuje postoj studentek k založení rodiny před ukončením bakalářského stupně studia. Podle výsledků, které nám dotazník přinesl, můžeme konstatovat, že studentky s tímto výrokem převážně nesouhlasí. Průměr činí 1,89 s odchylkou 1,13. Podle toho usuzujeme, že tedy studentkám by vadilo založit rodinu ještě před tím, než by řádně ukončily bakalářské studium.

Otázka číslo 41 se týkala toho, zda studentky vnímají mezi manželstvím a rodinou rovnítko, tedy jestli tyto dva pojmy bez sebe nemůžou existovat. Z výsledků vyplývá, že studentky k tomuto výroku nemají vyhraněný postoj, jak ukazuje průměr 3,46. některé se ovšem mohou přiklánět k tomu, že to spolu úzce souvisí, tedy že s touto rovnicí převážně souhlasí. Směrodatná odchylka je v tomto případě 1,28 a vypovídá o různorodosti odpovědí.

V otázce číslo 42 se zabýváme postoji studentek k profesi a založení rodiny. Ptáme se, zda by byly ochotné oddálit plánování rodiny do té doby, dokud by nedosáhly svých cílů v zaměstnání. Průměr odpovědí činí 3,76 s odchylkou 1,03. Toto zjištění můžeme interpretovat jako fakt, že studentky mohou být na vážkách, tedy nemají k tomuto výroku vyhraněný postoj či směřují k převážnému souhlasu.

V následující otázce číslo 43 byl zjištěn průměr všech odpovědí daných respondentek 3,91 s odchylkou 1,07. V tomto případě můžeme vidět, že studentky převážně souhlasí s výrokem, že je pro ně primární budování profesní kariéry před založením rodiny.

S výrokem „Rodinu vidím jako základ všeho“ respondentky převážně souhlasí. Průměrná hodnota odpovědí je 3,8. Odchylka v tomto případě činí 1. Pro dotazované je tedy rodina vnímána jako základ všeho.

U otázky číslo 45, kde jsme se tázali na to, zda během rodičovské dovolené hodlají studentky pracovat na částečný úvazek, respondentky nezaújmají vyhraněný postoj. Neví tedy, zda by v průběhu péče o dítě chtěly souběžně i pracovat na zkrácený úvazek. Hodnota průměru činí 3,22 s odchylkou 1,05.

Některé respondentky s výrokem o tom, zda je jejich prioritou dosažení co nejvyššího titulu, převážně nesouhlasí a některé v této oblasti doposud nemají jasnou představu. Jak nám ukazuje průměrná hodnota odpovědí 2,66 s odchýlením 1,24. Je zřejmé, že zde nepanuje jednotný postoj, ale postoje se liší.

Otázka číslo 47 se týká toho, zda si studentky myslí, že hlavní náplní ženy v manželství je založení rodiny a péče o ni. Podle výsledků můžeme konstatovat, že tomu tak není, respektive dotazované s tímto výrokem lehce převážně nesouhlasí, ale spíše se přiklání k možnosti nezaujatého postoje. To ukazuje průměrná hodnota odpovědí 2,87. Směrodatná odchylka je 1,2.

V otázce číslo 48 se ptáme na vstup do manželství, ovšem až po získání zaměstnání. S tímto výrokem respondentky převážně nesouhlasí, až neví. Tedy některé se nechtějí vdávat až si zajdou zaměstnání, ale zřejmě dříve a některé dotazované zatím o této situaci neuvažovaly či spíše ještě nejsou pevně rozhodnuté. To ukazuje i průměr všech odpovědí, který je 2,65 a různorodost odpovědí vykazuje směrodatná odchylka od průměru, která je 1,17.

Průměrná hodnota odpovědí (1,46) na otázku číslo 49 ukazuje to, že respondentky s daným výrokem rozhodně nesouhlasí. Což znamená, že nezastávají postoj, že se dítě mělo narodit jen do finančně zabezpečené rodiny. V tomto postoji dochází k relativní sjednocenosti, neboť odchylka od průměru je pouze 0,76.

Otázka číslo 50 je obdobná jako předchozí, zaměřuje se na narození dítěte do úplné rodiny. Zde podle průměrné hodnoty odpovědí 4,4 můžeme soudit, že s tímto výrokem studentky převážně souhlasí, tedy chtějí, aby se jejich dítě narodilo do úplné rodiny, kde bude i jejich partner a otec dítěte. Tento postoj je relativně jednotný, neboť směrodatná odchylka je 0,92.

Poslední otázka, otázka číslo 51 se ptá, jak moc oslovené studentky souhlasí či nesouhlasí s výrokem vycestování po studiu a možnost uplatnění se v zahraničí. Podle výsledného průměru 3,44 můžeme říci, že studentky převážně neví, zda je tato možnost pro ně důležitá a troufáme si tvrdit, že pro některé je tato možnost převážně důležitá. Ale nejednotnost postoje můžeme ilustrovat na relativně vysoké odchylce od průměru, která je 1,23.

Jak již jsme zmínili výše, všechny údaje, které jsme zde rozebírali, jsou v tabulce číslo 10, která se nachází níže.

Proměnná	Popisné statistiky (Výsledky dotazníků (B2:GG189))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Otázka č. 9	188	1,973404	1,000000	5,000000	1,106295
Otázka č. 10	188	2,085106	1,000000	5,000000	1,061324
Otázka č. 11	188	2,122340	1,000000	5,000000	1,156674
Otázka č. 12	188	2,489362	1,000000	5,000000	1,194861
Otázka č. 13	188	2,058511	1,000000	5,000000	1,050481
Otázka č. 14	188	2,356383	1,000000	5,000000	1,140228
Otázka č. 15	188	1,680851	1,000000	5,000000	0,898159
Otázka č. 16	188	2,648936	1,000000	5,000000	1,031145
Otázka č. 17	188	2,250000	1,000000	5,000000	1,235071
Otázka č. 18	188	3,021277	1,000000	5,000000	1,113637
Otázka č. 19	188	3,106383	1,000000	5,000000	1,165164
Otázka č. 20	188	3,361702	1,000000	5,000000	1,006408
Otázka č. 21	188	2,888298	1,000000	5,000000	1,148480
Otázka č. 22	186	2,698925	1,000000	5,000000	1,313423
Otázka č. 23	188	1,675532	1,000000	5,000000	0,856580
Otázka č. 24	188	2,632979	1,000000	5,000000	0,941257
Otázka č. 25	188	1,324468	1,000000	5,000000	0,728369
Otázka č. 26	188	2,276596	1,000000	5,000000	1,141387
Otázka č. 27	188	2,542553	1,000000	5,000000	0,949696
Otázka č. 28	188	3,191489	1,000000	5,000000	1,374143
Otázka č. 29	188	2,425532	1,000000	5,000000	1,312135
Otázka č. 30	188	2,734043	1,000000	5,000000	1,263858
Otázka č. 31	188	2,500000	1,000000	5,000000	1,072256
Otázka č. 32	188	1,898936	1,000000	5,000000	1,005546
Otázka č. 33	188	2,829787	1,000000	5,000000	1,255050
Otázka č. 34	188	4,595745	1,000000	5,000000	0,887454
Otázka č. 35	188	3,319149	1,000000	5,000000	1,203495
Otázka č. 36	188	4,558511	1,000000	5,000000	0,782005
Otázka č. 37	188	4,053191	1,000000	5,000000	1,011876
Otázka č. 38	188	3,936170	1,000000	5,000000	0,979015
Otázka č. 39	188	3,409574	1,000000	5,000000	1,150361
Otázka č. 40	188	1,893617	1,000000	5,000000	1,137293
Otázka č. 41	188	3,468085	1,000000	5,000000	1,289216
Otázka č. 42	188	3,760638	1,000000	5,000000	1,034767
Otázka č. 43	188	3,914894	1,000000	5,000000	1,071354
Otázka č. 44	188	3,803191	1,000000	5,000000	1,001918
Otázka č. 45	188	3,223404	1,000000	5,000000	1,051144
Otázka č. 46	188	2,664894	1,000000	5,000000	1,245072
Otázka č. 47	188	2,877660	1,000000	5,000000	1,202017
Otázka č. 48	188	2,654255	1,000000	5,000000	1,171239
Otázka č. 49	188	1,468085	1,000000	5,000000	0,762800
Otázka č. 50	188	4,409574	1,000000	5,000000	0,923440
Otázka č. 51	188	3,446809	1,000000	5,000000	1,233377

Tabulka 10 Výsledky odpovědí na otázku č. 9 – 51

Na základě popisné statistiky dle oblastí v dotazníku jsme získali následující data. Bez ohledu na studovaný obor můžeme konstatovat, že v oblasti rodina je průměr odpovědí na

všechny otázky 2,88, tedy blíže k odpovědi neví. Minimální hodnota je 1,35, kdežto nejvyšší hodnotou je 4,35. Odchylka v této oblasti je 0,51, což znamená, že se odpovědi nepříliš odchylojí od průměru.

Průměr všech odpovědí v oblasti rodičovská dovolená činí 3,13, tedy opět se odpovědi blíží středu, kdy respondentky nemají vyhraněný postoj v této oblasti. Za minimální hodnotu byla zvolena 1,42 a za maximální hodnotu byla označena 4,42. Směrodatná odchylka činí 0,60, tedy odpovědi respondentek se příliš od průměru nelišily.

V oblasti profesní kariéry je průměrná hodnota odpovědí bez ohledu na studovaný obor 2,95, kde opět studentky nemají vyhraněný postoj k profesní kariéře. Minimální hodnotou byla 1,72 a maximální 4,36. Směrodatná odchylka je opět velmi nízká, 0,49.

V poslední oblasti otázek v dotazníku byla seberealizace a studium, jehož průměr odpovědí je 2,49, které můžeme interpretovat jako převážný nesouhlas s profesní kariérou. Odchylka v tomto případě činí 0,61.

Veškerá data vykazují tabulka číslo 11.

Proměnná	Popisné statistiky (Výsledky dotazníků (B2:GG189))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Rodina	188	2,885258	1,357143	4,357143	0,518639
Rodičovská dovolená	188	3,134498	1,428571	4,428571	0,609893
Profesní kariéra	188	2,954062	1,727273	4,363636	0,497974
Seberealizace a studium	188	2,491103	1,181818	4,181818	0,618422

Tabulka 11 Výsledky odpovědí z jednotlivých oblastí

Pokud vezmeme předešlé čtyři oblasti dotazníku podle studovaného oboru, u studentek oboru Sociální pedagogika můžeme shlédnout, že jejich odpovědi v oblasti rodiny tvoří průměrnou hodnotu 2,81, s minimální označenou hodnotou 1,35 a naopak maximální hodnotou 4,21. Odchylka v této oblasti činí 0,48 od průměru. Studentky oboru Sociální pedagogika v oblasti rodiny zůstávají bez radikálních stanovisek, spíše se drží nezaujatého postoje.

V oblasti rodičovské dovolené je průměrná hodnota studentek oboru Sociální pedagogika 3,03. Za minimální hodnotu byla označena 1,42, maximální hodnota byla 4,28. Odchylku v této oblasti a dle oboru můžeme sledovat jako nízkou, 0,58.

V oblasti profesní kariéry je průměrná hodnota studentek oboru Sociální pedagogika 2,91, kde se studentky opět kloní k možnosti „nevím“, tedy nezaujímají žádný radikální postoj vůči profesní kariéře. Přičemž za minimální hodnotu byla označena 1,72, maximální činila

4. Odchylka je opět nízká (0,49), tedy nedochází mezi studentkami oboru Sociální pedagogika k velkému odklonu od průměru.

A poslední oblast se týká seberealizace a studia, kde podle průměrné hodnoty všech odpovědí můžeme konstatovat, že seberealizaci a studiu nejsou nakloněny, tedy převážně nesouhlasí. Průměr činí 2,36 s odchylkou 0,61. Minimální hodnotou bylo 1,18, naopak maximální činila 3,9.

Veškerá data studentek oboru Sociální pedagogika vykresluje tabulka číslo 12.

Proměnná	Popisné statistiky (1 (B2:DJ114))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Rodina	113	2,815424	1,357143	4,214286	0,483391
Rodičovská dovolená	113	3,030341	1,428571	4,285714	0,589773
Profesní kariéra	113	2,918745	1,727273	4,000000	0,491420
Seberealizace a studium	113	2,361384	1,181818	3,909091	0,610089

Tabulka 12 Výsledky odpovědí z jednotlivých oblastí Sociální pedagogika

U studentek oboru Učitelství pro mateřské školy je situace obdobná. Jejich průměrná hodnota v oblasti rodiny činí 2,99, tedy také nezaujímají žádný postoj, kdy za minimální hodnotu byla označena 1,92, naopak maximálně bylo uvedeno 4,35. Odchylka je 0,55, tedy je o něco vyšší než u prvního oboru, stejně tak průměrná hodnota odpovědí.

Ve druhé oblasti týkající se rodičovské dovolené byla zjištěna průměrná hodnota 3,29, která opět vykazuje, že studentky oboru Učitelství pro mateřské školy nezaujímají relativně žádný postoj k rodičovské dovolené, přičemž za minimální hodnotu označily 1,85, na druhé straně to byla hodnota 4,42. Odchylku v tomto případě evidujeme 0,60, což je nižší než u předchozího oboru, kdežto průměrná hodnota odpovědí je u studentek oboru Učitelství pro mateřské školy vyšší.

Třetí oblast týkající se profesní kariéry má stejné nezaujaté stanovisko ze strany studentek oboru Učitelství pro mateřské školy, neboť se vyznačuje průměrem 3 s odchylkou 0,5. Minimální hodnota činí 1,9, oproti tomu maximální je 4,36. Směrodatná odchylka i průměr je u studentek oboru Učitelství pro mateřské školy nepatrně vyšší než u studentek oboru Sociální pedagogika.

Poslední oblast našeho dotazníku se týká opět seberealizace a studia, kde průměrná hodnota všech odpovědí studentek oboru Učitelství pro mateřské školy činí 2,68, což je vyšší než u studentek druhého oboru, ovšem se směrodatnou odchylkou, která činí 0,58, jsou na tom lépe budoucí paní učitelky.

Výše zmíněné údaje shrnuje tabulka číslo 13.

Proměnná	Popisné statistiky (2 (B2:BX76))				
	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Sm.odch.
Rodina	75	2,990476	1,928571	4,357143	0,554445
Rodičovská dovolená	75	3,291429	1,857143	4,428571	0,609920
Profesní kariéra	75	3,007273	1,909091	4,363636	0,506328
Seberealizace a studium	75	2,686545	1,272727	4,181818	0,581978

Tabulka 13 Výsledky odpovědí z jednotlivých oblastí Učitelství pro mateřské školy

VZTAHOVÁ ČÁST VÝZKUMU

H1: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti založení rodiny v závislosti na studovaném oboru.

H₀: Mezi postoji v oblasti založení rodiny u studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy nejsou statisticky významné rozdíly.

H_A: Existují statisticky významné rozdíly mezi postoji v oblasti založení rodiny v závislosti na studovaném oboru.

Proměnná	t-testy, grupováno: Otázka č. 1 (Výsledky dotazníků)										
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p	Poč. plat 1	Poč. plat 2	Sm. odch .	Sm. odch .	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Rodina	2,82	2,99	-2,29	186	0,02	113	75	0,48	0,55	1,32	0,19

Tabulka 14 T-test rozdílných postojů k oblasti založení rodiny v závislosti na studovaném oboru

Tabulka číslo 14 nám poskytla odpověď na hypotézu H1, kdy mezi postoji v oblasti založení rodiny u studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy existují statisticky významné rozdíly ($p = 0,02$, $p < 0,05$). Tím pádem zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

H2: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti rodičovské dovolené v závislosti na studovaném oboru.

H_0 : Mezi postoji v oblasti rodičovské dovolené u studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy nejsou statisticky významné rozdíly.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly mezi postoji v oblasti rodičovské dovolené v závislosti na studovaném oboru.

Proměnná	t-testy, grupováno: Otázka č. 1 (Výsledky dotazníků)										
	Skup. 1: 1 Skup. 2: 2										
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p	Poč. plat 1	Poč. plat. 2	Sm. odch 1	Sm. odch 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Rodičovská dovolená	3,03	3,29	-2,93	186	0,004	113	75	0,59	0,61	1,07	0,74

Tabulka 15 T-test rozdílných postojů v oblasti rodičovské dovolené v závislosti na studovaném oboru

Tabulka číslo 15 nám potvrzuje hypotézu H_2 , tím pádem odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní. Můžeme konstatovat, že mezi postoji studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy existuje statisticky významný rozdíl ($p = 0,004$, $p < 0,05$).

H3: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti profesní kariéry v závislosti na studovaném oboru.

H_0 : Mezi postoji v oblasti profesní kariéry u studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy nejsou statisticky významné rozdíly.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly mezi postoji v oblasti profesní kariéry v závislosti na studovaném oboru.

Proměnná	t-testy, grupováno: Otázka č. 1 (Výsledky dotazníků)										
	Skup. 1: 1 Skup. 2: 2										
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p	Poč. plat 1	Poč. plat. 2	Sm. odch 1	Sm. odch 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Profesní kariéra	2,92	3,01	-1,19	186	0,23	113	75	0,49	0,51	1,06	0,77

Tabulka 16 T-test rozdílných postojů v oblasti profesní kariéry v závislosti na studovaném oboru

Tabulka číslo 16 vykazuje, že rozdíly mezi postoji v oblasti profesní kariéry v závislosti na studovaném oboru nejsou statisticky významné ($p = 0,23$, $p < 0,05$). Na základě toho přijímáme nulovou hypotézu.

H4: Předpokládáme, že existují rozdíly mezi postoji v oblasti seberealizace a studia v závislosti na studovaném oboru.

H_0 : Mezi postoji v oblasti seberealizace a studia u studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy nejsou statisticky významné rozdíly.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly mezi postoji v oblasti seberealizace a studia v závislosti na studovaném oboru.

Proměnná	t-testy, grupováno: Otázka č. 1 (Výsledky dotazníků)										
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p	Poč. plat 1	Poč. plat 2	Sm.o dch. 1	Sm.od ch. 2	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
Seberealizace a studium	2,36	2,69	-3,64	186	0,00	113	75	0,61	0,58	1,10	0,67

Tabulka 17 T-test rozdílných postojů v oblasti seberealizace a studia v závislosti na studovaném oboru

Tabulka číslo 17 potvrzuje hypotézu H4, tedy mezi postoji studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy v oblasti seberealizace a studia existují statisticky významné rozdíly ($p = 0,00$, $p < 0,05$). Na základě toho můžeme odmítnout nulovou hypotézu a přijmout alternativní.

7 INTERPRETACE DAT

Tato kapitola shrne všechny podstatné poznatky, které jsme v našem výzkumu zjistili. V našem výzkumu jsme se zaměřili na postoje studentek oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy bakalářského studijního programu k mateřství, založení rodiny, rodičovské dovolené, profesní kariéře a seberealizaci a studiu. Bylo zjištěno, že studentky pomáhajících profesí chtějí mít dvě děti mezi 26. a 27. rokem života. Při porovnání s výzkumy Sobotkové a Fialové (viz. kapitola 1.3 teoretické části) můžeme konstatovat, že zde neshledáváme drastický odklon. Studentky oboru Sociální pedagogika chtějí mít dvě děti, přičemž první dítě ve svých téměř 27 letech. Na druhé straně studentky oboru Učitelství pro mateřské školy jsou na tom o trochu lépe. Chtějí mít také dvě děti, ovšem již ve svých 26 letech. Drobnou rozdílnost postojů můžeme připisovat na vrub studovaného oboru, neboť jak tvrdí Wiegerová a Gavora (viz. kapitola 3.2 teoretické části) budoucí paní učitelky mají blízký vztah k dětem. I v tomto případě se držíme, dle odborníků, v normě. Co se týká doby, po kterou by chtěly být studentky na rodičovské dovolené, ani zde neshledáváme odklon. Můžeme konstatovat, že se drží zaběhlého tříletého modelu v péči o dítě. Dnes je sice moderní odsouvat mateřství do pozdějších let, ale zřejmě si respondentky uvědomují, že je to rizikové jak pro ně samotné, tak pro jejich potenciální dítě. Můžeme předpokládat, že chtějí nejvýše dosáhnout titulu magistr v oboru, získat potřebné léta praxe jak pro svou odbornost, tak také z důvodu nároku na vyrovnávací příspěvek v mateřství. Teprve pak, dle jejich dat z výzkumu, chtějí založit rodinu, což je kolem toho 26. či 27. roku života.

Naším prvním cílem bylo zmapovat postoje studentek pomáhajících profesí k mateřství, zakládání rodiny v souvislosti s budováním profesní kariéry a uplatněním na trhu práce, čemuž také odpovídá výzkumná otázka číslo 1. V závislosti na tomto cíli jsme zjistili, že postoje studentek pomáhajících profesí jsou převážně nesouhlasící či neutrální. Na pár výjimek, kdy byly postoje kladné, můžeme konstatovat, že studentky pomáhajících profesí zaujmají negativní či spíše neutrální postoj k mateřství, založení rodiny, budování profesní kariéry a k uplatnění na trhu práce s následným vzděláváním a seberealizací. Což nepotvrdilo naše předpoklady, neboť jsme usuzovali na větší vyrovnanost jednotlivých pólů odpovědí, respektive jsme čekali více pozitivních hodnot. A i teoretická východiska v některých ohledech mluví jinak. Například studentky oboru Sociální pedagogika, dle uvedených výzkumů Hudcové a Frydrychové (viz. kapitola 3.1 v teoretické části), uvádějí, že studují právě z důvodu udržení stávajícího zaměstnání či zvýšení své vlastní kvalifikace.

Dalším cílem našeho výzkumu bylo zmapovat postoje studentek k jednotlivým oblastem. Při pohledu na postoje bez ohledu na obor můžeme konstatovat, že postoje studentek pomáhajících profesí v oblasti rodiny nejsou prozatím zcela vyhraněné, tedy prozatím zřejmě studentky nemají jasnou představu o založení vlastní rodiny a o péči o ni. Tento výsledek můžeme připisovat na vrub toho, že studentky jsou v prvním až třetím ročníku bakalářského programu, tudíž mohou polemizovat mezi dalším studiem, prací či rodinou. Podobnou situaci vidíme i v oblasti rodičovské dovolené, kde opět studentky pomáhajících profesí nemají jasně vyhraněný postoj k tomu, zda má na rodičovskou dovolenou nastoupit i muž, zda studentky hodlají v průběhu rodičovské dovolené pracovat na částečný úvazek nebo zda se budou výhradně věnovat rodině či zda využijí pomoci jiných osob. Postoj k profesní kariéře u studentek pomáhajících profesí je opět obdobný. Studentky nemají vyhraněný postoj k tomu, zda upřednostní kariéru před rodinou, zda je pro ně kariéra důležitá či zda si chtějí prvně vybudovat pracovní pozici. Tuto situaci můžeme připisovat opět na vrub toho, že studentky před sebou mají ještě studium bakalářského programu či před nimi stojí složitý úkol v podobě státních závěrečných zkoušek, bez kterého není možné najít uplatnění v oboru, jestliže se jedná o jednu z podmínek ze strany zaměstnavatele. A poslední naší oblastí je seberealizace a studium. V této oblasti je situace malinko odlišná. Odpovědi respondentek ukazují na to, že s touto oblastí převážně nesouhlasí, tedy zřejmě nehodlají nadále studovat a vzdělávat se na vysoké škole formou kombinovaného programu, není pro ně důležitý magisterský titul či také nemají ambice v oblasti zahraničních studií či cestování. V této oblasti jsme měli jiná očekávání, tedy že studentky budou ambicióznější a budou chtít cestovat, nebo alespoň se stále vzdělávat, neboť jak uvádí ve svém výzkumu Hudcová, Dovrtělová i Frydrychová (viz. kapitola 3.1 v teoretické části), jejich profese, pokud u ní zůstanou, si to bude vyžadovat.

Třetím cílem naší práce bylo porovnat dva zkoumané obory v již zmiňovaných čtyřech oblastech dotazníku. V návaznosti na třetí cíl byl stanoven také poslední, čtvrtý cíl, kde jsme si stanovili zjistit, zda tyto rozdíly mezi obory jsou statisticky významné. Výsledky nás relativně překvapily, čekali jsme větší rozdíly v rámci oborů. V oblasti založení rodiny můžeme konstatovat, že jsou zde nepatrné rozdíly mezi studentkami oboru Sociální pedagogika a Učitelství pro mateřské školy, tedy oba obory nemají vyhraněné postoje k této oblasti. Průměr budoucích paní učitelek byl nepatrně vyšší. Ovšem testem významnosti bylo zjištěno, že tyto nepatrné rozdíly jsou statisticky významné. V této oblasti jsme očekávali větší pozitivní odezvu u studentek Učitelství pro mateřské školy, neboť ty dle vý-

zkumu Wiegerové a Gavory (viz. kapitola 3.2 v teoretické části) mají blíže k malým dětem. Druhou oblastí je rodičovská dovolená, kde se pohybujeme opět ve stejném směru. Jak studentky oboru Sociální pedagogika, tak té studentky oboru Učitelství pro mateřské školy na oblast rodičovské dovolené nemají vyhraněný postoj, průměr byl u budoucích paní učitelek o něco málo vyšší a testem významnosti i přes to bylo zjištěno, že tyto rozdíly jsou statisticky významné. Třetí oblastí byla oblast profesní kariéry, kde je opět nevyhraněný postoj jak ze strany studentek oboru Sociální pedagogika, tak také studentek oboru Učitelství pro mateřské školy. Rozdíl v průměrných odpovědích byl tak malý, že ani test významnosti neukázal statisticky významné rozdíly. Výsledky nás překvapili, očekávali jsme spíše znatelně vyšší cílevědomost u studentek oboru Sociální pedagogika, vzhledem i k tomu, jak velké a široké možnosti pro své uplatnění v praxi mají, čemuž i také nasvědčuje výzkum Dovrtělové (viz. kapitola 3.2 v teoretické části). Poslední oblastí je seberealizace a studium, kde můžeme konstatovat, že studentky oboru Sociální pedagogika se přiklání spíše k převážnému nesouhlasu s dalším studiem a seberealizací, ovšem studentky oboru Učitelství pro mateřské školy tíhnou spíše k nevyhraněnosti v této oblasti. Při užití testu významnosti bylo zjištěno, že rozdíly jsou statisticky významné. Zjištěná data nás také překvapila, očekávali jsme spíše vyšší tendence seberealizace a studia u studentek oboru Sociální pedagogika, neboť vzhledem k oboru je to i nutností. Studentky druhého oboru jsme typovali spíše na rodinný typ, přičemž podklad nám poskytuje i výzkum Frydrychové (viz. kapitola 3.1 v teoretické části) a výzkum Wiegerové a Gavory (viz. kapitola 3.2 v teoretické části).

Na základě analýzy získaných dat můžeme konstatovat, že jsme dosáhli stanovených cílů, našli odpovědi na výzkumné otázky a stanovené hypotézy byly ověřeny a následně vyvráceny či potvrzeny.

Naše očekávání poněkud uvadla vzhledem k analýze získaných dat, neboť jsme čekali větší rozdílnost mezi obory, čekali jsme také větší cílevědomost studentek oboru Sociální pedagogika, naopak u studentek oboru Učitelství pro mateřské školy jsme předpokládali, že budou spíše prorodinný typ, vzhledem k výzkumům Hudcové, Dovrtělové, Frydrychové (viz. kapitola 3.1 v teoretické části) a Wiegerové a Gavory (viz. kapitola 3.2 v teoretické části), který již byly v rámci této problematiky realizovány.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zmapovat postoje studentek pomáhajících profesí, konkrétně studentek oboru Sociální pedagogika a studentek oboru Učitelství pro mateřské školy k mateřství, zakládání rodiny, profesní kariéře v souvislosti s uplatněním na trhu práce a také k seberealizaci a následnému studiu.

Mateřství a profesní kariéra jsou dnes velmi diskutovaným tématem, obzvláště ve spojitosti s mladými ženami, které často toto důležité rozhodnutí odsouvají na pozdější léta. Důvod můžeme spatřovat ve finanční nejistotě, nejistotě zaměstnání, dále také velmi zatěžující znevýhodnění žen jakožto matek na trhu práce, další důvod zajisté můžeme spatřovat také v rozšířeném užívání antikoncepce, což je ideální prostředek k tomu, aby si žena korigovala své rozhodnutí a také je důležitým bodem možnost studovat na vysokých školách, čímž jsou ženy závislé na své původní rodině a tím, že zcela nefungují v reálném světě, neznají skutečný život se skutečnou zodpovědností. Dnešní moderní doba dává prostor ženám na pracovním trhu, ovšem často na úkor rodinného života.

Naše práce je založena na teoretických východiscích týkajících se rodiny, jakožto hlavního činitele v životě člověka. Rodina je nepostradatelným článkem společnosti, neboť v rámci rodiny dochází k oficiálně uznávanému reprodukčnímu systému společnosti. Rodina je systémem, který funguje v rámci společnosti již odpradáвна, což jsme si také nastínili. Dalším bodem byla žena jakožto nepostradatelný článek rodinného soužití, jež se může stát matkou. Dalším teoretickým východiskem pro naši práci bylo zaměstnání a profesní kariéra žen, kterou jsme pojali jak z historického hlediska, tak jsme neopomněli ani současnou situaci na trhu práce a skloubení rodinného a profesního života. Třetím teoretickým východiskem byly pomáhající profese, konkrétně sociální pedagog a učitelka v mateřské škole. Na závěr teoretických východisek jsme se lehce pozastavili u postojů a jejich měření.

Praktická část byla realizována dotazníkovým šetřením u dvou již zmíněných oborů, tedy studentek oboru Sociální pedagogika a studentek oboru Učitelství pro mateřské školy na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, které studují první, druhý i třetí ročník bakalářského stupně. Dotazníkové šetření bylo realizováno v únoru 2016 a zúčastnilo se jej 188 respondentek. U dotazovaných jsme zjišťovali postoje k mateřství a profesní kariéře a postoje jsme se snažili konfrontovat a hledat, zda jsou mezi těmito postoji statisticky významné rozdíly.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že studentky pomáhajících profesí ještě prozatím nemají přesně vyhraněný postoj k mateřství a profesní kariéře obecně. Některé postoje byly lehce negativní. Očekávali jsme větší vyhraněnost i v rámci oblastí, na které jsme se při zkoumání také zaměřili. Mezi tyto oblasti patří rodina, rodičovská dovolená, profesní kariéra a seberealizace a studium. V prvních třech oblastech studentky jak oboru Sociální pedagogika, tak také Učitelství pro mateřské školy nemají konkrétně vyhraněný postoj, v poslední oblasti se setkáváme převážně s nesouhlasem ze strany studentek oboru Sociální pedagogika a rozkol mezi převážným nesouhlasem a nevyhraněným postojem můžeme shledávat u studentek oboru Učitelství pro mateřské školy. Naše domněnky byly potvrzeny (H1, H2, H4), ale některé vyvráceny (H3).

Obecně jsme očekávali, že nalezneme větší vyhraněnost postojů bez ohledu na studovaný obor a předpokládali jsme také větší rozdílnost mezi postoji studentek oboru Sociální pedagogika a studentek oboru Učitelství pro mateřské školy. Tyto předpoklady se nepotvrdily a otázkou zůstává, co je tomu příčinou. Ovšem obecně můžeme konstatovat, že současný trend odkládání mateřství na pozdější dobu nemůžeme jednoznačně potvrdit, spíše se drží společenského průměru, jak dokazují výzkumy, jež byly realizovány již dříve. Rozhodně by nebylo od věci podobné šetření realizovat i v následujících letech, abychom například porovnali postoje v rámci času anebo realizovat výzkumné šetření u jednoho vzorku a to samé šetření provést u stejného vzorku po určité době, abychom mohli pozorovat odklon či homogenitu.

Na závěr bychom zmínili již jen to, že rodina a zaměstnání je hlavní funkční jednotkou společnosti, proto jsou tyto dvě oblasti velmi důležité a budou v hledáčku výzkumů ještě dlouhá léta.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ, 2013. *Nezaměstnanost*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 9788024742823.
2. BURKOVIČOVÁ, Radmila, 2006. *Přípravné vzdělávání učitelů mateřských škol: (vybraná problematika)*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta. ISBN 8073682397.
3. BURKOVIČOVÁ, Radmila. Společné směřování k vytyčenému cíli v učitelství pro MŠ. In LUKÁŠOVÁ, Hana a Alena SEBEROVÁ, 2008. *Současnost a budoucnost učitelského vzdělávání: sborník referátů z odborného semináře "Profesionalizace učitelského vzdělávání", 23.-24. ledna 2008*. V Ostravě: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta. ISBN 9788073686154.
4. BURKOVIČOVÁ, Radmila. Učitelská profese a výzkum profesních činností učitelů preprimárního vzdělávání. In KASÁČOVÁ, Bronislava et al., 2011. *Učiteľ pre primárnej a primárnej edukácie: profesiografia v slovensko-česko-pol'skom výskume*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela. ISBN 9788055701622.
5. ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 8072390600.
6. ČAKRT, Michal. 2010. *Typologie osobnosti: volba povolání, kariéra a profesní úspěch*. Praha: Management Press. ISBN 978-80-7261-220-8.
7. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2007. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 9788073672737.
8. ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů (zákon o státní sociální podpoře). Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>.
9. ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (zákon o pedagogických pracovnících). Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.
10. ČESKO. Zákon č. 187 ze dne 14. března 2006 o nemocenském pojištění ve znění pozdějších předpisů (zákon o nemocenském pojištění). Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>.

11. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015. *Narození podle vitality, pohlaví a legitimacy v letech 1950–2014 (absolutní údaje)* [online]. [cit. 2016-02-12]. Dostupné také z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2014>
12. DOVRTĚLOVÁ, Aneta, 2011. *Představy a skutečné uplatnění absolventů sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně v praxi*. [online]. Zlín. [cit. 2016 – 03 – 05]. Diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Pavla Andrysová. Dostupné také z: https://stag.utb.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=H4sIAAAAAAAGNgYGB-kYDG0NDQTZmQAsTmKSxJLUr1TK8E8EV1LIyNjY3MjA2MzC1MTc3MTCyMjoAwDAKxcG8w4AAAA.
13. FIALOVÁ, Ludmila, 2000. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 8085850877.
14. FRYDRYCHOVÁ, Jana, 2010. *Problematika profesní přípravy studentů sociální pedagogiky*. [online]. Zlín. [cit. 2016 – 03 – 05]. Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd. Vedoucí bakalářské práce Pavla Andrysová. Dostupné také z: https://stag.utb.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=H4sIAAAAAAAGNgYGB-YDG0NDQTZmQAsTmKSxJLUr1TK8E8EV1LIyNjY3MjA2MzC1MTc3MTczMzoAwDAJPIQIQ4AAAA.
15. GABURA, Ján, 2012. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. Bratislava: Iris. ISBN 978-80-89256-95-2.
16. GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido. ISBN 9788073151850.
17. GÁLIK, Stanislav, 2012. *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. ISBN 9788024742472.
18. GEIST, Bohumil, 1992. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 8085605287.
19. GÉRINGOVÁ, Jitka, 2011. *Pomáhající profese: tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. Praha: Triton. ISBN 9788073873943.
20. GRECMANOVÁ, Helena, Drahomíra HOLOUŠOVÁ a Eva URBANOVSKÁ, 1998. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: Hanex. ISBN 8085783207.

21. HAMPLOVÁ, Dana, 2014. *Rodina a zdraví - jejich vzájemné souvislosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. ISBN 9788074191695.
22. HANÁKOVÁ, Petra, Libuše HECZKOVÁ a Eva VĚŠÍNOVÁ, 2006. *V bludném kruhu: mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 8086429490.
23. HAŠKOVÁ, Hana, 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 9788074190209.
24. HAŠKOVÁ, Hana, 2014. *Vlastní cestou?: životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. ISBN 9788074191787.
25. HENDL, Jan, 2015. *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Páté, rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 9788026209812.
26. HUDCOVÁ, Dagmar, 2013. *Motivace ke studiu a míra naplnění očekávání studentů oboru Sociální pedagogika*. [online]. Brno, [cit. 2016 – 03 - 05]. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí bakalářské práce Petr Sýkora. Dostupné také z: https://stag.utb.cz/portal/studium/prohlizeni.html?pc_pagenavigationalstate=H4sIAAAAAAAGNgYGB-kYDG0NDQTZmQAsTmKSxJLUr1TK8E8EV1LIyNjY3MjA2MzC1MTc3MTS1NjoAwDABBOCUo4AAAA.
27. CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 9788024713694.
28. CHUDÝ, Štefan a Vlastimil ŠVEC, 2004. *Pedagogika v teorii a praxi*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati. ISBN 8073181924.
29. JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 8071785350.
30. JANEBOVÁ, Radka, 2006. *Sociální problémy z aspektu gender*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 8070415126.
31. KARSTEN, Hartmut. 2006. *Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-145-x.
32. KLABOUCH, Jiří. 1962. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis.
33. KOPŘIVA, Karel, 2006. *Lidský vztah jako součást profese: s předmluvou Jiříny Šiklové*. Vyd. 5. Praha: Portál. ISBN 8073671816.

34. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
35. KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 9788073673833.
36. KRÍŽKOVÁ, Alena. 2008. *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-86429-94-6.
37. KRÍŽKOVÁ, Alena, 2011. *Pracovní dráhy žen v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 9788074190544.
38. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 8024712849.
39. LENDEROVÁ, Milena, 2009. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 9788071069881.
40. MAŘÍKOVÁ, Hana, 1996. *Velký sociologický slovník: P-Z*. Praha: Karolinum. ISBN 8071843113.
41. MATOUŠEK, Oldřich, 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.v, rozšř., přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-858-5024-9.
42. MATOUŠEK, Oldřich, 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026202134.
43. MOŽNÝ, Ivo, 2008. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 9788086429878.
44. NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozšř. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 9788020016805.
45. O'DONOHUE, Stephanie, 2014. *Motherhoods, markets and consumption: the making of mothers in contemporary Western cultures*. London: Routledge. ISBN 9780415516495.
46. PELIKÁN, Jiří, 1998. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum. ISBN 8071845698.
47. PLAŇAVA, Ivo. 2000. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-039-2.
48. PLZÁK, Miroslav. 1973. *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Praha: Avicenum.

49. PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ, 2013. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál. ISBN 9788026204954.
50. RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN, 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 8024605252.
51. SIROVÁTKA, Tomáš, 2006. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert. ISBN 8073261049.
52. SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA, 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert. ISBN 9788073261405.
53. SOBOTKOVÁ, Irena, 2012. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788026202172.
54. SYSLOVÁ, Zora, 2013. *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada. ISBN 9788024743097.
55. ŠMELOVÁ, Eva, 2006. *Mateřská škola a její učitelé v podmínkách společenských změn: teorie a praxe II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 8024413736.
56. ŠMELOVÁ, Eva a Alena NELEŠOVSKÁ. *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 9788024422725.
57. ŠTIKAR, Jiří, 2003. *Psychologie ve světě práce*. V Praze: Karolinum. ISBN 8024604485.
58. ŠUBRT, Jiří, 1998. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění: teorie a výzkum*. Praha: Karolinum. ISBN 8071845221.
59. VALDROVÁ, Jana a Kristýna RYTÍŘOVÁ. 2004. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnoutí. ISBN 80-903228-3-2.
60. VAŠUTOVÁ, Jaroslava, 2004. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido. ISBN 8073150824.
61. VÁGNEROVÁ, Marie. 2004. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0841-3.

62. VÁVRA, Martin. 2006. Nesnáze s měřením postojů. *SDA Info* 8 [online]. 8 (1), s. 9 – 12. [cit. 2016–03–12]. ISSN 1212-995X. Dostupné také z: <http://archiv.soc.cas.cz/sites/default/files/2006-1.pdf>.
63. VESELÁ, Renata. 2003. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 8086432483.
64. WIEGEROVÁ, Adriana a Peter GAVORA. 2014. Proč se chci stát učitelkou v mateřské škole? Pohled kvalitativního výzkumu. *Pedagogická orientace*. [online]. 24(4), s. 510 – 534. [cit. 2016–02–29]. ISSN 1211-4669. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1873/1496>.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Vývoj porodnosti v letech 1950 – 2014	25
Graf 2 Studijní obor	73
Graf 3 Ročník studia	74
Graf 4 Ročník studia Sociální pedagogika	74
Graf 5 Ročník studia Učitelství pro mateřské školy	75
Graf 6 Bydliště	75
Graf 7 Bydliště studentek Sociální pedagogika	76
Graf 8 Bydliště UMŠ	77
Graf 9 Partnerský stav	77
Graf 10 Partnerský stav SP	78
Graf 11 Partnerský stav UMŠ	78
Graf 12 Početí dítěte	82
Graf 13 Početí dítěte Sociální pedagogika	82
Graf 14 Početí dítěte Učitelství pro mateřské školy	83
Graf 15 Délka rodičovské dovolené	85
Graf 16 Délka rodičovské dovolené Sociální pedagogika	86
Graf 17 Délka rodičovské dovolené Učitelství pro mateřské školy	86

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Charakteristiky rodin	20
Tabulka 2 Počet aktuálně studujících studentek základního výzkumného souboru	72
Tabulka 3 Počet aktuálně studujících studentek záměrného výzkumného souboru	73
Tabulka 4 Počet dětí	83
Tabulka 5 Počet dětí Sociální pedagogika	83
Tabulka 6 Počet dětí Učitelství pro mateřské školy	84
Tabulka 7 Věk při narození prvního dítěte	84
Tabulka 8 Věk při narození prvního dítěte Sociální pedagogika	84
Tabulka 9 Věk při narození prvního dítěte Učitelství pro mateřské školy	85
Tabulka 10 Výsledky odpovědí na otázku č. 9 – 51	93
Tabulka 11 Výsledky odpovědí z jednotlivých oblastí	94
Tabulka 12 Výsledky odpovědí z jednotlivých oblastí Sociální pedagogika	95
Tabulka 13 Výsledky odpovědí z jednotlivých oblastí Učitelství pro mateřské školy	96
Tabulka 14 T-test rozdílných postojů k oblasti založení rodiny v závislosti na studovaném oboru	96
Tabulka 15 T-test rozdílných postojů v oblasti rodičovské dovolené v závislosti na studovaném oboru	97
Tabulka 16 T-test rozdílných postojů v oblasti profesní kariéry v závislosti na studovaném oboru	97
Tabulka 17 T-test rozdílných postojů v oblasti seberealizace a studia v závislosti na studovaném oboru	98

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník	113
-----------------------------	-----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážená slečno,
jsem studentkou 5. ročníku oboru Sociální pedagogika Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a svou diplomovou práci píši na téma „Postoj studentek pomáhajících profesí k mateřství a profesní kariéře.“ Touto cestou Vás prosím o vyplnění anonymního dotazníku. Veškeré informace budou použity jen jako zdroj pro empirickou část mé práce, proto prosím o upřímné a pravdivé odpovědi, které zakroužkujete nebo doplňte.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Bc. Monika Nováková

1. **Jaký obor studujete?**
  - a) Sociální pedagogika
  - b) Učitelství pro mateřskou školu

2. **Který ročník bakalářského studia studujete?**
  - a) 1. ročník
  - b) 2. ročník
  - c) 3. ročník

3. **V jak velké obci bydlíte? (ČSU)**
  - a) Do 500 obyvatel
  - b) Do 2 000 obyvatel
  - c) Do 5 000 obyvatel
  - d) Do 20 000 obyvatel
  - e) Do 50 000 obyvatel
  - f) Nad 50 000 obyvatel

4. **Jaký je Váš současný partnerský stav?**
  - a) Nezadaná
  - b) Zadaná
  - c) Vdaná

5. **Plánujete mít v budoucnu dítě (děti)? Pokud ne, pokračujte škálovými otázkami 9 – 51.**
  - a) Ano
  - b) Ne

6. **V případě, že plánujete v budoucnu mít děti, kolik dětí byste chtěla mít?**

.....

7. **V případě, že plánujete v budoucnu mít děti, v kolika letech byste chtěla mít první dítě?**

.....

8. **V případě, že byste měla dítě, jak dlouho byste s ním chtěla být na rodičovské dovolené?**

- a) Nejvýše do půl roku života dítěte
- b) Do 1 roku věku dítěte
- c) Do 2 let věku dítěte
- d) Do 3 let věku dítěte
- e) Do 4 let věku dítěte
- f) Neplánuji jít na rodičovskou dovolenou

Na následující otázky odpovídejte na stupnici 1 – 5 dle toho, jak s danými výroky souhlasíte či nesouhlasíte (1 – naprosto souhlasím, 2 – převážně souhlasím, 3 – nevím, 4 – převážně nesouhlasím, 5 – naprosto nesouhlasím).

9.	Rodičovská dovolená je určena i mužům.	1	2	3	4	5
10.	Ihned po ukončení bakalářského studia hodlám založit rodinu.	1	2	3	4	5
11.	Ženu, která porodí první dítě po 30. roku života, považuji za starou matku.	1	2	3	4	5
12.	Po ukončení bakalářského studia hodlám plynule nastoupit na (navazující) magisterské studium.	1	2	3	4	5
13.	Po ukončení studia chci nejprve nasbírat pracovní zkušenosti.	1	2	3	4	5
14.	Napřed chci založit rodinu a teprve pak vybudovat kariéru.	1	2	3	4	5
15.	Jako první se chci finančně zajistit, teprve pak hodlám založit rodinu.	1	2	3	4	5
16.	Kariéra a mateřství se nedají skloubit.	1	2	3	4	5
17.	Hlavním životním posláním ženy je porodit a vychovat dítě.	1	2	3	4	5
18.	Při vstupu do zaměstnání se hodlám vzdělávat kombinovanou formou studia na VŠ.	1	2	3	4	5
19.	Rodinu má finančně zajistit muž.	1	2	3	4	5
20.	Jako svou životní prioritu vidím pracovní uplatnění.	1	2	3	4	5
21.	Při výchově dítěte na rodičovské dovolené hodlám využít pomoci jiných blízkých osob či odborných vychovatelek.	1	2	3	4	5
22.	Po ukončení bakalářského studia se plánuji vdát.	1	2	3	4	5
23.	Rodinu založím až tehdy, když se na to budu cítit fyzicky i mentálně.	1	2	3	4	5
24.	Kariéru lze budovat i s malými dětmi.	1	2	3	4	5
25.	Plánuji otěhotnět ještě před ukončením bakalářského studia.	1	2	3	4	5
26.	Rodinu určitě založím spontánně, bez plánování.	1	2	3	4	5
27.	Důležitá je pro mě pracovní seberealizace.	1	2	3	4	5
28.	Na rodičovskou dovolenou by měl jít ten z partnerů, který má nižší plat.	1	2	3	4	5
29.	Být ženou v domácnosti by mě naplňovalo.	1	2	3	4	5
30.	Získání titulu Mgr. je pro mě důležité.	1	2	3	4	5
31.	Celoživotní vzdělávání v oboru je pro mě důležité.	1	2	3	4	5
32.	Muž má mít v rodině hlavní slovo.	1	2	3	4	5
33.	Jsem ochotna se za zajímavou prací přestěhovat i do vzdálenějšího místa.	1	2	3	4	5
34.	Vyžadovala-li by to kariéra, byla bych ochotná nemít děti.	1	2	3	4	5
35.	Výše finanční podpory od státu na rodičovské dovolené je nedostačující, což mě demotivuje pro založení rodiny.	1	2	3	4	5
36.	Kvalitní rodinné zázemí pro narození dítěte je pro mě zcela zásadní.	1	2	3	4	5
37.	Rodina je pro mě důležitější než kariéra.	1	2	3	4	5
38.	Na rodičovské dovolené se chci plně věnovat jen rodině.	1	2	3	4	5
39.	Na rodičovskou dovolenou plánuji jít jediné já, nezávisle na výši platu.	1	2	3	4	5

40.	Nevadilo by mi založit rodinu před ukončením bakalářského studia.	1	2	3	4	5
41.	Manželství = rodina.	1	2	3	4	5
42.	Dokud nedosáhnu v zaměstnání svých cílů, neplánuji mít rodinu.	1	2	3	4	5
43.	Primární je pro mě budování profesní kariéry před založením rodiny.	1	2	3	4	5
44.	Rodinu vidím jako základ všeho.	1	2	3	4	5
45.	Během rodičovské dovolené chci pracovat na částečný úvazek.	1	2	3	4	5
46.	Prioritou je pro mě dokončit studium na VŠ (dosáhnout co nejvyššího titulu).	1	2	3	4	5
47.	Hlavní náplní ženy v manželství je založení rodiny a péče o ni.	1	2	3	4	5
48.	Chci se vdát, až budu mít zaměstnání.	1	2	3	4	5
49.	Dítě by se mělo narodit do finančně zabezpečené rodiny.	1	2	3	4	5
50.	Dítě by se mělo narodit do úplné rodiny.	1	2	3	4	5
51.	Důležitá je pro mě možnost po studiu vycestovat a uplatnit se v zahraničí.	1	2	3	4	5